

Primjena povijesti svakodnevice u javnoj povijesti - formiranje digitalne baze sjećanja

Mikša, Maja

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:040037>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA POVIJEST

Maja Mikša

**Primjena povijesti svakodnevice u javnoj povijesti
– formiranje digitalne baze sjećanja**

Diplomski rad

Mentor:

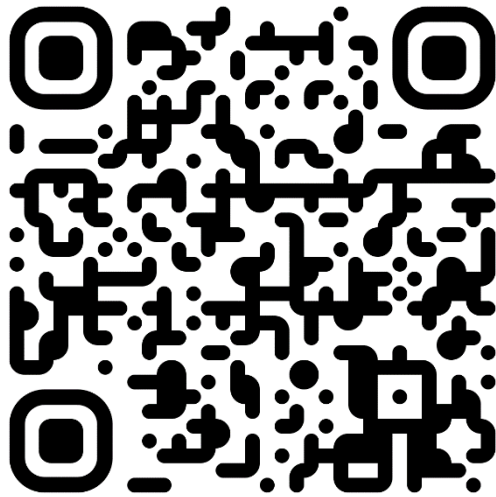
dr.sc. Branimir Janković, doc.

Zagreb, rujan 2023.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je ovaj diplomski rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

(potpis)

<https://bajasjecanja.wixsite.com/baza-sjecanja>

Sadržaj

1. UVOD.....	1
1.1 Teorija i metodologija	3
1.2 Zašto javna povijest svakodnevice?.....	5
2. VIRTUALNI PROJEKTI <i>JAVNE POVIJESTI SVAKODNEVICE</i>	9
2.1 Projekti od interesa	11
2.2 Kriteriji za vrednovanje projekata	12
1. <i>Muzej susjedstva Trešnjevka</i>	13
3. <i>Spiritus</i>	16
4. <i>Leksikon YU Mitologije</i>	18
5. <i>Klub čitatelja vlastite prošlosti</i>	19
6. <i>Kvartovske priče – pogled iznutra</i>	21
7. <i>Zvučna mapa Beograda</i>	22
2.3 Komparativna analiza projekata	23
3. <i>DIGITALNA BAZA SJEĆANJA</i>	25
3.1 Kratki uvod u problematiku digitalne historije.....	25
3.2 <i>Digitalna baza sjećanja</i> kao primjer rješenja	28
3.3 Koncept i izrada web-stranice	29
1. <i>Želim slušati</i>	30
2. <i>Želim istražiti</i>	30
3. <i>Želim pisati</i>	31
4. <i>Želim čitati</i>	33
5. <i>Želim znati više</i>	33
3.4 Proces uređivanja stranice <i>Digitalne baze sjećanja</i>	33
3.5 Problematika provjerljivosti objavljenih izvora	42
3.6 Šifriranje podataka	42
4. ANALIZA DIGITALNE BAZE SJEĆANJA	43

4.1	Objava stranice i analiza recepcije	43
4.2	Analiza stranice.....	44
4.3	Analiza prikupljenih sadržaja	45
4.4	Potencijalni smjerovi za daljnji razvoj	54
5.	ZAKLJUČAK.....	56
6.	SLIKOVNI PRILOZI.....	59
7.	BIBLIOGRAFIJA	69
	POPIS PRILOGA	74
	Sažetak	77
	Abstract.....	78

1. UVOD

"Historia magistra vitae est" - Ciceronova velika misao davno zapisana, zbog svojeg je značaja postala jednom od prepoznatljivih fraza koje lako i često prevalimo preko usta bez previše razmišljanja o tome kako se sve povijest u javnosti interpretira. Rečeno je mnogo puta i na razne načine da povijest trebamo koristiti za boljitak naše budućnosti, no nerijetko se ona koristi kao alat antagoniziranja, razlog za podjele *mi-oni*, te se umanjuju šanse za konstruktivnim dijalogom između znanosti i javnosti. Nerijetko je legitimitet povjesničara i njihovih interpretacija doveden u pitanje samom činjenicom da se povijest istovremeno živi i piše, te se njezine posljedice isprepliću sa svim aspektima svakodnevice. To laika navodi na pretpostavku da povijest poznaje, razumije i točno tumači jer su njegova osobna iskustva ujedno (njegova) *povijesna istina*. Ovakav je *modus operandi* posebice prisutan na internetu. Na društvenim mrežama može se primijetiti što se događa kada se o povijesti razgovara isključivo s istomišljenicima, kada se ona prestane *učiti* i kada se čita *crno ili bijelo*. Odnos povijesti, povjesničara i laika na internetu smatram vrlo važnom temom i stoga javnu povijest kao granu historiografije želim istaknuti kao najjači alat znanstvenika u 21. stoljeću. Smatram da su projekti javne povijesti moderno rješenje za moderan problem.

Na tom tragu, želim se posvetiti još jednoj grani historiografije za koju smatram da služi kao snažna poveznica između ideje da živimo i stvaramo povijest kroz svoje osobno iskustvo, te se istovremeno ostvarujemo u širem kontekstu koji zahtijeva dublje istraživanje i razumijevanje. Riječ je o povijesti svakodnevice. Rečenica *"Povijest je učiteljica života"* može se u tom kontekstu promatrati kao prikladan uvod, budući da upućuje na to da je svaki aspekt svakodnevnog života uvjetovan nekim povijesnim događajem, spletom odluka i praksi. Povijest svakodnevice je generalno vrlo ne-kontroverznog karaktera, omogućuje sudjelovanje šire javnosti bez izazivanja podjela, te realnost jedne osobe i osobna iskustvena zbilja pružaju mogućnost produbljenja historijske interpretacije razdoblja. Smatram da se angažmanom u projektima koji se vežu uz povijest svakodnevice na lako razumljiv i naoko očit način može prezentirati posao i važnost povjesničara. Također smatram da povijest svakodnevice može ponuditi idealan prostor za konstruktivnu komunikaciju javnosti i akademije. Ispitujem tu ideju istraživanjem *primjene* povijesti svakodnevice u javnoj povijesti. U korist istraživanja potražila sam projekte koji se vežu uz povijest svakodnevice i ostvareni su uz sudjelovanje javnosti.

Istraživat ću: *Muzej susjedstva Trešnjevka*,¹ *Muzej prekinutih veza*,² *Leksikon YU mitologije*,³ *Kvartovske priče*,⁴ *Zvučnu mapu Beograda*,⁵ *Klub čitatelja vlastite povijesti*,⁶ te *Spiritus*.⁷

Nisu svi navedeni projekti službeno projekti javne povijesti. Neki su koncipirani i izvedeni pod pokroviteljstvom muzeja, dok su drugi izvedeni po privatnoj inicijativi. Nisu svi koncipirani od strane povjesničara, niti s ciljem da svoju publiku uče povijest, bave se različitim temama, imaju različite ciljeve. No, osim zbog tematske povezanosti, izabrala sam ih zbog specifičnog, modernog pristupa koji odgovara na neka pitanja modernizacije struke. Naime, putem navedenih projekata, javnost se poziva na stvaranje sadržaja u korist bogaćenja fundusa i pripadajućih baza podataka. Smatram da ti fundusi i baze mogu biti korisni profesionalnim povjesničarima kao primarni izvori za istraživanja različitih polja u manjoj ili većoj mjeri. U radu ću analizirati vrstu sadržaja koje stranice prikupljaju, kakav pristup javnosti i odnos s publikom imaju, te zašto mogu biti/jesu zanimljivi i korisni u historiografskom smislu (posebice oni projekti koji nisu u tu svrhu stvoreni).

Teme tehnoloških inovacija dvadeset i prvog stoljeća te načina na koji utječu na historiografiju kratko ću se dotaknuti u radu. To će mi poslužiti kao okvir za istraživanje i analizu spomenutih virtualnih projekata, te kao uvod u drugi dio istraživanja gdje ću primijeniti dio naučenog u razradi i procesu formiranja te testiranja svog projekta *digitalne baze sjećanja*. Virtualni projekti demonstriraju mnogobrojne opcije koje javni povjesničari danas imaju na raspolaganju, no samo dio tih opcija bit će primijenjen pri formiranju *baze*. Na brojne novootkrivene mogućnosti ću se dakako osvrnuti, no nažalost nisam imala kapaciteta ni sposobnosti sve ih primijeniti. Putem projekta kojeg sam koncipirala i izvela ispitat ću reakcije malog uzorka javnosti na teme iz svakodnevice, te ponuditi nove ideje za ovakvu vrstu rada, s ciljem unapređenja javne povijesti (povijesti svakodnevice) u Hrvatskoj.

¹ Muzej susjedstva Trešnjevka, pristup 24.8.2023, <https://www.muzejsusjedstvatresnjevka.org>.

² Muzej prekinutih veza, pristup 24.8.2023, <https://www.brokenships.com/hr>.

³ Leksikon YU mitologije, pristup 24.8.2023, <https://www.leksikon-yu-mitologije.net/>

⁴ Projekt Zagrebački kvartovi, pristup 24.8.2023 <http://zagrebkvartovi.hr/virtualna-izlozba/>

⁵ Zvučna mapa Beograda, pristup 24.8.2023, <http://www.zvucnamapabeograda.rs/>

⁶ Klub čitatelja vlastite prošlosti, pristup 24.8.2023, <https://kcvp.gmp.hr/>

⁷ Spiritus, pristup 24.8.2023. <https://www.spiritus.app/>

1.1 Teorija i metodologija

U ovom radu bavim se temama iz povijesti svakodnevice i projektima javne povijesti. Obje navedene grane historiografije relativno su recentno koncipirane. Svoju povijest, ove dvije grane vuku iz sedamdesetih i osamdesetih godina prošlog stoljeća, te su u početnom periodu naišle na otpor, no danas su etablirane grane historiografije.⁸

Javna povijest nema toliko *krutu* definiciju kao povijest svakodnevice. Ona obuhvaća bilo koje djelovanje koje promovira učenje povijesti izvan školskih i fakultetskih klupa. Javna povijest ponekad se još i naziva(la) primijenjenom poviješću.⁹ Termin koji mi se čini vrlo prikladnim kada govorimo o muzejima, povijesnim lokalitetima, dokumentarcima i sl. No, danas javna povijest obuhvaća i šire djelovanje, a ono ne podrazumijeva nužno rad profesionalaca koji su obrazovani u polju historije.

Javnu povijest može stvarati bilo tko, dok god slijedi principe povjesničarskog rada: koristi se primarnim i sekundarnim izvorima, interpretira ih u skladu s relevantnom literaturom, te rezultat svog rada prezentira široj javnosti.¹⁰ U suvremeno doba postalo je nešto lakše biti javni povjesničar, muzejsku izložbu ili dokumentarac uglavnom je teže pripremiti no objavu na društvenim mrežama ili članak. Smatram da je ovo za povjesničare "dvosjekli mač".

S obzirom na to da je posao povjesničara upravo istraživati i obrazovati, javna povijest olakšava taj kontakt između akademske i javne zajednice, te ga čini sasvim normalnim, nekad široj javnosti i neprimjetnim. Naime, kroz proteklo stoljeće otvorene su mnogobrojne teme od velike društvene važnosti u kojima je povijest poslužila kao autoritet, medijator i *učiteljica*. Nadalje, pojavom novih tehnologija i *novih medija*, granica između javnog i akademskog diskursa je zamućena. Svatko može pratiti o čemu povjesničari među sobom raspravljaju, a jednako tako, povjesničari s lakoćom mogu pratiti što širu javnost interesira te na koji način publika konzumira i procesuirala dobivene informacije. Dostupnost znanstvene metodologije i prisutnost povijesnih tema u javnosti od velikog je značaja za povjesničare, ipak, činjenica da se na ovaj način poviješću (prošlim događajima) može baviti bilo tko, ponekad negativno utječe na legitimitet profesionalaca u očima javnosti.¹¹ Također dovodi do širenja negacionističkih i

⁸ "How Do We Define Public History?," About the Field, National Council on Public History, pristup 24.8.2023. <https://ncph.org/what-is-public-history/about-the-field/>

Alf Lüdtkke, *The History of Everyday Life : Reconstructing Historical Experiences and Ways of Life* (Princeton, N.J.: Princeton Univ. Press, 1995), 1.

⁹ National Council on Public History, "Where did Public History come from?."

¹⁰ Ibid.

¹¹ Miljenko Hajdarović, "Vrednovanje Internet stranica povijesne tematike," *Historiografija.hr*, pristup 30.8.2023., <https://historiografija.hr/?p=1951>

revizionističkih¹² informacija i tendencija, što negativno djeluje na povijest kao znanost i njezin status u javnoj sferi.¹³ Cijeloj situaciji ne pomaže da se na društvenim mrežama s jednakim autoritetom bilo tko može baviti kontroverznim temama, a kada tim razgovorima pristupaju povjesničari u prvi plan dolazi sukob objektivnog i subjektivnog - emocionalno-nabijenim, ponekad i politički obojenim izjavama suprotstavljaju se "hladne činjenice", što ne stvara dijalog, već jaz. U procesu suočavanja s posljedicama mnogobrojnih nemilih događaja iz proteklog stoljeća djelovanje povjesničara je prijeko potrebno, no smatram da bi korisno bilo primijeniti metode povijesti svakodnevice.

Povijest svakodnevice odnosno Alltagsgeschichte ili the history of everyday life, *novija* je grana historiografije nastala na tekovinama škole Anala.¹⁴ Istražuje kvalitativna iskustva "malih" i "običnih" ljudi na području svakodnevnog života, te je po svom pristupu i temama posebno bliska historiji mentaliteta, historijskoj antropologiji te mikrohistoriji.¹⁵ Zajedno s mikrohistorijom, povijest svakodnevice predstavlja svojevrsan "pomak u perspektivi" u okviru socijalne historije. Povijest svakodnevice sužava fokus i usmjerava ga na pojedinačna iskustva umjesto na procese dugog trajanja.¹⁶

Alf Lüdtke bio je jedan od prvih povjesničara koji je obradio osnovne karakteristike povijesti svakodnevice u zborniku *The History of Everyday Life*. Povjesničari svakodnevice koriste alate preuzete iz antropologije kako bi pobudili historijsku empatiju i time nastoje istraživati iskustva pojedinaca te njihov međudnos s institucijama u kontekstu određenih procesa. Lüdtke tvrdi da je stoga ovdje riječ o "integralnoj historiji" jer ona nastoji ujediniti materijalne, društvene, političke i kulturne podatke s ciljem potpune rekonstrukcije životnih iskustava.¹⁷ To je moguće zato što se većina povjesničara svakodnevice bavi dvadesetim stoljećem, te imaju na raspolaganju metode oralne historije u korist prikupljanja pojedinačnih i osobnih iskustava, te ih kao povijesne izvore mogu smjestiti unutar društvenih odnosa i vremenskog konteksta. Pri ustanovljenju povijesti svakodnevice (i mikrohistorije) brojne su bile kritike na račun osobnog pristupa i suženog fokusa, neki su tvrdili da se kvalitativna

¹² Revizionističkih u smislu prevrednovanja uvriježenog stajališta povjesničara, bez znanstvenog temelja – u skladu s relevantnim političkim agendama

¹³ Branimir Janković, "Javni prijepori o povijesnom revizionizmu i reviziji povijesti," Kolumna „Javna povijest“, *Historiografija.hr*, pristup 30.8.2023. <https://historiografija.hr/?p=26227>

¹⁴ Paul Steege et al., "The History of Everyday Life: A Second Chapter," *The Journal of Modern History* 80, no. 2 (Lipanj 2008): 358–78, <https://doi.org/10.1086/588855>, 367

¹⁵ Lüdtke, *The history of everyday life*, 14.

¹⁶ "The History of Everyday Life: A Second Chapter," 367.

¹⁷ Brad S. Gregory, "Is Small Beautiful? Microhistory and the History of Everyday Life," *History and Theory* 38, br. 1 (Veljača 1999): 100–110, <https://doi.org/10.1111/0018-2656.791999079>, 103.

iskustva mogu oživjeti te očuvati, no upitno je mogu li se objasniti. Smatrali su da se ne može istovremeno obnoviti proživljena iskustva i objasniti ih društveno-znanstvenim terminima.¹⁸ Do danas su brojne kritike uglavnom opovrgnute i status povijesti svakodnevice kao grane historiografije nije u pitanju. S većim brojem istraživanja postalo je jasno da povijest svakodnevice uistinu može biti "integralna", odnosno da se osobna iskustva neupitno mogu, pa i moraju istraživati unutar šireg konteksta, te se ona mjestimice u njega uklapaju, potvrđuju ga ili neka uvriježena mišljenja opovrgavaju.¹⁹ Time se dokazuje da kako povijesna iskustva nisu univerzalna, to nisu ni povijesne interpretacije.

Javna povijest se često dotiče tema iz povijesti svakodnevice. Za to zasigurno postoji više razloga. Osim što izaziva manje kontroverza od npr. vojne i političke povijesti, ona obuhvaća široku paletu tema. U nastavku rada sam potencijalno pod povijest svakodnevice kategorizirala mnogo više no što u nju konvencionalno spada, no za to imam dobar razlog. Naime termin *svakodnevica* je vrlo širok pojam i pri razradi ovog rada i projekta morala sam izabrati koje ću sve teme svrstati pod svakodnevicu – koje ću projekte analizirati i kakav ću projekt formirati. Smatram da je *svakodnevica* tema koja obuhvaća praktično sve aspekte života – svakodnevica može pratiti odrastanje, obiteljski život, obrazovanje, zaposlenje, stanovanje, dokolicu i slobodno vrijeme, posao, međuljudske i romantične odnose, događaje koji su izvan svakodnevnog, no ipak definiraju ono svakodnevno, kao npr. lokalni festivali, koncerti, susreti s popularnom kulturom, tehnologijom. U nastavku rada termin svakodnevica obuhvaća sve to, najviše iz razloga što se koristi s ciljem prikupljanja izvora. Naravno, pri analizi bi se bilo koji izvor mogao konkretnije prenamijeniti u svrhu istraživanja neke druge grane historiografije, no u nastavku termin povijest svakodnevice interpretiram na spomenut način.

1.2 Zašto javna povijest svakodnevice?

Važnost *javne povijesti svakodnevice* u praksi objasniti ću na sljedećem primjeru. Naime, 2012. godine, u sklopu izložbe Muzeja istorije Jugoslavije, *Jugoslavija: od početka do kraja*, obrađivani su procesi modernizacije, industrijalizacije i podizanja životnog standarda u zemljama socijalističke Jugoslavije. Zahvaljujući istraživanju reakcija posjetitelja, autori su primijetili da je mnogima nedostajala zastupljenost povijesti svakodnevice, odnosno

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Paul Steege et al., "The History of Everyday Life: A Second Chapter," *The Journal of Modern History* 80, no. 2 (Lipanj 2008): 358–78, <https://doi.org/10.1086/588855>, 359.

individualna iskustva i osobni doživljaji spomenutih procesa.²⁰ Odlučili su produbiti svoj rad postavljanjem nove izložbe *Nikad im bolje nije bilo? Modernizacija svakodnevnog života u socijalističkoj Jugoslaviji*. Na temelju ovog rada nadograđen je stalni postav Muzeja istorije Jugoslavije.²¹ Kombiniranjem ovih dvaju pristupa autori su omogućili uklapanje osobnih sjećanja u povijesni kontekst temeljen na historiografskim istraživanjima. Autori su u korist izložbe pripremili informativni priručnik koji sadržava tekstove dr. Ivane Dobrivojević, dr. Igora Duda, dr. Sabine Mihelj i autorice projekta i urednice publikacije, Ane Panić. Tekstovi su, baš kao i izložba podijeljeni u dvije cjeline: *ritam života* i *ritam godine*.

Ova izložba i popratna publikacija poslužili su kao potvrda mog razmišljanja i rada. Osim toga, predstavili su zanimljiv način promatranja povijesti svakodnevice (odnos život – godina) i inspirirali me na otvaranje pitanja koja prethodno nisam imala na umu. Također su upozorili na problematiku trivijalizacije jugoslavenske svakodnevice i važnost kritičke analize izvora.²² U uvodu su Ana Panić i Igor Duda vrlo precizno iznijeli argumentaciju za istraživanje ovih tema i važnost utjecaja koji koherentna i primamljiva prezentacija takvih sadržaja ima na publiku, odnosno širu javnost. Kratko ću prenijeti njihove zaključke jer se s njima u potpunosti slažem i s istim postavkama sam krenula u pisanje ovog rada:

“Uloga muzeja nije samo edukativna (...), moraju da se bave sećanjima i osećanjima, da budu mesta susreta i razmene, a ne samo da jednosmerno predstavljaju istorijske činjenice”.²³

Iako se tekst bavi formiranjem fizičke izložbe u korist muzeja, smatram da se ovaj citat može primijeniti i šire - na projekte javne povijesti općenito, pa tako i na stranicu koju formiram u korist ovog rada. Smatram da je to ideja koju povjesničari trebaju imati na umu, jer edukacija ima dalekosežne rezultate kada je izvedena kao komunikacija. Nadalje:

“Sećanja inkorporirana u postavljeni istorijski okvir, zasnovan na relevantnim naučnim istraživanjima, zajednički grade uravnoteženu sliku o Jugoslaviji.”²⁴

“Jugoslavija je i danas za mnoge više od geografskog pojma i istorijske činjenice, ona je ideja (makar i utopijska), koncept, (...) a njeno nasleđe i dalje snažno utiče na živote ljudi sa

²⁰ Ana Panić, “Uvod,” u *Nikad im bolje nije bilo? Modernizacija svakodnevnog života u socijalističkoj Jugoslaviji*, (Beograd: Muzej Jugoslavije, 2014), 8.

²¹ Panić, “Uvod,” 8.

²² Ibid, 9.

²³ Panić, “Uvod,” 8.

²⁴ Ibid.

ovog prostora. (...) dve decenije nakon raspada Jugoslavije, pozitivne ocene pojedinih aspekata svakodnevnog, društvenog, kulturnog života u jugoslovenskoj državi i dalje dobijaju negativnu “etiketu” u javnom diskursu. Negiranje jugoslovenskog i socijalističkog iskustva znači odricanje od emancipatorskih učinaka i svih onih neospornih uspeha te zemlje poput modernizacije, industrijalizacije i urbanizacije. To ne podrazumeva nostalgичnu, neproblematičnu sliku socijalističkog društva jer se isticanjem pozitivnih ne poriče postojanje i negativnih aspekata.”²⁵

Dakle nije upitno da se sjećanja mogu i moraju uklopiti u historijski kontekst temeljen na relevantnim istraživanjima. Naglašava se važnost takvog pristupa zbog brojnosti mogućih interpretacija prošlosti. Autori definiraju dva dominantna pogleda na jugoslavensku povijest: nostalgичni i negacijski, te na temelju relevantnih istraživanja za oba pogleda mogu pronaći uzroke. Razgovor o tim uzrocima i njihovim posljedicama posebno je važan kada razmišljamo o mlađim generacijama koje o povijesti države u kojima su im odrasli preci uče upravo od njih, i to često u skladu sa spomenutim narativima, bez šireg konteksta.

Autori se posebno osvrću na pozitivne poglede na socijalističku Jugoslaviju. Prenose istraživanje beogradskog centra za ljudska prava na temelju kojeg zaključuju da 82% građana Srbije smatra da se bolje živjelo prije, te 70% njih žali zbog raspada.²⁶ Pitanje je kakve bi rezultate ova istraživanja postigla u Hrvatskoj, budući da raspad socijalističke Jugoslavije neupitno podrazumijeva rat i porast nacionalističkih tendencija, no ono što se zasigurno može tvrditi jest da su dominantni narativi u Hrvatskoj praktički isti, te se svode na negaciju dosega ili na idealizaciju države.

Kao što je namjera autora bila pristupiti mladima preko izložbe, s ciljem razvijanja uravnoteženog odnosa prema prošlosti, na tom tragu formiram web-stranicu posvećenu sličnoj tematici, jer smatram da je u ovom trenutku, u 2023. godini, najpraktičniji pristup mladima upravo virtualan, interdisciplinaran i umrežen. Oni dobivaju priliku čitati i učiti, ali i sudjelovati u formiranju sadržaja. Istraživanjem povijesti svakodnevice mogu pročitati iskustva koja nužno ne sliče onima o kojima slušaju unutar svog kućanstva. Nadalje, čitanjem tuđih iskustava i zapisivanjem vlastitih mogu doći do razumijevanja povijesnih procesa koji su se odvijali i još se odvijaju...

²⁵ Ibid.

²⁶ Ibid.

Za kraj još ističem sljedeći citat, koji smatram relevantnim objašnjenjem ideje o prikupljanju izvora preko web-stranice:

”Svako od nas (je) antropolog svakodnevice i značajan izvor, svako ima svoj lični muzej i ličnu biblioteku sećanja u kojima živi i svaki dan pravi nove kataloške kartice (...) pozivanjem građana da donose svoje predmete iz perioda socijalističke Jugoslavije kao okidače sećanja, napuštamo poziciju moći i delimo je sa drugima čime Muzej u procesu dekolonizacije prenosi kontrolu nad nasleđem na one koji su u njemu predstavljeni i kojima to nasleđe pripada.”²⁷
”Dokumentovanjem individualnih svedočanstava različitih profila ljudi koji pripadaju različitim socijalnim i etničkim grupama, kao jedinstvenom dopunom pisanim i materijalnim izvorima, želimo da uspostavimo dijalog sa publikom i razvijemo pluralistički model interpretacije nasleđa socijalističke Jugoslavije koji koristi multiperspektivnost i višeglasje.”²⁸

Smatram da se ljude uistinu može promatrati kao nositelje izvora za povijest svakodnevice i njihove životne priče kao direktne posljedice doticaja s brojnim povijesnim procesima. Pravo je svakog da ostane zapisan u povijesti i svojim iskustvom doprinese interpretaciji prošlosti, a uloga je povjesničara da to pravo ispoštuje uklapanjem iskustava među relevantne izvore, čime stvara legitiman i edukativan doprinos. Nadalje, smatram da se spomenuti pristup koji se u citatima odnosi na svakodnevicu Jugoslavije može jednako primijeniti na svakodnevicu u suvremenoj Republici Hrvatskoj, baš kao što se citati koji se odnose na muzejsku praksu mogu primijeniti na javnu povijest općenito.

²⁷ Panić, “Uvod,” 8.

²⁸ Ibid.

2. VIRTUALNI PROJEKTI *JAVNE POVIJESTI SVAKODNEVICE*

Virtualni projekti relativno su nov način komunikacije javnosti i institucija. Za početak želim istaknuti nekoliko pozitivnih aspekata projekata javne povijesti u virtualnom prostoru. Prvenstveno, virtualni projekti, odnosno web-stranice, u većini slučajeva dozvoljavaju besplatan i neobavezan posjet, i taj se posjet može ponoviti nebrojeno puta, pod uvjetom da osoba ima internetski pristup. Nadalje, virtualni projekti su često trajni ili *dugotrajniji* - budući da internet nije ograničen prostorom, kao što naprimjer muzej, virtualna izložba ne mora završiti kako bi se oslobodio prostor za novu. Online izložbe i virtualni projekti u trajanju su najčešće ograničeni istekom domene, čije održavanje se plaća najčešće na godišnjoj bazi. Za institucije cijena domene nije prevelik izdatak - naprimjer domena .hr na godišnjoj bazi košta oko šezdeset eura,²⁹ dok za privatne osobe postoje i brojne besplatne opcije - npr. domena koja je korištena u svrhu ovog diplomskog rada jest *.wixsite* (o čemu više kasnije u radu). Potencijalno najveća vrijednost virtualnih projekata je činjenica da nerijetko traže sudjelovanje javnosti. Posjetitelj time prestaje biti pasivni promatrač i može postati aktivni sudionik. Naravno, postoje mnoge izložbe koje također traže doprinos posjetitelja, no one uglavnom ne ovise o njemu. Zahvaljujući internetu i opciji obostrane komunikacije, posjetitelj ima mogućnost nešto sam stvoriti, svojim radom doprinijeti projektu i time obogatiti fundus.

Postoje i negativni aspekti virtualizacije i digitalizacije. Probleme svodim na dvije razine, jer bi se moglo reći da se odnose na subjekte i objekte našeg istraživanja. Prvi problem je vezan uz subjekte, odnosno uz kontakt s ljudima koji nemaju pristup internetu. Riječ je o *digitalnom jazu* koji se definira kao "razlika između onih koji imaju pristup informacijsko-komunikacijskoj tehnologiji i sadržajima i onih koji ga nemaju".³⁰ Često u našem društvu zanemaren problem, no realnost za mnoge, digitalni jaz onemogućava sudjelovanje u modernom životu, a kamo li sudjelovanje u projektima koji imaju isključivo digitalnu prisutnost.³¹ Rješenje ovog problema socijalne prirode šira je politička tema, no u ovom trenutku smatram da rješenje zahtijeva suradnju virtualnih projekata sa otvorenim, fizičkim

²⁹ "Cijene za registraciju i transfer domena," Pondi Web Hosting, pristup 24.8.2023.
<https://www.pondi.hr/domena/cjenik>

³⁰ "Digitalni jaz," Struna - Hrvatsko strukovno nazivlje, pristup 24.8.2023. <http://struna.ihjj.hr/naziv/digitalni-jaz/51209/>

³¹ Dolores Montseratt, "Prijedlog rezolucije o digitalnom jazu: socijalne razlike prouzročene digitalizacijom," Europski parlament, pristup 30.08.2023., https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-9-2022-0550_HR.html

prostorima – u kontekstu javne povijesti to mogu biti škole, knjižnice, muzeji, starački domovi, turističke zajednice...

Drugi negativni aspekt virtualizacije odnosi se na sam sadržaj, odnosno na objekte našeg istraživanja, na izvore, odnosno razne vrste digitalnih i "digitalno-rođenih" informacija. Informacije su "krhke", sklone namjernoj ili slučajnoj korupciji podataka, osim toga njihovo čuvanje ili korištenje može kršiti autorska prava, te se podaci ne čuvaju unutar državnih granica...³² Temom korištenja digitalnih tehnologija u kontekstu historije bavi se nova grana historiografije, digitalna historija i te ću se teme malo opširnije dotaknuti kasnije u radu. Ovom prilikom želim spomenuti da smatram kako je važno probleme imenovati, negativne aspekte adresirati, te pratiti na koji način se transformiraju konstantnim i ubrzanim napredovanjem tehnologije i prateće legislature. Istovremeno smatram da je nove dosege potrebno prihvaćati, "ići u korak" s inovacijama te probleme rješavati "putem".

³² Jerome de Groot, "Digital History," u *Consuming History: Historians and Heritage in Contemporary Popular Culture*, (Abingdon, Oxon: Routledge, 2008), 94.

2.1 Projekti od interesa

U nastavku ću analizirati 7 web-stranica koje definiram kao virtualne projekte. Ove stranice nazivam virtualnim projektima, jer postoje u virtualnom svijetu, te zahtijevaju ili su zahtijevali kontinuirani rad na formiranju i održavanju stranice, u prikupljanju podataka i održavanju komunikacije s javnošću. Ove projekte ne nazivam virtualnim izlozima jer njihova svrha nadilazi prezentiranje prikupljenih materijala, oni ujedno izlažu i stvaraju sadržaje, odnosno pozivaju javnost na dijeljenje i stvaranje. U njima prepoznajem neke od spomenutih kvaliteta: besplatno, neobavezno, trajno, traži sudjelovanje, a dio njih prevladava i spomenute negativne aspekte: digitalni jaz, ranjivost izvora te pitanje autentičnosti izvora. Oni su bliski temama povijesti svakodnevice i postoje na mreži, no razlikuju se prema stvarateljima, inicijativama, ciljevima, dosezima i trajanju.

Web-stranice koje ističem kao virtualne projekte i izdvajam za analizu su: *Muzej susjedstva Trešnjevka*,³³ *Muzej prekinutih veza*,³⁴ *Leksikon YU Mitologije*,³⁵ *Kvartovske priče*,³⁶ *Zvučna mapa Beograda*,³⁷ *Klub čitatelja vlastite povijesti*,³⁸ te *Spiritus*.³⁹ Ima dakako i drugih projekata, no ovi su posebno ilustrativni jer se bave tematikom bliskom povijesti svakodnevice. Nadalje, pozivali su ili još uvijek pozivaju javnost na sudjelovanje, te zahvaljujući doprinosu sudionika upotpunjuju ili grade svoje baze podataka i funduse.

Ovi će projekti biti analizirani zasebno, a zatim komparativno. Pojedini se projekti bave poviješću gradova (*Muzej susjedstva Trešnjevka*, *Kvartovske priče*, *Zvučna mapa Beograda*, *Klub čitatelja vlastite prošlosti*), različitim aspektima povijesti Jugoslavije – pop-kulturom, političkom, ekonomskom i kulturnom poviješću (*Leksikon YU Mitologije*, *Muzej susjedstva Trešnjevka*, *Klub čitatelja vlastite prošlosti*), te osobnim povijestima pojedinaca (*Muzej prekinutih veza*, *Klub čitatelja vlastite prošlosti*, *Spiritus*). S obzirom na to da se svi projekti bave osobnim doživljajima prošlosti i nekim aspektima života u prošlom stoljeću, njihov pregled povijesti i teme se mjestimice preklapaju, no ono što razlikuje ove projekte u kontekstu ovog rada su pristup prema publici, metodologija rada, vrsta prikupljenih podataka, način sortiranja, te objavljivanja prikupljenih podataka.

³³ Muzej susjedstva Trešnjevka, pristup 24.8.2023, <https://www.muzejsusjedstvatresnjevka.org>.

³⁴ Muzej prekinutih veza, pristup 24.8.2023, <https://www.brokenships.com/hr>.

³⁵ Leksikon YU mitologije, pristup 24.8.2023, <https://www.leksikon-yu-mitologije.net/>

³⁶ Projekt Zagrebački kvartovi, pristup 24.8.2023, <http://zagrebkvartovi.hr/virtualna-izlozba/>

³⁷ Zvučna mapa Beograda, pristup 24.8.2023, <http://www.zvucnamapabeograda.rs/>

³⁸ Klub čitatelja vlastite prošlosti, pristup 24.8.2023, <https://kcvp.gmp.hr/>

³⁹ Spiritus, pristup 24.8.2023, <https://www.spiritus.app/>

2.2 Kriteriji za vrednovanje projekata

Kako bi analiza bila precizna, sažeta i ujednačena, projekti će prvo biti predstavljeni zasebno. U tu svrhu pripremljena su sljedeća pitanja i kriteriji za vrednovanje:

1. U sklopu čega/koje organizacije projekt nastaje?
2. Koja je tema? Koji je cilj?
3. Kako se sadržaj projekta prezentira javnosti? Postoji li povijesni kontekst na stranici?
4. Kakav odgovor javnosti projekt zahtijeva? Traži li sudjelovanje publike ili samo prezentira sadržaje?
 - a) Ako samo prezentira sadržaje jesu li oni ranije prikupljeni u suradnji s publikom i/ili na temelju rada u arhivu? Koja su obilježja tih sadržaja?
 - b) Ako projekt traži sudjelovanje javnosti na koji način tome pristupa? Koju vrstu sadržaja prikuplja? Koliku kontrolu nad sadržajem ima posjetitelj? Ima li pravo na povlačenje podataka? Kakve su upute za dijeljenje sadržaja? Može li se naslutiti kako se sadržaj sortira?
5. Je li projekt završen ili još traje?

1. Muzej susjedstva Trešnjevka

"Muzej susjedstva Trešnjevka – izgradnja odozdo" projekt je udruge BLOK. Projekt je pokrenut s ciljem izgradnje "muzeja susjedstva koncipiranog prema načelima sudioničkog upravljanja".⁴⁰ Definira se kao inicijativa odozdo, pomoću koje narodna i radnička kultura postaje dijelom baštine, fizički i simbolički. Trešnjevka je kao takva savršen primjer zbog svoje povijesti koja je usko vezana uz rastuću industriju Zagreba tijekom međuratnog perioda. Autori stranice navode da se "razvio snažan osjećaj zajednice prisutan i danas", te nastavljaju s opisom kvarta kao prostorom koji ima siromašnu kulturnu infrastrukturu.⁴¹ Na to je reagirala udruga BLOK, koja pokreće projekt *Muzeja susjedstva Trešnjevka - izgradnja odozdo*, u suradnji s udrugama K-zona, CMS, SD:ius, te Tehničkim muzejom Nikola Tesla. Prva faza projekta trajala je u periodu od 2018. do 2020., u kojoj su prikupljeni sadržaji za virtualni fundus, te je koncipiran model upravljanja budućim muzejom.⁴²

Središte projekta je virtualni fundus. Na stranici se može pročitati o čemu se radi, te se mogu prelistati sadržaji podijeljeni u šest tema: *crvena Trešnjevka, kultura, urbanizacija, povijest rada, sport i odgoj i obrazovanje*.⁴³ Izborom teme posjetitelj se ponovno kratko upućuje u to zašto je relevantna za trešnjevački kvart, te dobiva pristup prikupljenim artefaktima. Artefakti su obilježeni ključnim riječima pod kojima se kategoriziraju na stranici (Slika 1). Izborom ključne riječi otvara se pripadajuća galerija (Slika 2). Svaki artefakt ima pripadajući ikonotekst, obilježja, inventarni broj, te ime i prezime osobe koja je priložila artefakt (Slika 3).⁴⁴

Stranica sadrži povijesni kontekst, tzv. *trešnjevačka kronologija* sumirana je u sedam vremenskih okvira koji nisu označeni godinama i desetljećima već značajkama perioda. Redom se može pročitati: *Trešnjevka do Prvog svjetskog rata, Trešnjevka u međuratnom periodu, narodnooslobodilačka borba na Trešnjevci, poslijeratna obnova, urbanizacija i modernizacija 1960-ih i 1970-ih, kasni socijalizam, Trešnjevka u tranziciji*.⁴⁵ Povijesni kontekst dakle pokriva period 20. stoljeća, može se pročitati kratki pregled spomenutih razdoblja i najvažnijih događaja koji su u tom periodu obilježili razvoj naselja, a ako se izabere opcija "proširi" otvara se stranica posvećena konkretnim događajima izlistanim na vremenskoj lenti. *Iz trešnjevačke*

⁴⁰ Muzej susjedstva Trešnjevka, "O nama."

⁴¹ Muzej susjedstva Trešnjevka, "O nama."

⁴² Muzej susjedstva Trešnjevka, "O nama."

⁴³ "Virtualni fundus."

⁴⁴ "Virtualni fundus."

⁴⁵ "Trešnjevačka kronologija."

kronologije može se zapravo saznati mnogo više od same povijesti Trešnjevke, pošto se značajni događaji neupitno vežu uz šire modernizacijske impulse u razvoju grada Zagreba (npr. u kronologiji je navedena obustava prometovanja tzv. Samoborčeka i uvođenje prve tramvajske linije preko rijeke Save - oboje 1979. godine).⁴⁶

Muzej trenutno djeluje isključivo virtualno, kao prostor posjete prošlosti kvarta, no aktivno prikuplja sadržaje u korist izgradnje fundusa, te djeluje s ciljem buduće izgradnje fizičkog muzeja susjedstva.⁴⁷ Osim toga, u suradnji s kulturnim udrugama na Trešnjevci redovito organizira radionice, predavanja, izložbe i akcije u svrhu educiranja i uključivanja zajednice.⁴⁸

2. Muzej prekinutih veza

Muzej prekinutih veza koncipiran je 2006. godine. Povijest muzeja započinje prvom izložbom prekinutih veza u Gliptoteci Zagreb.⁴⁹ Osnivači muzeja, filmska producentica Olinka Vištica i kipar Dražen Grubišić, definiraju Muzej kao umjetnički projekt, a ideja projekta vuče porijeklo iz prekida njihove veze. Temelj muzeja jest misao da predmeti čuvaju sjećanja i emocije preostale iz prekinutih odnosa. Nakon uspješne izložbe 2006., kao putujući projekt, muzej je obišao svijet. U procesu su prikupljene priče iz raznih kutaka planeta, te je po povratku, 2010. godine uspostavljena prva stalna lokacija u Zagrebu.⁵⁰ Bez potpore Ministarstva kulture, privatnim djelovanjem osnivača, *Muzej prekinutih veza* postao je prvi zagrebački muzej u privatnom vlasništvu.⁵¹

Muzej je koncipiran kao fizički i virtualni prostor s namjerom da "prikuplja, čuva i izlaže osobne predmete i priče simboličke emotivne vrijednosti" kako bi ispričao priču o tome kako "volimo i gubimo".⁵² Cilj je sudjelovanjem u procesu predavanja predmeta omogućiti donatoru da pomogne sam sebi, da prevlada emocionalni slom, te ovjekovječi vezu i njezin prekid sudjelovanjem u stvaranju fundusa muzeja.⁵³

⁴⁶ "Trešnjevačka kronologija."

⁴⁷ "O nama."

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ "Muzej prekinutih veza konačno u Zagrebu," *Globus*, pristup 24.8.2023, <https://www.jutarnji.hr/globus/muzej-prekinutih-veza-konacno-u-zagrebu-4093947>

⁵⁰ "Muzej prekinutih veza," Wikipedia, pristup 24.8.2023, https://hr.wikipedia.org/wiki/Muzej_prekinutih_veza

⁵¹ "Muzej prekinutih veza konačno u Zagrebu," *Globus*, pristup 24.8.2023, <https://www.jutarnji.hr/globus/muzej-prekinutih-veza-konacno-u-zagrebu-4093947>

⁵² Muzej prekinutih veza, pristup 24.8.2023, <https://www.brokenships.com/hr>.

⁵³ Muzej prekinutih veza, "Istraži."

Muzej nastavlja prikupljati sadržaje na nekoliko razina, priče se mogu podijeliti u prostoru muzeja ili na web-stranici (Slika 4, Slika 5). Projekt se temelji na doprinosu publike, te u osnovi bilo tko može sudjelovati u formiranju zbirke.⁵⁴ Kroz godine je prikupljena značajna količina predmeta i priča, te muzej nije u mogućnosti sve predmete i priče izložiti. Unatoč tome, prikuplja sadržaje jer je upravo proces objavljivanja jedan od ključnih elemenata muzeja, kao pružatelja svojevrsne katarze donatoru. Sadržaji se prikupljaju na dva načina - virtualno (slika i priča) ili fizički (poštom predan predmet uz priču i ispunjeni obrazac).⁵⁵ Priče se ne objavljuju automatski, te Muzej zadržava pravo ne objaviti priče koje se smatraju "uvredljive ili diskriminirajuće na osobnoj, seksualnoj, rasnoj, religioznoj, nacionalnoj ili etničkoj osnovi", također ne objavljuju priče koje iznose puna imena i osobne podatke.⁵⁶ Donator može u zbirku predati bilo što, što smatra značajnim za svoju vezu i prekid, Muzej ne ograničava format, te prihvaća predmete poput pisma, fotografija, video i audio materijala, te krhkih, velikih i skupocjenih predmeta uz prethodne konzultacije. Na web-stranici je navedeno kako objava pojedinih priča ovisi o planu i temi aktualne izložbe te značajno ovisi o veličini izložbenog prostora.⁵⁷ Nakon predaje izvora, autorovi podaci su dostupni samo zaposlenicima muzeja, a njegova priča i eksponat postaju vlasništvo muzeja. Potpisivanjem spomenutog obrasca koji je potrebno ispuniti pri predaji izvora, autor daje suglasnost da se predmet i priča mogu neograničeno koristiti, umnažati i objavljivati.⁵⁸ Objavljene priče se izlažu uz predmete i/ili na mapi svijeta kojoj se može pristupiti na stranici. Uputa muzeja jest:

"Izrazi se iskreno, odmjereno, bijesno, maštovito, šaljivo ili tužno. Svojom pričom stvaraš svoj muzejski eksponat - tvoja priča je tvoja pozornica."⁵⁹

Savjetuju da tekst ne bude predugačak, da ostane anoniman, te potiču autore da pišu na materinjem jeziku kako bi se što tečnije izrazili. U korist fizičke izložbe tekstovi se prevode, dok se na mapi na web-stranici objavljuju na izvornom jeziku.⁶⁰ Pri posjetu stranici mogu se pronaći objavljeni izvori, obilježeni datumima početka i kraja veze, lokacijom, te pričama koje uglavnom iznose kratki pregled veze, razlog prekida, objašnjenje predanog predmeta i emocionalno stanje autora u trenutku prekida i/ili u trenutku pisanja teksta (Slika 6).⁶¹

⁵⁴ "Podijeli."

⁵⁵ "Podijeli."

⁵⁶ "Česta pitanja."

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ "Istraži."

Tekstovi su zanimljiv uvid u moderne ljubavne odnose, dok muzej i stranica, kao glavno sredstvo za prikupljanje priča, služe kao odličan primjer kvalitetno realiziranog projekta za prikupljanje osobnih ispovijesti. Tema je univerzalna, upute za pisanje su kratke i jasne, a vizualni sadržaji su dovoljno zanimljivi da privuku pažnju posjetitelja i pobude u njemu zanimanje za navedenu priču, odnosno vezu sažetu u jednom jedinom predmetu.

3. *Spiritus*

Donekle konceptualno sličan prethodnom projektu, *Spiritus* je virtualni projekt koji se također bavi gubitkom i osobnim ispovijestima. Aplikacija je nastala kao projekt dvojice apsolventata studija filozofije, Dine Jerkovića i Marka Šoljića, kao inovativno rješenje za očuvanje sjećanja na preminule bližnje.⁶² Kreatori projekta vežu se uz industriju digitalnih uspomena, te se spominju kao buduća konkurencija web-stranicama koje se bave genealogijom, poput *Ancestry.com*, *MyHeritage*, te *Memories.net*.⁶³

Cilj *Spiritusa* je čuvanje uspomena na pokojnike (Slika 7). Korištenjem moderne tehnologije, stvaratelji stranice pozivaju na suradnju gradove, gradska groblja i širu javnost.⁶⁴ Namjera jest upotpuniti podatke koji se mogu pročitati pri posjetu grobnog mjesta s pričama o pokojniku. U strahu od zaborava nastao je projekt koji nastoji uvijekvečiti uspomene na obične ljude. Sadržaj projekta prezentira se na 3 načina: posjetitelj može potražiti memorijal neke osobe, pročitati priču o toj osobi, ili se prijaviti kao *čuvara uspomena* na tu osobu. Ako postane *čuvar uspomena* on je u pravilu administrator za buduće objave o toj osobi, odnosno, *Spiritus* (kako autori nazivaju cjelokupni profil preminulog).⁶⁵ Zatim posjetitelj može izabrati želi li čitati istaknute priče, one popularne među čitateljima, ili o poznatim i značajnim ličnostima iz hrvatske povijesti, priče o ljudima čija je godišnjica smrti na dan posjeta stranici, ili nove objave (Slika 8).⁶⁶ Postoji još jedan način za istraživanje podijeljenih uspomena, a to je prema tematskim kategorijama, kojih na stranici ima deset. Kategorije su: *biografija, znameniti, ljubav, anegdote, obitelj, motivacija, sport, umjetnost, rat, hobi*.⁶⁷

⁶² Antonija Bilić Arar, "Apsolventi filozofije prikupili 400.000 eura za aplikaciju u kojoj blockchain priče o umrlima čuva vječno," Netokracija, pristup 24.8.2023., <https://www.netokracija.com/spiritus-digitalne-uspomene-dino-jerkovic-193960>

⁶³ Ibid.

⁶⁴ "O nama," Spiritus, pristup 24.8.2023, <https://www.spiritus.app/>

⁶⁵ "O nama," Spiritus, pristup 24.8.2023, <https://www.spiritus.app/>

⁶⁶ Spiritus, "Priče:"

⁶⁷ Spiritus, pristup 24.8.2023, <https://www.spiritus.app/>

Trenutno bilo tko može besplatno pristupiti stranici i očuvati sjećanje na svoje bližnje, te podijeliti komentar na već objavljenim tekstovima. Na stranici je navedeno da je do sad podijeljeno 700 000 uspomena, prijavljeno je 10 000 korisnika, te je više od 3 000 *čuvara uspomena*, uz to je aplikacija u suradnji s 12 gradova (no u aplikaciji se mogu pronaći *memorijalne šetnje* kroz Zagreb, Osijek, Vukovar, Split, Varaždin i Karlovac).⁶⁸ Objavljeni sadržaji na stranici za sada su u obliku teksta i fotografija. Ono što je zanimljivo kod *Spiritusa* jest da aplikacija nudi pomoć zainteresiranima u pisanju tekstova o njihovim bližnjima. Kako bi se prijavili za pomoć pri pisanju potrebno je javiti se s bilješkama o svom *Spiritusu*.⁶⁹ Nakon što je priča objavljena i autor priče je postao *čuvar uspomena* na svog *Spiritusa*, on moderira sve buduće uspomene na njega. Ako se *čuvar uspomena* odluči za kupnju *Vječnog tokena*, on priču pretvara u jedinstveni NFT token⁷⁰ i njegova priča se zahvaljujući blockchainu⁷¹ ne može obrisati.⁷²

Projekt je započet 2021. godine, te ga autori nastoje proširiti na globalnu razinu.⁷³ Projekt nije vezan uz javnu povijest, niti je koncipiran kao alat za istraživanje, no sama činjenica da je namjera autora projekta vječno čuvati ove informacije, omogućiti većem broju korisnika pisanje o pojedinoj osobi, te grupiranje tekstova prema kategorijama koje se ipak mogu poimati kao istraživačke, vidljiv je potencijal za povjesničare. Može se tvrditi da *Spiritus* stvara svojevrsan doprinos različitim granama povijesti, ovisno o tome kako se priče interpretiraju, no pitanje je kako će se projekt nastaviti razvijati s obzirom na to da u vidu imaju širenje na internacionalno tržište i monetizaciju pojedinih aspekata stranice.

⁶⁸ Spiritus, pristup 24.8.2023, <https://www.spiritus.app/>

⁶⁹ "O nama."

⁷⁰ "Nezamjenjivi token (NFT) jedinstveni je digitalni identifikator koji se bilježi na blockchainu i koristi se za certificiranje vlasništva i autentičnosti. Ne može se kopirati, zamijeniti ili podijeliti. Vlasništvo nad NFT-om bilježi se u blockchainu i vlasnik ga može prenijeti, dopuštajući nefinancijskim društvima da se prodaju i trguju. NFT-ove može stvoriti bilo tko, a za stvaranje im je potrebno malo ili nimalo vještina kodiranja. NFT-ovi obično sadrže reference na digitalne datoteke kao što su umjetnička djela, fotografije, videozapisi i zvuk. Budući da su NFT-ovi jedinstveno prepoznatljivi, razlikuju se od kriptovaluta koje su zamjenjive." - "Non-fungible token," *Wikipedia*, pristup 25.8.2023, https://en.wikipedia.org/wiki/Non-fungible_token

⁷¹ "Blockchain ili Blok-lanac je baza podataka ili podatkovnih blokova koji su povezani u jednosmjerni lanac, i u kojem svaka nova karika, odnosno blok, ovisi o vrijednosti prve starije karike. Koncept blockchaina bitan je za kriptovalute kao što je primjerice bitcoin. Rješava problem stvaranja distribuirane baze podataka, bez potrebe za korištenjem posebnog entiteta koji će nadzirati transakcije. Mnoge aplikacije mogu se nasloniti na blockchain i iskoristiti njegov najvažniji sigurnosni element – nepromjenjivost podataka." - "Blok-lanac," *Wikipedia*, pristup 25.8.2023, <https://hr.wikipedia.org/wiki/Blok-lanac>

⁷² "O nama."

⁷³ Antonija Bilić Arar, "Apsolventi filozofije prikupili 400.000 eura za aplikaciju u kojoj blockchain priče o umrlima čuva vječno," *Netokracija*, pristup 24.8.2023., <https://www.netokracija.com/spiritus-digitalne-uspomene-dino-jerkovic-193960>

4. *Leksikon YU Mitologije*

Leksikon YU Mitologije najstariji je od projekata koje istražujem i seže u doba prije masovnog korištenja interneta, u tom kontekstu njegova je virtualna prisutnost možda još i zanimljivija. Povijest *Leksikona* seže u 1989. godinu, kada spisateljica Dubravka Ugrešić i urednici *Starta*, Dejan Kršić i Ivan Molek javnost pozivaju na suradnju u stvaranju kulturnog projekta s ciljem očuvanja jugoslavenske pop-kulture i istraživanja jugoslavenskih identiteta.⁷⁴ Raspadom Jugoslavije realizacija projekta je zaustavljena, da bi se ipak 2001. godine, kao jedan od prvih internetskih foruma "na ovim prostorima", pojavila web-stranica *leksikon-YU-mitologije.net*.⁷⁵

Godine 2004. *Leksikon* je objavljen u obliku knjige, od tad je projekt zaslužio kulturni status kao referentna točka za pitanja jugoslavenske popularne kulture, u korist brojnih znanstvenih radova, filmova i javnih rasprava.⁷⁶ Na stranici *Leksikona*, autori su istaknuli sljedeći citat kako bi oslikali važnost svog doprinosa:

"...najsnažnije odzvanja ocjena Radija BBC, na kojemu se 2005. o *Leksikonu* govorilo kao o knjizi koja je u nepunih godinu od objavljivanja "odigrala važniju ulogu u uspostavljanju poslijeratnog dijaloga od pet godina skupnih napora svih političara u regiji".⁷⁷

Izjavu potkrepljuju i sljedećom informacijom:

"Točnost ove procjene potvrđena je 2010. godine, kad je *Leksikon* kao predsjednički poklon obilježio normalizacijskom simbolikom nabijeni prvi susret dvojice post-jugoslavenskih državnika."⁷⁸

Naslovna stranica *Leksikona* (sada i u nastavku govori se o web-stranici) sadržava pozamašnu količinu termina nanizanih abecednim redom (Slika 9). Termini ispisani crvenim slovima i odvojeni malenim sivim petokrakama, predstavljaju značajna imena (npr. *Babović, Milka, Džajić Dragan, Lepa Brena, Zafranović, Lordan...*), kratice (npr. *KPJ, OOUR, YASSA...*), mjesta (*Buljarica, Kumrovec, Kino Lika...*), izjave (*Čovječe, to ti je bil Jagger!, Majku ti pankersku!...*), i povijesno značajne događaje (*Dan kad je umro Tito*), te mnogobrojne

⁷⁴ "Fenomen, "Leksikon YU mitologije, pristup 24.8 .2023, <https://www.leksikon-yu-mitologije.net/>

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ "Fenomen."

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Ibid.

pojmove iz pop-kulture, filmove, serije i sl...⁷⁹ Iza svakog se termina skriva nečija privatna definicija, uspomena, anegdota (Slika 10)...

Na istoj stranici nalazi se i kronologija jugoslavenske povijesti. Kronologija je iznesena u kratkim crticama, s naglaskom na događaje iz pop-kulture, te pojedini termini otvaraju povezane priče. Neke su priče potpisane, neke podijeljene anonimno, dužina je tekstova u potpunosti ovisila o autorima, baš kao i njihov stil pisanja, te vrsta informacija koju su iznosili. Projekt je završen, odnosno više ne nudi posjetitelju opciju doprinosa putem web-stranice. Svi materijali su prikupljeni u suradnji s javnošću, te su svi autori navedeni na stranici *autori*, klikom na pojedino ime posjetitelj može pročitati sve tekstove koje je ta osoba podijelila.⁸⁰ Ovaj projekt se razlikuje od prethodnih upravo po tome što je završen, te su svi predani izvori u virtualnom i fizičkom obliku (u knjizi), te se kao takvi ne mogu povući. *Leksikon* je stoga vrlo zanimljiv skup zapisa, subjektivnih dojmova i uspomena na život u Jugoslaviji, te je već dokazano koristan kao povijesni izvor za mnogobrojne radove koji se bave jugoslavenskom tematikom, dok mladima može poslužiti kao prozor u svijet njihovih roditelja, baka i djedova, a starijim generacijama kao pojmovnik njihovih dijeljenih iskustava.

5. Klub čitatelja vlastite prošlosti

Klub čitatelja vlastite prošlosti je projekt Gradskog muzeja Požega. Namjena projekta jest digitalizacija i interpretacija obiteljskih fotografija Požege i Požeštine. Cilj je stvaranje baze podataka utemeljene u amaterskoj fotografiji (Slika 11).⁸¹ Putem istraživanja prikazane kulture, običaja, te drugih vrijednih podataka, komunikacijom sa zajednicom i objavljivanjem rezultata na internetu, projektom se doprinosi jačanju identiteta zajednice.⁸² Bazi podataka može se pristupiti u Gradskom muzeju Požega. Baza je namijenjena korištenju u svrhu istraživanja, a na stranici je objavljen dio do sad prikupljenih sadržaja.⁸³ Oni su podijeljeni u dvije kategorije - *baza zbirki*, gdje su poimence izdvojeni donatori zbirki, ispričane njihove priče i njihove su fotografije objedinjene u galeriju, te u kategorijama *nikad ispričane priče* i *zajedničko čitanje prošlosti*, u ovim se kategorijama izdvajaju pojedinačne fotografije i priče (Slika 12).⁸⁴

⁷⁹ Leksikon YU mitologije, "Kazalo."

⁸⁰ "Autori."

⁸¹ "O nama," Klub čitatelja vlastite prošlosti, pristup 24.8.2023, <https://kcvp.gmp.hr/>

⁸² Klub čitatelja vlastite prošlosti, "O nama."

⁸³ Ibid.

⁸⁴ "Nikad ispričane price," "Zajedničko čitanje prošlosti."

Projekt poziva Požežane na sudjelovanje, sudjelovati se može uživo, dolaskom na sastanak *Kluba* u gradskoj knjižnici. Muzej organizira sastanke *Kluba* na kojima prisutni zajedno analiziraju fotografije, na taj su način u proces uključeni donatori, zainteresirani članovi zajednice, a izvana se sastanci mogu pratiti putem YouTube videa.⁸⁵ Projekt je orijentiran primarno na starije generacije, zajedno dekodiraju stare fotografije i stvaraju priče koje omogućuju razumijevanje prošlih vremena mlađim generacijama.⁸⁶

Na stranici *sastanci kluba* objavljeno je da je do sad prikupljeno 79 zbirki fotografija dok je na stranici *nikad ispričane priče* objavljeno da je prikupljena 81 zbirka. Koji god navod bio točan, nisu još sve dostupne na internetu. Nadalje, fotografije su analizirane u javnosti i predane na skeniranje Muzeju te se iz iščitavanja tekstova može primijetiti znanstveni stil pisanja, odnosno uočljiva je razlika u odnosu na prethodno analizirane projekte. Cilj muzeja je stvoriti muzejsku zbirku, profesionalno pisane tekstove koji interpretiraju povijesne izvore, fotografije. U *uvjetima korištenja*, pod navodom *ostalo* ukratko je opisan rad autorice projekta i njezinih suradnika, iz čega se može iščitati da su fotografije prikupljane neovisno o klubu, baš kao i intervjui s vlasnicima, te je posao istraživanja izvora i literature, kao i obrade na sastancima izveden popratno.⁸⁷ Vlasnici fotografija odobrili su objavljivanje i korištenje u istraživačke, interpretativne i edukativne svrhe. Komunikacija s javnošću je ograničena i razlozi su navedeni u *uvjetima korištenja*:

“Ova stranica je nastala kao potreba za međusobnom komunikacijom svih građana, razmjenom informacija, iskustva i razmišljanja vezanih za što točnije interpretacije fotografija. No kako bismo spriječili komentare koji ne doprinose kvaliteti komunikacije, ona će se odvijati u okviru zatvorene grupe u koju su pozvani svi koji su spremni prihvatiti uljuđen, tolerantan, uvažavajući i poticajan razgovor kako bismo povezujući spoznaje otvorili put međusobnom upoznavanju te pomogli istraživačima prošlosti ovog dijela Hrvatske.”⁸⁸

Autori projekta najavljuju objavu dijelova osamdesetak prikupljenih zbirki, s namjerom da će se moći pretraživati po “autoru, vremenskom periodu, mjestu snimanja, temama i ključnim riječima”, iako se za sada projekt bavi temama iz Požege i okolnih područja, nadaju se širenju na teritorij Hrvatske i šire.⁸⁹ S obzirom na osobni pristup koji *Klub* podrazumijeva i zatvorenost prema izgradnji internetske zajednice putem foruma i komentara, širenje na veći

⁸⁵ “Sastanci kluba.”

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ “Uvjeti korištenja stranice.”

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ “O nama.”

teritorij trenutno je teško zamislivo. No, kad bi se projekt prilagodio, ili bi pokrenuo suradnju s lokalnim muzejima pojedinih regija i županija, mogla bi se stvoriti uistinu značajna baza podataka, te bi se već razrađenim pristupom fotografskim izvorima mogao stvoriti impresivan fundus hrvatske povijesti svakodnevice.

6. *Kvartovske priče – pogled iznutra*

Kvartovske priče - pogled iznutra je projekt Muzeja grada Zagreba. Projekt je trajao dvanaest godina i zaključen je 2021. godine.⁹⁰ Projekt je obuhvaćao ulične, studijske i tematske izložbe, događanja i publikacije, a svi rezultati dvanaestogodišnjeg rada sažeti su na web-stranici. Projekt je započeo istraživanjem Trnskog 2009., da bi se sljedećih godina fokus prebacio na Zagrebačku Dubravu, Maksimir, Trešnjevku i Trnje.⁹¹ Materijali za izložbu prikupljeni su putem terenskih istraživanja, istraživanja periodike, arhivske građe, intervjuiranjem stanovnika i prikupljanjem fotografija. Javnosti se pristupalo putem uličnih izložbi koje bi svojim naslovom prolaznicima postavljale pitanje. Pitanja *Što je za Vas Dubrava?* i *A koje su vaše kvartovske priče?* postavljena su kako bi potakla doniranje vlastitih obiteljskih fotografija.⁹² Studijskim izložbama demonstriran je prostorni i društveni razvoj kvartova, popraćen osobnim iskustvima stanovnika. U projekt su bili uključeni stanovnici navedenih kvartova, te povjesničari, povjesničari umjetnosti, arhitekti, antropolozi, škole, tvrtke, institucije, itd...⁹³

Na web-stranici projekta može se pročitati o izvedenim događanjima, publikacijama, pojedinim studijskim, tematskim i uličnim izložbama, te se može posjetiti virtualna izložba (Slika 13, Slika 14). Autori su iznijeli informaciju da je tijekom dvanaest godina rada prikupljeno pedesetak sati materijala, no na stranici izložbe može se pristupiti zapisima u trajanju od svega nekoliko minuta. Sav spomenut rad sažet je u 40 video uradaka, točnije audio zapisa popraćenih fotografijama, videozapisi su popraćeni kratkim tekstovima o intervjuiranim stanovnicima i kvartovima o kojima pričaju.⁹⁴

⁹⁰ Kristian Strukić "Kvartovske priče - pogled iznutra," Virtualna izložba, Projekt Zagrebački kvartovi, pristup 24.8.2023, <http://zagrebkvartovi.hr/virtualna-izlozba/>

⁹¹ Ibid.

⁹² Projekt Zagrebački kvartovi, "O nama."

⁹³ Projekt Zagrebački kvartovi, "O nama."

⁹⁴ Kristian Strukić "Kvartovske priče - pogled iznutra," Virtualna izložba, Projekt Zagrebački kvartovi, pristup 24.8.2023, <http://zagrebkvartovi.hr/virtualna-izlozba/>

Projekt Muzeja grada Zagreba opsežno je obradio četiri zagrebačka kvarta, te je osobnim iskustvima na zanimljiv način oslikana realnost stanovanja u tim dijelovima grada tijekom prošlog stoljeća. Web-stranica izložbe čini se upravo kao sažetak dugogodišnjeg rada i ne potiče na nastavak razvoja projekta. Također, lakše je pronaći informacije o izložbama nego informacije koje su prezentirane na tim izložbama. Ipak, kratki intervjui sa starijim sugrađanima su vrlo simpatični i informativni, te se i u kratkim audio segmentima koje su autori objavili može primijetiti da se na temelju njihovih sjećanja uistinu može rekonstruirati kvart, pa i šire područje.

7. Zvučna mapa Beograda

Projekt pokreće udruga Tačka komunikacije.⁹⁵ Udruga djeluje od 2011. godine s ciljem kreiranja programa u sferi kulture i novih medija. Zvučna mapa Beograda je koncipirana kao istraživanje dijelova Beograda koji imaju povijesni kontinuitet, te se pomoću mapiranja mjesta i intervjuiranja stanovništva nastoji na inovativan način očuvati lokalno naslijeđe (Slika 15).⁹⁶ Lokaliteti koji su izabrani da budu prikazani na mapi služe da "objašnjavaju i približavaju sistem vrednosti, pravila i socijalnu kulturu njenih stanovnika."⁹⁷ Ono što je značajno kod ovog projekta, jest da se grad može upoznati neposredno, hodanjem i slušanjem pripremljenog popisa za reprodukciju (npr. *Zvukovi za Savamalu*) ili posredno, putem interneta. Točnije, mapa se može slijediti iz zraka, te se svaka pojedina točka može otvoriti, pri čemu se može poslušati zvučni zapis ili pročitati kratak tekst i pogledati slika opisanog lokaliteta (Slika 16). Autori smatraju da je vrijednost ovog pristupa u tome što se duh mjesta i njegova atmosfera mogu doživjeti putem interneta, putem novih medija, što je posebno primamljivo mlađim generacijama.⁹⁸

Na stranici se može pristupiti *mapi, tačkama, blogu, krajevima, arhivi i šetnjama*. Mapa omogućuje pregled svih do sad objavljenih točaka. Svaki kraj ima svoju boju točaka, pod kategorijom *tačke* vidljiva je galerija svih navedenih lokaliteta, neovisno o mapi. Ovdje se mogu izabrati filteri za objave: *priča, atmosfera, Dorćol, Savamala, Terazije* (Slika 17).⁹⁹ *Priča* označava sve objave koje uključuju intervjui, dok *atmosfera* označava sve objave koje prenose zvukove tog lokaliteta. Ostale tri oznake označavaju krajeve. Pod kategorijom *krajevi* nalazi se

⁹⁵ "O nama," Zvučna mapa Beograda, pristup 24.8.2023, <http://www.zvucnamapabeograda.rs/>

⁹⁶ "O projektu."

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ "O projektu."

⁹⁹ "Tačke."

povijesni kontekst za *Dorćol*, *Savamalu* i *Terazije*.¹⁰⁰ Blog donosi obavijesti o nadolazećim točkama i sl. U nadolazećem periodu autori projekta planiraju postaviti nove točke na kartu, dok su poziv za prijedloge lokaliteta, a i sugovornike trajno otvoreni putem e-maila.

Zvučna karta kao vodič kroz povijest grada vrlo je zanimljiv način za prezentiranje lokalne povijesti. Metodom intervjua stvoreni su kratki zapisi koji oslikavaju promjene u načinu života i korištenju grada. Ovakav inovativan način pristupanja lokalnoj povijesti u svijetu nije novost, no na hrvatskim prostorima još nema ekvivalenta ovom projektu, zbog toga sam beogradsku *mapu* odlučila izdvojiti. Osim intervjua, na stranici se mogu čuti i atmosferski zapisi, nešto što se zasigurno mijenja, ako ne iz dana u dan, zasigurno kroz godine i desetljeća, posebice bi se to moglo reći za područja koja nemaju povijesni kontinuitet kao Dorćol, Savamala i Terazije, već se grade i razvijaju, kao npr. mjesta na marginama grada. Zvučna mapa Hrvatske naziva se *Hrvatski zvučni atlas* i bavi se očuvanjem hrvatskog govora, što je zasigurno dio hrvatske povijesti, no na stranici se o njoj zapravo ništa ne može pročitati.¹⁰¹ Smatram da bi se primjenom beogradskog modela na hrvatski atlas mogao ostvariti projekt značajnog doprinosa.

2.3 Komparativna analiza projekata

Izabrani projekti donekle su bliski tematikom, bave se lokalnim povijestima, osobnim iskustvima, širim i užim temama iz privatnog života, često s fokusom na prošlo stoljeće ili specifično na Jugoslaviju. Svaki od projekata ima specifičan pristup prema publici, odnosno javnosti koju poziva na sudjelovanje (*Muzej susjedstva Trešnjevka*, *Spiritus*, *Brokenships*, *Klub čitatelja vlastite prošlosti*, *Zvučna mapa Beograda*) ili je u suradnji s njom projekt već ostvaren (*Leksikon YU Mitologije*, *Kvartovske priče*).

Dio se projekata fokusira na fotografije kao osnovni povijesni izvor. Fotografije smještaju u kontekst, datiraju, donose informacije o ljudima koji su te fotografije podijelili. *Muzej susjedstva Trešnjevka* fotografijama pristupa kao muzejskim izlošcima, informacije su sistematizirane i sažete, tekstovi su kratki i opisnog karaktera. *Klub čitatelja vlastite prošlosti* ipak fotografijama pristupa malo opširnije, njihov cilj je fotografije *dekodirati* pomoću intervjua s autorima ili subjektima, te u raspravi na sastancima. Zbog toga su tekstovi *Kluba*

¹⁰⁰ "Krajevi."

¹⁰¹ "Interaktivni zemljovid," Hrvatski zvučni atlas, pristup 25.8.2023, <http://hrvatski-zvucni-atlas.com/interaktivni-zemljovid>

opširniji i detaljniji, te imaju karakter *priče*. *Muzej susjedstva Trešnjevka* do sad je objavio zavidnu količinu podataka i njihov fundus pokriva široki dijapazon tema. Uz to, muzej donosi kronologiju mjesta zbivanja, no fotografije nisu unutar teksta smještene u kontekst, već je kontekst dostupan na drugom mjestu na stranici. U tekstovima *Kluba* povijesni kontekst je često dio *priče* koju je sastavio netko od profesionalnih djelatnika požeškog muzeja.

Stranice *Spiritus*, *Leksikon YU mitologije* i *Muzej prekinutih veza* primarno se fokusiraju na tekst koji je objavio pojedinac, *Leksikon YU Mitologije* koristi se isključivo tekstovima koji su objavljeni u formatu knjige, dok *Spiritus* traži fotografije pokojnika kako bi priče o njima "oživjele", a *Muzej prekinutih veza* poziva na donaciju predmeta ili nekog drugog materijalnog dobra. *Spiritus* nudi korisnicima aplikacije opciju pomoći pri pisanju tekstova, s idejom da svatko zaslužuje za sobom ostaviti lijepu priču. Takav pristup ima smisla unutar konteksta aplikacije, s obzirom na to da im je u cilju imati visoku čitanost tekstova, koji su često emotivnog karaktera. Druge stranice to ne rade, izuzev *Kluba čitatelja*, čiji je proces objašnjen.

Kvartovske priče jedini je audiovizualan projekt, odnosno primarno se fokusira na videozapise, iako *Klub čitatelja* također ima dostupne videozapise sa sastanka, *Kvartovske priče* su snimljeni intervjui s popratnim sadržajima poput slika. Metodom snimljenog intervjua stvara se i *Zvučna mapa Beograda*, te su intervjui srž ovog projekta, a prate ih fotografije i sažeti kontekstualni odlomci. Ove su metode prilagođene namjenama ovih projekata. Naprimjer, *Zvučna mapa Beograda* omogućuje osobi da prošeće ulicama grada i poslušaju ponešto o promjenama naličja grada, o ljudima koji su živjeli i radili na mjestima koja su na karti obilježena. Iako to možda nije originalna ideja projekta, isto vrijedi za *Kvartovske priče*. Oba se projekta mogu proučavati od kuće, no praktični su u prostoru i mogu se koristiti na terenu kojim se bave. Nadalje, muzeji - *susjedstva*, *prekinutih veza* i *grada Požege* prikupljaju materijale koje mogu ili će moći izložiti u svom fizičkom prostoru, te putem virtualne veze s vanjskim svijetom šire riječ o istom. U virtualnom prostoru prezentiraju manje no što zapravo čuvaju u svojim arhivima i bazama podataka. *Spiritus* pak ima najmoderniji pristup, riječ je o mobilnoj aplikaciji, koja se služi modernom tehnologijom u tolikoj mjeri da svojim korisnicima nudi NFT njihovih pokojnika. *Spiritus* se također može koristiti "u hodu", u obilasku groblja, no može se "listati" kod kuće, te se svakodnevno mogu otkriti nove "tople" ljudske priče. *Leksikon YU Mitologije* fokusiran je više na humor i osnovne ljudske emocije vezane uz *bivšu državu*, najstariji od projekata, čini se prikladno da je forum ovjekovječen u obliku knjige.

3. DIGITALNA BAZA SJEĆANJA

3.1 Kratki uvod u problematiku digitalne historije

Prethodno analizirani virtualni projekti predstavljaju primjere zanimljivog smjera u kojem se kreće javna povijest. To nas uvodi u sljedeću temu, odnosno drugi dio rada, koji se bavi pitanjem što znači biti povjesničar dvadeset i prvog stoljeća. Naime, nezaustavljivo tehnološko napredovanje samo po sebi motiviralo je suvremeno društvo da se bez zadržke služi mrežama, no *selidbu* je zasigurno ubrzala pandemija. Prethodno smo preko interneta komunicirali, informirali se, istraživali, kupovali, a kroz proteklih 3 godine masovno se preko interneta radilo i školovalo. Bez obzira na to gdje je tko bio fizički – (gotovo) svi su *bili na internetu*. Zbog modernizacije načina života dolazi do virtualizacije, odnosno nestanka papirnato traga i velike količine fizičkih izvora. Taj proces nestanka "klasičnog" arhivskog materijala otvorio mi je pitanje kako će povjesničari privatnu sferu i svakodnevicu istraživati u budućnosti.

Danas internet prodire u sve sfere života i ono što je još važnije, čuva o tome podatke. Informacije o životima pojedinaca zaštićene su korisničkim imenima i šiframa, a ta korisnička imena, šifre i ono što čuvaju, zakonski su zaštićeni. Pravna zaštita korisničkih podataka, poznatija pod kraticom GDPR, kako je predstavljena Europljanima 2018., od kada se univerzalno primjenjuje, nevjerojatno je važan segment regulacije interneta, koji je omogućio, olakšao i osigurao spomenutu *selidbu*.¹⁰² GDPR je poslužio kao inspiracija i nit vodilja za nastavak ovog istraživanja. Naime, svakim danom nastaje sve veća količina javno dostupnih sadržaja, a zakon o zaštiti podataka sadrži članak 89. koji dozvoljava korištenje tih podataka u svrhu znanosti, odnosno javnog interesa.¹⁰³ Nerijetko na društvenim mrežama korisnici dijele svoje uspomene na prošla vremena ili bilježe svoja mišljenja o sadašnjosti čime formiraju sadržaje koji bi bili odlični izvori. Preuzimanje tih sadržaja s privatnih profila ili iz privatnih grupa podrazumijeva određeni postupak koji prati regulativu zadanu GDPR-om – podaci moraju biti prikupljeni transparentno, u specifične i ograničene svrhe, smiju se prikupljati samo potrebni podaci, te se ne smiju čuvati duže no što je to potrebno.¹⁰⁴ Generalno se pravila

¹⁰² "Što je opća uredba o zaštiti podataka (eng. General Data Protection Regulation - GDPR) ?," e-Građani, pristup 25.8.2023, <https://gov.hr/hr/sto-je-opca-uredba-o-zastiti-podataka-eng-general-data-protection-regulation-gdpr/1868>

¹⁰³ "Članak 89.," Pristup: 4.9.2023. <https://gdpr-text.com/hr/read/article-89/>

¹⁰⁴ Katherine Foxhall, "Data Protection and Historical Research: The Basics - Historical Transactions," Royal Historical Society, 4.9.2023, <https://blog.royalhistsoc.org/2021/04/12/data-protection-and-historical-research-the-basics/>.

prikupljanja podataka u skladu sa zakonom ne razlikuju mnogo od zahtjeva etičkih komisija, no članak 89. dopušta korištenje podataka i bez pristanka, pod uvjetom da je korištenje tih podataka legitimno, da su podaci anonimni i da ne ugrožavaju subjekta/e.¹⁰⁵ Ipak, svaka društvena mreža ima svoja pravila za prikupljanje podataka, budući da su neki podaci *javni*, a neki *privatni*. Pravila su u skladu sa zakonom, no zbog razlika u sadržaju prostoje brojne razlike u primjeni zakona. Dakle, kao što je digitalan sadržaj drugačijeg karaktera od onog ne-digitalnog, javno dostupan sadržaj drugačijeg karaktera od privatnog. Javni sadržaj čine mnogobrojne web-stranice, članci, komentari objavljeni ispod tih članaka, forumi i javne grupe na platformama, javno podijeljeni video uradci i slične javno podijeljene medijske datoteke.¹⁰⁶ Privatni sadržaj su objave privatnih profila, to mogu biti fotografije, statusi, poruke i sl.¹⁰⁷

U kontekstu povijesti svakodnevice s ciljem bilježenja i istraživanja iskustava, ne zanima nas nužno skup objava koji ima svoju kvantitativnu vrijednost, niti članak iz novina, već mišljenja pojedinaca. Primjer platforme koja sadrži pregršt javnih sadržaja je društvena mreža *Twitter*. Pristup znanstvenika prema ovakvim platformama nije univerzalno dogovoren, i neka istraživanja na korisnicima pokazuju da je korištenje i *javno* objavljenih sadržaja bez pristanka autora u svrhu istraživanja etički "mutno".¹⁰⁸ Ipak, u svrhu znanstvenog istraživanja GDPR dozvoljava korištenje određenih podataka u svrhu javnog i legitimnog interesa, te sam za njihovo korištenje pronašla i povjesničarski priručnik.¹⁰⁹

Pitanje korištenja tih izvora u istraživanjima povlači problem autentičnosti i povjerljivosti. Sriraj Aiyer svojim radom iz 2018. bavi se upravo izvorima s platforme *Twitter* i nastoji dokazati njihovu autentičnost. U tu svrhu koristi tri segmenta provjere: kredibilitet autora, kredibilitet objave i kvalitetu pisanja.¹¹⁰ U radu prezentira hipotezu da kredibilitet autora dokazuju njegov broj pratitelja, profilna slika i opis, kredibilitet objave ovisi o broju *lajkova*, broju *dijeljenja*, te je veći ako objava u sebi ima vezu sa vanjskim izvorom – URL,

¹⁰⁵ "Članak 89." https://gdpr-text.com/hr/read/article-89/#related_gdpr-a-89_2

¹⁰⁶ "Levels of Privacy," Internet Privacy, Wikipedia, pristup 25.8.2023, https://en.wikipedia.org/wiki/Internet_privacy#Levels_of_privacy

¹⁰⁷ Bart P Knijnenburg et al., *Modern Socio-Technical Perspectives on Privacy* (Cham: Springer International Publishing, 2022), 118.

¹⁰⁸ Casey Fiesler, Nicholas Proferes., "Participant' Perceptions of Twitter Research Ethics." *Social Media + Society* 4, br. 1, : 205630511876336. <https://doi.org/10.1177/2056305118763366>, 2.

¹⁰⁹ "Research Guides: Primary Sources: Social Media." Social Media - Primary Sources - Research Guides at Auraria Library, pristup 25.8.2023. <https://guides.auraria.edu/primarysources/socialmedia>.

¹¹⁰ Sriraj Janakiram Aiyer, "Identifying Historical Primary Sources in Social Media for Reliable Historical Reconstruction," Extended Abstracts of the 2018 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems, Travanj 2018, <https://doi.org/10.1145/3170427.3180283>, 3.

kvaliteta pisanja podrazumijeva gramatiku, pravopis i sintaktičku složenost rečenice.¹¹¹ On predlaže ovu metodu u korist budućih historijskih istraživanja objava s društvenih mreža.¹¹²

Pisani internetski izvori su dakle već istraživani i postoje radovi koji se bave dokazivanjem njihove autentičnosti u korist povjesničarskog rada, no tehnologija se ubrzano razvija pa sada na raspolaganju imamo novu vrstu sadržaja koju će također trebati u budućnosti istraživati. Odličan primjer tog sadržaja koji se nalazi *na granici javnog i privatnog* je kategorija *Reels* na Instagramu. Od 2020. godine korisnici aplikacije Instagram mogu objaviti kratak video pod nazivom *Reels*, no *Reels* je/su po svojoj "prirodi" javni sadržaj, bez obzira na to objavljuje li ga privatni ili javni profil.¹¹³ Dakle svojom samom objavom *Reelsa* korisnici su dali svoj pristanak za široku vidljivost njihovog sadržaja, iako često računajući da doseg tog kratkog video uratka neće ići mnogo dalje od njihove izabrane grupe pratitelja.

Nadalje, *Reels* je dobar uvod u sljedeći problem s javnim sadržajem. Naime, opcija *Reels* nastala je kao odgovor društvene mreže Instagram na rastuću popularnost društvene mreže Tik-Tok. Osim Instagrama, u natjecanje za gledatelje videa kratkog formata uključio se i YouTube 2021. godine sa svojim *YouTube Shorts*.¹¹⁴ Zajednički cilj ovih mreža je što veća gledanost, odnosno što duže zadržavanje njihovih korisnika unutar aplikacija, što podrazumijeva generiranje sadržaja *bez kraja*.¹¹⁵ Osim toga, taj sadržaj je danas značajno kraćeg i sažetijeg formata no što je bio prije 10, 5, pa i prije 3 godine.¹¹⁶ Zbog sušte količine podataka koji se svakodnevno prenose i dijele, sadržaj postaje sve teže dostupan. Danas postoje sustavi namijenjeni upravo "kopanju" kroz milijarde objavljenih podataka, u svrhu istraživanja, no dostupnost podacima i kroz ove sustave ovisi komercijalnoj vrijednosti tih podataka...¹¹⁷ U svakom slučaju, naličje povjesničarskog posla svakom se inovacijom mijenja.

¹¹¹ Ibid., 3

¹¹² Ibid.

¹¹³ Jason Wise, "Instagram Reels Statistics 2023 (Updated Data and Trends)," Earthweb, Pristup 11. rujan 2023. <https://earthweb.com/instagram-reels-statistics/>

¹¹⁴ "YouTube Shorts." 2022. Wikipedia. 23. ožujak 2022. https://en.wikipedia.org/wiki/YouTube_Shorts.

¹¹⁵ Yao Qin, Bahiyah Omar, Alessandro Musetti, "The Addiction Behavior of Short-Form Video App TikTok: The Information Quality and System Quality Perspective," *Frontiers in Psychology* 13, (rujan 2022) <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.932805>, 2.

¹¹⁶ Ibid.

¹¹⁷ Mylynn Felt, "Social Media and the Social Sciences: How Researchers Employ Big Data Analytics," *Big Data & Society* 3, br. 1 (5. siječanj, 2016): 205395171664582, <https://doi.org/10.1177/2053951716645828>, 4.

3.2 Digitalna baza sjećanja kao primjer rješenja

Iz kontemplacije tih promjena nastala je ideja da se stvori javno dostupan i otvoren prostor u kojem bilo tko može ostaviti zapis o sebi, svojim bližnjima, svojim iskustvima i uspomenu, u korist budućih istraživanja. Tako pojedinci imaju priliku upotpuniti povijesnu sliku 20. i 21. stoljeća, a budući povjesničar kojeg će zanimati nešto iz domene povijesti svakodnevice na hrvatskom podneblju, može potražiti izvore na jednom mjestu, bez razmišljanja o cijeni, legalnosti i etičkim dubiozama pri njihovom korištenju.

Projekt koji sam u korist ovog rada koncipirala i eksperimentalno izvela u malom mjerilu, zamišljen je kao web-stranica praćena osobnim sadržajima, smještenim unutar povijesnog konteksta. Time se uz prostor za glas javnosti otvara i prostor u kojem svoj doprinos mogu ponuditi povjesničari. Produbljivanjem povijesnog konteksta nastoji se popularizirati hrvatsku povijest temama koje nisu nužno kontroverzne, već imaju potencijal povezati zajednice na lokalnoj i nacionalnoj razini. Nadalje, kroz ovakav interaktivan projekt, znanost se približava mlađim generacijama, te se kroz teme povijesti svakodnevice prezentira ideja da je povijest proces u kojem i sami sudjeluju, što omogućuje drugačije percipiranje prošlosti, sadašnjosti i budućnosti.

Povijest svakodnevice se čini kao grana historiografije koja je samorazumljiva, sama sintagma objašnjava o čemu se radi i svatko bi mogao navesti teme koje povijest svakodnevice može istraživati. Iako je kroz desetljeća od njezinog utemeljenja bilo mnogo rasprava o tome što sve podrazumijeva, u ovom radu/na stranici se povijest svakodnevice kao pojam uzima vrlo slobodno i široko, budući da se govoreći o povijesti svakodnevice može govoriti o velikom vremenskom rasponu i o čitavom spektru tema. Povijest svakodnevice fokusira se na živote običnih ljudi, njihove svakodnevne prakse, uvjerenja, vrijednosti, te individualno djelovanje, i iskustvo.¹¹⁸ Kao tema je bliska svakom pojedincu, te je relativno popularna u javnosti i najčešće stvara pozitivne osjećaje nostalgije - referira se na događaje iz vlastite prošlosti, čega se ljudi najčešće rado prisjećaju.

Ono što danas zasigurno znamo, jest da svjedoci povijesti već dijele svoja iskustva i uspomene na internetu, čime uspostavljaju kontakte i povezanost s mlađim i starijim generacijama, te grade određenu bazu podataka, no sadržaj je ujedno najčešće zaštićen od šire

¹¹⁸ Andrew I. Port, "History from Below, the History of Everyday Life, and Microhistory," *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 2015, 108–13, <https://doi.org/10.1016/b978-0-08-097086-8.62156-6>, 108

javnosti, ali i istraživača iz područja društvenih znanosti. Zbog toga, postavljam pretpostavku da bi otvaranje javno dostupnog prostora u kojem:

1. korisnik ima potpunu kontrolu nad sadržajem koji objavljuje
2. ima mogućnost dijeliti fotografije, čitati tuđe tekstove i dalje istraživati slične projekte,
3. te istovremeno ostaje trajno i javno zapisan kao svjedok određenih povijesnih kretanja,

nastao obostrano koristan prostor za javnost i za buduća istraživanja tema iz povijesti svakodnevice. Ovaj projekt nazvala sam *Digitalna baza sjećanja*.

3.3 Koncept i izrada web-stranice

Osnovna ideja stranice jest izrada arhiva sjećanja. Stranica je zamišljena kao interaktivan projekt na nekoliko razina. Koncept stranice razlikuje se od stranice koja je izrađena u korist diplomskog rada, prvenstveno zbog mojih ograničenih sposobnosti i sredstava za izradu projekta kojeg sam zamislila. No, smatram da vrijedi predstaviti koncept koji je zamišljen, te načine na koje je bi bio koristan za historiografiju. Kasnije ću u radu analizirati stranicu koja je objavljena i pri tom ću analizirati i sadržaje koji su objavljeni na stranici.

Osnovni koncept stranice jest interakcija s korisnikom na 4 razine:

1. Animiranje posjetitelja na prisjećanje aspekata svakodnevice putem pitanja, fotografija i glazbe,
2. Informiranje posjetitelja o povijesti hrvatskog prostora,
3. Prikupljanje informacija i sadržaja, na temelju pismenog ili usmenog odgovora na pitanje, te predajom foto ili video sadržaja,
4. Upućivanje posjetitelja na slične projekte ili radove koji se bave relevantnim temama

U korist stranice ove su interakcije kratko imenovane - *želim slušati* (glazbene i druge audio zapise), *želim istražiti* (povijesni kontekst, galeriju), *želim podijeliti* (izvor), *želim čitati* (tuđe objave), *želim znati više* (o sličnim projektima i radovima javne povijesti, te idealno - radove koji su koristili izvore sa stranice). S obzirom na količinu videa kratkog formata koji nastaje i dotiče se tema povijesti svakodnevice bilo bi zanimljivo da postoji i kategorija *želim gledati* gdje bi korisnici mogli prenijeti svoje sadržaje s drugih stranica, kako bi bili sačuvani za buduće generacije i pristupačni u svrhu istraživanja.

1. *Želim slušati*

Glazba predstavlja značajan uvid u prošlost, u popularnu kulturu, dosege vanjskih utjecaja, "kretanje duha vremena", interese šire javnosti, formiranje supkultura i slično. Glazba kao kategorija istraživanja pojavljuje se među pitanjima, a *želim slušati* kao segment stranice služi kao podražaj koji potiče naviranje uspomena. Istraživanja iz domene neuropsihologije dokazala su da emocije utječu na čuvanje sjećanja, a glazba izaziva snaže emocionalne reakcije te može biti povezana uz autobiografske informacije koje se mogu doseći slušanjem ili samo razgovorom o glazbi.¹¹⁹ U korist stranice su zato zamišljeni popisi za reprodukciju koji bi slušatelja inspirirali na sjećanja na prošlo stoljeće. Na YouTube kanalu koji je izrađen za stranicu napravljena su četiri popisa za reprodukciju gdje su pjesme sortirane prema godini nastanka: *Šezdesete*, *Sedamdesete*, *Osamdesete* i *Devedesete*. Na popisima za reprodukciju su dostupne samo pjesme hrvatskih autora, u obrazovne svrhe. Popisi za reprodukciju su sastavljeni na temelju diskografije Jugotona, koja je sortirana abecednim redom i dostupna na Wikipediji.¹²⁰ Zbog opsežnosti ovog dijela koncepta on je ostvaren parcijalno, prvenstveno kako bi demonstrirao mogućnost korištenja glazbe u svrhu dosezanja pohranjenih uspomena.

2. *Želim istražiti*

Namjena stranice je stvoriti edukativne materijale koji pomažu u učenju povijesti izvan školskih i fakultetskih klupa. Cilj je omogućiti stvaranje izvora, no istovremeno je potrebno omogućiti smještanje navedenih izvora u povijesni kontekst. Stoga stranica *Želim istražiti* iznosi kratke preglede desetljeća hrvatske povijesti od 1920. godine. Ova je vremenska granica postavljena zato što se pretpostavlja da je najstarija osoba koja može doprinijeti stranici rođena nakon 1930. godine. Konteksti sežu u 2020. godinu. Pri istraživanju povijesnog konteksta posjetitelj bi trebao saznati odgovore na pitanja: kakvo je političko i ekonomsko stanje države, ponešto o standardu života, obrazovanju, popularnoj kulturi i slobodnom vremenu, koje su tehnologije na raspolaganju prosječnom čovjeku (u gradu), koje su manifestacije utemeljene i slične informacije koje im olakšavaju smještanje pojedine priče u zadani kontekst. Tako svaki čitatelj može istražiti što o pojedinom desetljeću govori literatura, a kako se desetljeća sjećaju pojedinci. Čitatelj može promotriti koji izvori se uklapaju u spomenuti kontekst, a gdje dolazi do odstupanja. Povijesni kontekst je najjasniji doprinos historiografije na stranici. Doprinosom

¹¹⁹ Lutz Jäncke, "Music, Memory and Emotion." *Journal of Biology* 7, br. 6 (8. kolovoz 2008): 21.

<https://doi.org/10.1186/jbiol82>, 1-5.

¹²⁰ "Jugoton," Wikipedia, Pristup 25.8. 2023, <https://en.wikipedia.org/wiki/Jugoton>.

većeg broja povjesničara iz različitih polja, kontekst se može širiti tematski, može postati precizniji i može sezati dublje u prošlost.

Uz historijski kontekst bi trebale stajati i galerije fotografija i drugih vizualnih sadržaja koji bi trebali poslužiti istoj svrsi kao i glazbeni sadržaji. Fotografije ili vizualni izvori kao što su npr. stare reklame imaju moć potaknuti pojavu uspomena koje su zaboravljene jer su u životu autora sporedna stvar. Ipak, priče inspirirane takvim "sporednim stvarima", ovisno o detaljima koje autor iznese, mogu se iskoristiti u različitim istraživanjima, dakle asocijacijom na neke vizualne sadržaje može doći do nastanka neočekivanih izvora.

Trenutno na stranici nema mnogo fotografija zbog problema preuzimanja tuđeg sadržaja i straha od kršenja autorskih prava. Stranica stoga ne sadrži galeriju, već su prikazane samo figure i simboli koji predstavljaju pojedina desetljeća. Cilj je prikupiti sadržaje korisnika koje oni sami predaju u korist digitalizacije i oblikovanja slike prošlog vremena.

3. *Želim pisati*

Glavni način za animiranje posjetitelja na aktualnoj stranici su pitanja vezana uz teme svakodnevice. Opcija *želim podijeliti* preimenovana je u *želim pisati*, s obzirom na to da nije bilo moguće priložiti opciju snimanja glasovnog zapisa na stranicu, a proces samo-intervjuiranja, pohranjivanja audio zapisa i učitavanja istog na stranicu kompliciran je za izvesti i zahtijeva mnogo truda od posjetitelja. To automatski sprječava ili umanjuje doprinos. Kategorija *želim pisati* je centar cijelog istraživanja, kroz stranicu se poziva posjetitelje, neovisno o godištu, da doprinesu formiranju primarnih i sekundarnih izvora za istraživanje tema iz povijesti svakodnevice. Teme koje sam istaknula kao relevantne za povijest svakodnevice su: obitelj, obrazovanje, slobodno vrijeme, posao, tehnologija, pop-kultura, blagdani i praznici te manifestacije. Za svaku temu osmišljena su pripadajuća pitanja, otvorenog i zatvorenog tipa.¹²¹ Teme su posložene redom koji može inspirirati biografske odgovore koji prate tijek života. Kroz kategoriju obitelj može se opisati život u djetinjstvu i odrastanje, pitanja povezana uz obrazovanje i slobodno vrijeme donekle prate to razdoblje mladosti. Naravno, može se pisati i o kasnijim periodima života. Nadalje, slobodno vrijeme otvara pitanja godišnjeg odmora, te uvodi u kategoriju posao. Nakon toga otvara se tema tehnologije, u nju sam uključila i pitanje posjedovanja automobila, no više se veže uz televiziju i slične tehnološke izume proteklog stoljeća. Na to se nadovezuje tema popularne kulture, a

¹²¹ J.W. Heyink, T.J. Tymstra, "The Function of Qualitative Research," *Social Indicators Research*, 1993., 295.-296.

zatim slijede "posebniji" dani u godini – blagdani i praznici te manifestacije. Dakle, pitanjima se može pristupiti na različite načine. Može se odgovarati kronološki, na svako pitanje pojedinačno ili se mogu koristiti kao izvor inspiracije za poneku anegdotu. Korisnik može pitanjima pristupiti prema temi na zasebnoj stranici ili može na naslovnoj stranici izabrati *nasumično pitanje*. Nasumična pitanja bliska su temama, izvađena su iz konteksta i generalno mogu stajati zasebno jer mogu potaknuti prisjećanje na specifične uspomene. Pitanja se pri istraživanju lako mogu uklopiti u druge teme, a sva pitanja su obilježena mjestom i vremenom zbivanja tako da se mogu koristiti pri istraživanju lokalne povijesti ili pojedinih godina, te desetljeća.

Pitanja odlično funkcioniraju kada se izvodi oralni intervju. Tada se može dobiti odgovor na svako pitanje zasebno. Vjerujem da bi bilo korisno stranicu upotrijebiti u nastavi, te učenicima dati zadatak da intervjuiraju nekog od svojih bližnjih, preferencijalno one najstarije i/ili informatički i internetski nepismene. Intervju bi se mogao snimiti i kada bi na stranici ili u aplikaciji postojala opcija učitavanja takvog dužeg audio zapisa on bi se lako mogao transkribirati, rasporediti tematski, koristiti kao biografski zapis... Transkripcijom i audio zapisom mogla bi se očuvati i hrvatska narječja te specifičan način na koji stariji ljudi formiraju rečenice. No, kao što je već spomenuto ranije u radu, takav postupak je nešto kompliciraniji od samog zapisivanja odgovora. Stranica zato pomalo preuzima formu foruma, no odgovori autora ne učitavaju se na stranicu automatski, niti se odgovori mogu međusobno komentirati. Smatram da bi komentari ili neka vrsta omogućene reakcije na podijeljene priče bila korisna za posjećenost stranice, no trenutno komentari nisu omogućeni iz istog razloga iz kojeg se tekstovi na stranicu ne objavljuju automatski. Problematično je kontrolirati sadržaj koji se objavljuje ako je njegova objava automatska – iz tog razloga ranije spomenuti projekti imaju mnoga ograničenja i meni se činilo da je praktično da svaku objavu ja pročitam prije nego što se ona objavi. Ipak, sada smatram da bi jednako korisno bilo definirati kakav sadržaj jest, odnosno nije, dozvoljeno objavljivati, te takav sadržaj naknadno uklanjati.

Povijesno razdoblje koje je kontekstualizirano na stranici jest period od 1920. do 2020. godine. Iako su šanse da će stranica prikupiti podatke o početku 20. stoljeća minimalne, smatram da treba ponuditi to kao otvorenu opciju koja povećava mogućnost da će netko opisati uspomene svojih bližnjih ili prenijeti vizualne izvore koje možda kod kuće čuva. Zašto povući vremensku lentu do suvremenog doba? Smatram da nema smisla ograničavati dobnu granicu i birati čija su iskustva i sjećanja relevantn(ij)a, posebice za projekt koji se odvija na internetu, te se bavi poviješću svakodnevice. Osim toga, smatram da se na ovaj način povećavaju šanse za stvaranjem primarnih izvora za povijest svakodnevice 21. stoljeća.

4. *Želim čitati*

Kategorija *želim čitati* podrazumijeva da je netko na postavljena pitanja odgovorio. Odabirom tipke *želim čitati* posjetitelj se upućuje na objavljene izvore. Objavljeni izvori su sortirani prema desetljećima, no s povećanjem broja izvora sortirali bi se i prema temi, kao što je to na drugim stranicama koje se bave osobnim iskustvima. Svaki objavljeni tekst nosi naslov koji sadrži ključne riječi ili se odnosi na pitanje na koje tekst odgovara. Uz tekst se iznose informacije kojima autor potpisuje izvor pri predaji, a to su mjesto i vrijeme "radnje". Povećanjem broja izvora, tekstovi bi se mogli sortirati i prema opisanom lokalitetu.

5. *Želim znati više*

Kategorija *želim znati više* ima značajnog potencijala za razvoj. Pri objavi stranice ovdje su navedene poveznice na virtualne projekte koje sam obradila u ovom radu, no smatram da bi se putem kategorije *želim znati više* mogli dijeliti tekstovi, članci, knjige, linkovi na muzeje, manifestacije... Korisnika bi se putem ove kategorije moglo povezati s javnom poviješću generalno, te bi se mogao ponuditi prostor i profesorima, te društvenim znanstvenicima iz drugih polja da objavljuju u kategoriji *želim znati više*. Trenutno služi samo kao ogledni primjerak i nudi opciju da korisnici dodaju stranice koje sami posjećuju i time navedu druge korisnike na slične projekte.

3.4 Proces uređivanja stranice *Digitalne baze sjećanja*

Stranica je prema diplomskom radu nazvana *Digitalnom bazom sjećanja*, na naslovnoj stranici može se pročitati o čemu se radi (Slika 18):

"Digitalna baza sjećanja je projekt javne povijesti koji teži stvaranju arhiva sjećanja na svakodnevicu prošlog stoljeća."

Više o projektu može se pročitati na zasebnoj stranici, a na naslovnici se još može vidjeti vremenska lenta koja vodi na objavljene tekstove, te poziv posjetitelju da izabere neku od tema ili odgovori na nasumično pitanje (Slika 19, Slika 20). Naslovnica je nekoliko puta promijenila formu kako bi bila informativna pri prvom posjetu, no istovremeno praktična za svakog posjetitelja nakon što se sa stranicom upozna. Smatram da bi bilo zanimljivo da broj nasumičnih pitanja raste, kako bi posjetitelji imali nešto novo za otkriti svaki put kada dođu na stranicu. Osim toga, bilo bi praktično istaknuti pitanje dana ili temu tjedna, te bi se tako moglo

iznova pozivati upućene da posjete stranicu i ostave svoj tekst. Vizualne ikone koje se nalaze na naslovnici povezane su s izbornikom, cilj je ponuditi korisniku olakšano snalaženje. Izbornik je vidljiv na vrhu stranice i nudi opcije: *o projektu*, *želim čitati*, *želim pisati*, te *želim znati više*. Vidljiva je ikona i YouTube-a koja predstavlja kategoriju *želim slušati*, odabirom ikone otvara se profil *Baze sjećanja* na YouTube-u.

U nastavku se mogu pročitati upute za pisanje te politika privatnosti, koje su navedene niže u radu (Slika 21). Uz njih je izbornik nasumičnih pitanja, te okvir za pisanje. Posjetitelj može odgovoriti na neograničen broj pitanja i nema ograničen broj znakova koji može predati kao odgovor. Odgovor "potpisuje" po vlastitom izboru: imenom, inicijalima ili nadimkom, te obavezno upisuje svoju godinu rođenja, te označava tekst godinom ili desetljećem koje predstavlja vrijeme radnje, te upisuje mjesto radnje.

Kako bi se korisniku olakšalo odgovaranje na pitanja, te kako bi prikupljeni odgovori bili što korisniji, sastavljene su upute za pisanje:

*Pitanja možete shvatiti kao nit vodilju. **Pozvani ste podijeliti bilo kakvu priču na koju Vas pitanje inspirira.***

***Pišite slobodnim stilom**, kao što biste pisali u dnevnik.*

***Pokušajte se prisjetiti što više detalja** i proširite svoj odgovor, pokušajte detaljima oslikati vrijeme u kojem se priča odvila.*

*Imajte na umu da su tekstovi koje objavite javni, stoga nemojte iznositi osobne informacije, nemojte navoditi puna imena i prezimena ljudi, te zapamtite da **sami kontrolirate razinu anonimnosti svog iskaza.***

*Digitalna baza sjećanja od Vas traži da tekst obilježite s mjestom i vremenom radnje. **Ove informacije služe za kategorizaciju teksta** na stranici u pripadajuća desetljeća, te će moći poslužiti u svrhu istraživanja lokalne historije. Ove su informacije javne.*

Osim uputa za pisanje sastavljena je i politika privatnosti, u skladu s GDPR-om i zahtjevima etičke komisije za kvalitativna istraživanja:

***Vaš potpis neće biti objavljen uz tekst, on služi kako biste Vi ostvarili svoje pravo na povlačenje teksta sa stranice.** To pravo možete ostvariti ako se javite na kontakt basasjecanja@gmail.com s tekstom koji želite povući i potpisom koji ste naveli pri predaji izvora, jer isti služi za Vašu verifikaciju.*

Digitalna baza sjećanja napravljena je u svrhu prikupljanja povijesnih izvora koji su namijenjeni pisanju povijesti svakodnevice i povijesnom ili društvenom istraživanju općenito.

*U tu svrhu potrebna nam je Vaša godina rođenja. Smatramo da ona uvjetuje Vaše poznavanje i percepciju perioda o kojem pišete, stoga je relevantna za buduća istraživanja. **Vaša godina rođenja neće biti objavljena uz Vaš tekst.***

*Pri predaji teksta od Vas se traži **Pristanak da se tekst koristi kao povijesni izvor.** Ovaj pristanak je obavezan kako bi se Vaš tekst objavio na stranici jer svi predani sadržaji postaju javni. Pristankom da podijelite tekst u korist budućih istraživanja predajete ga na obradu. Svoj tekst imate pravo povući sa stranice u bilo kojem trenutku.*

*Ako smatrate da su Vaša prava prekršena, javite se na **bazasjecanja@gmail.com**. Digitalna baza sjećanja zadržava pravo na izmjenu politike privatnosti i obvezuje se da će bilo kakve izmjene javno obznaniti.*

Pravila o poštivanju GDPR-a i zahtjeve etičke komisije podrazumijevaju javnu obznanu da sudionik ima pravo na povlačenje korištenih objavljenih podataka. Važno je navesti koji se podaci prikupljaju, objasniti zašto se prikupljaju i za što se koriste, te pružiti kontakt kojem se može obratiti u slučaju kršenja prava.¹²² Podaci se ne smiju prikupljati, odnosno ne smiju se koristiti bez privole. Na stranici se dakle svaki odgovor obavezno obilježava sa:

1. *Potvrđujem da sam pročitao/la Pravila privatnosti i slažem se s navedenim uvjetima predaje izvora*
2. *Pristajem da se moj tekst koristi kao povijesni izvor u korist budućih istraživanja*

Informacije o projektu odnosno o diplomskom radu i razlogu za formiranjem baze posjetitelji mogu pročitati na zasebnoj stranici. Nije neophodno da se te informacije mogu pročitati pri svakom posjetu, no smatram da je potrebno na stranici navesti razlog nastanka, motivacije i ciljeve. Uz spomenute elemente, na naslovnici se može pronaći kontakt, odnosno e-mail adresa i posjetitelju se nudila opcija da stranicu komentira ili unese svoj prijedlog – ta je opcija uklonjena jer je zbunjivala neke korisnike i predani su prazni odgovori. Unatoč tome, smatram da je poželjno imati tu opciju na stranici, no isti se sadržaj može prikupljati preko e-mail adrese.

Koncept stranice *želim istražiti* obrađen je ranije u radu i kao takav postoji na stranici. Na vrhu posjetitelj saznaje da ovdje može pronaći objavljene tekstove. Ispod svakog konteksta

¹²² “Vodič Kroz GDPR Za Početnike,” GDPR Informer, pristup 25.8.2023, <https://gdprinformer.com/hr/vodic-kroz-gdpr>.

nudi se opcija *želim pisati*, a ispod desetljeća o kojem su tekstovi već objavljeni nudi se opcija *želim čitati*. Povijesni okvir za pripadajuća desetljeća vidljiv je u popisu priloga (Slike 21-29).

Sljedeća ponuđena stranica je *želim pisati*, na vrhu je navedeno:

Proučite teme koje čine svakodnevicu, pročitajte pitanja, prisjetite se svojih iskustava, izaberite o čemu želite pisati.

Uz tekst možete priložiti i fotografije koje će doprinijeti rastu galerije svakodnevice.

Na stranici su navedena sva pitanja za svaku temu, te tako posjetitelj može unaprijed odlučiti o kojoj temi želi pisati. Izborom pojedine teme odabirom tipke *želim podijeliti* otvara se pripadajuća tematska stranica. Posjetitelj se susreće s izbornikom pitanja, okvirom za pisanje, okvirima za potpis (godina rođenja, potpis, vrijeme i mjesto radnje), te na dnu stranice ponovno može pročitati upute za pisanje i politiku privatnosti. Svaka tema ima i opciju *upload* za objavu fotografija. Svaki tekstualni okvir na stranici ima pripadajuću bazu podataka, u kojoj se odgovori pohranjuju, te se na temelju toga sortiraju prema desetljećima i čuvaju za buduća istraživanja, u slučaju da postoji potreba povezati sve tekstove iz istog mjesta, iste godine, desetljeća, ili na temelju autorove godine rođenja...

Posljednja stranica je *želim znati više*, na njoj se može pronaći 8 linkova na srodne projekte ili na one spomenute u radu - prvi red su *Muzej susjedstva Trešnjevka* i *Muzej prekinutih veza*, kao dva muzeja koja traže sudjelovanje javnosti u formiranju fundusa, slijede *Muzej crvene povijesti* i *Leksikon YU mitologije* kao tematski bliski projekti koji su već formirani, nisu interaktivni, ali se dotiču tema svakodnevice u Jugoslaviji (*Leksikon YU Mitologije* obrađen je u radu jer se temelji na doprinosu javnosti, dok *Muzej crvene povijesti* obrađuje vrlo bliske teme povijesti svakodnevice, no ima klasični muzejski pristup¹²³). Nadalje slijede *Kvartovske priče* i *Zvučna mapa Beograda*, kao dva projekta koja se oslanjaju na audio format i dokumentiraju razvoj gradova - Zagreba i Beograda. Oba projekta se temelje na suradnji javnosti i društvenih znanstvenika, odnosno na metodi intervjua. U zadnjem redu su dva projekta dokumentacije formirana od strane entuzijasta, kojima se nisam bavila u radu jer su formirani od članova javnosti, no htjela sam ih istaknuti na stranici jer su vrlo zanimljivi u virtualnom prostoru. *Zbirka stare ambalaže dr. Ante Rodina* projekt je pod pokroviteljstvom Muzeja grada Zagreba, te vrlo zanimljivo prezentira jednu kuhinju u kojoj se može vidjeti

¹²³ Redhistorymuseum, pristup 23.8.2023. <https://hr.redhistorymuseum.com/>.

produktivni dizajn karakterističan za Jugoslaviju.¹²⁴ Svaki predmet ima pripadajući ikonotekst. Web-stranica *Once upon a time in Yugoslavia* bavi se temama iz pop-kulture, odnosno dokumentacijom jugoslavenske grafike i dizajna kroz fotografije arhitekture, spomenika, karakterističnog dizajna, tipografije, oglasa, animacije, kinematografije, postera, glazbe, te prenosi i neke video i audio zapise.¹²⁵ Na dnu stranice *želim znati više* može se pronaći poziv posjetitelju da navede link ili naziv stranice povijesne tematike koju posjećuje/poznaje.

U nastavku su navedena objavljena tematska pitanja:

OBITELJ

- *Opišite svoj obiteljski dom - s kime ste stanovali, kako je dom izgledao, kako je izgledala svakodnevica kod kuće, kakva je bila kućna dinamika...*

- *Prisjetite se svog djetinjstva i odrastanja - kakvi su bili odnosi djece i roditelja, kako ste provodili vrijeme zajedno...*

- *Prisjetite se igara koje ste igrali, jela koja ste kuhali i dijelili, kako ste razgovarali, što ste od obitelji naučili...*

Ova pitanja trebala bi pokrivati period djetinjstva i mladosti, no može se opisati i obiteljski život unutar obitelji koju je pojedinac osnovao. Ovisno o količini odgovora, mogao bi se uspoređivati porast financijske moći, rast stambenog standarda, promjene u načinu života iz desetljeća u desetljeće. Nadalje, mogu se istraživati obiteljski i međuljudski odnosi, prisnost između roditelja i djece, podjela obaveza unutar kućanstva, vrsta obaveza koje prosječno kućanstvo izvršava, trendovi u kuhanju, prodiranje ili izumiranje pojedinih kulturnih obrazaca i tradicija...

OBRAZOVANJE

- *Opišite svoje školovanje (osnovno, srednje, visoko obrazovanje - primijenite pitanja proizvoljno) - kakva je bila škola, koliko Vam je bila udaljena, kako ste putovali, koliko je bilo djece u razredu/generaciji, kakav je bio odnos djece i profesora...*

¹²⁴ "Zbirka Stare Ambalaže Dr. Ante Rodina - Muzej Grada Zagreba," Muzej Grada Zagreba, pristup 25.8.2023. <http://rodin.mgz.hr/>.

¹²⁵ "Once Upon a Time in Yugoslavia." Graphic Journey through Pop Culture of Ex Yugoslavia, Tumblr, pristup 25.8.2023. <https://igoyugo.tumblr.com/>.

- prisjetite se prijatelja iz školskih klupe - što ste s njima radili na odmorima, s kime ste sjedili, što ste jeli...

- Prisjetite se školskih izleta i opišite najdraži/najzanimljiviji/najuzbudljiviji - kamo ste išli, tko vas je vodio, gdje ste spavali, što ste radili, što ste slušali, kako ste se oblačili...

Pitanja povezana uz obrazovanje mogu se obrađivati u kontekstu povijesti školstva, mogu se istraživati odnosi između učitelja i učenika, zatim ispitati kako se mijenjaju percepcije o obrazovanju, profesorima, generalna dostupnost obrazovanja, privlačnost pojedinih usmjerenja ovisno o desetljećima... Nadalje mogu se ovjekovječiti dječje igre i zanimacije koje su možda izumrle ili su izmijenjene s vremenom, eventualno bi se rezultati mogli usporediti ovisno o lokalnim historijama. Pitanje izleta veže se i uz teme odmora, kulture putovanja, popularne kulture, itd.

SLOBODNO VRIJEME

- Prisjetite se svog slobodnog vremena u djetinjstvu, tinejdžerskim godinama, adolescenciji i kasnije - čime ste se bavili, kakve ste igre igrali, što ste čitali, što ste slušali, s kime ste se družili, kako ste se sastajali, kamo ste išli, što ste mogli raditi u svom mjestu stanovanja...

Ova tema potencijalno otvara više prostora za zapise koji imaju karakter anegdote. Načini na koje provodimo slobodno vrijeme značajno su se izmijenili tijekom 20. i 21. stoljeća, stoga bi bilo zanimljivo analizirati razlike u različitim periodima stoljeća i u različitim periodima života. Također, slobodno vrijeme u velikom gradu vjerojatno se razlikuje od slobodnog vremena na selu. Svako mjesto ima svoja specifična okupljališta, pa je ova tema potencijalno i odličan način za bilježenje lokalnih historija.

POSAO

- Prisjetite se kako je izgledao posao vaših roditelja kada ste bili dijete - što su radili, gdje, jesu li putovali na posao, kako, znate li koliko su zarađivali, jesu li imali godišnji odmor, kako ste ga provodili, jeste li ih kad posjetili na poslu, kako je to izgledalo, jesu li govorili kakvi su bili odnosi na radnom mjestu...

- Prisjetite se koji je bio vaš prvi posao - kako ste ga našli, što ste i gdje kupili od prve plaće, jeste li zarađivali za sebe ili dijelili novac s obitelji, kako ste putovali na posao, jeste li se preselili iz mjesta gdje ste odrasli zbog posla

- *Opišite svoje radno mjesto - koji su vam bili dnevni zadaci, kako vam je izgledala svakodnevica na poslu, kako se mijenjalo vaše radno mjesto kroz desetljeća*

- *Sjećate li se svog najdražeg godišnjeg odmora? Prvog godišnjeg odmora? Kako se Vaš GO razlikovao od GO Vaših roditelja?*

Ova pitanja nude izvore za povijest rada. Rad je neupitno kategorija svakodnevnog života, no može se istraživati u različitim kontekstima. Ova pitanja možda zahtijevaju više refleksije, čak mjestimice pozivaju autora na usporedbu različitih perioda. Smatram da bi odgovori na ova pitanja mogli biti zanimljivi na više razina – mogli bi ponuditi informacije o popularnosti pojedinih zanimanja u pojedinim periodima, reći nam ponešto o financijskoj moći tih zanimanja, kako se ona odražavala na slobodno vrijeme u obliku godišnjeg odmora (posebice u odnosu Jugoslavije i Republike Hrvatske), nadalje ova kategorija otvara i pitanja tehnologije i tehnološkog napretka unutar brojnih zanimanja.

TEHNOLOGIJA

- *Možete li kronološki opisati Vaš susret s različitim tehnološkim izumima - kazetofon, auto, perilica suđa, pećnica...*
- *Prisjetite se koje ste sve uređaje imali u obiteljskom domu, koje ste mogli nabaviti tek kad ste odrasli, koje ste uređaje najradije koristili, kako su Vam utjecali/promijenili život, sjećate li se kakve su bile cijene uređaja koje opisujete?*

Pitanja povezana uz tehnologiju naravno mogu se samo dopunjavati, mlađe generacije zasigurno imaju drugačiji odgovor na pitanje kada su dobili prvi mobitel od generacija njihovih roditelja, a kamo li baka i djedova. Odgovorima na ova pitanja mogao bi se istraživati utjecaj tehnologije na svakodnevni život, prodiranje u sve sfere života, korisnost pojedinih tehnoloških otkrića, njihovu popularnost, vrhunac, nestanak... Naravno, može se istraživati i njezina dostupnost različitim skupinama ljudi, ovisno o generaciji, spolu, obrazovanju, odnosno ovo pitanje može poslužiti kao izvor za istraživanje digitalnog jaza. Samo pitanje o cijenama uređaja pružilo bi zanimljive odgovore za komparaciju financijskog i životnog standarda ovog i prošlog stoljeća. Odgovori na ova pitanja mogli bi se koristiti i u istraživanjima digitalne historije i internetskih studija.

DOGAĐAJI I MANIFESTACIJE

- *Prisjetite se neke manifestacije u kojoj ste sudjelovali ili koja se odvijala u Vašem mjestu - kako se zvala, gdje se održavala, je li riječ o jedinstvenom događaju ili se*

ponavljao kroz godine, ako se ponavljao, koliko često, je li se događao u specifičnom periodu godine, kakve skupine ljudi je obuhvaćao, što je cilj događanja, kakve Vas uspomene vežu za ovu manifestaciju, održava li se i danas, posjećujete li ju još...

- *Razmislite o značajnim događajima kojima ste prisustvovali (može biti bilo što, značajno za Vas - utakmica, koncert, festival, prosvjed, štrajk...) - prisjetite se kako ste za događaj saznali, s kakvim ste ga osjećajima dočekivali, kako ste na događaj putovali, opišite kako je taj dan za vas prošao*

Ovisno o odgovoru, može se obrađivati široka paleta tema. Ova je tema i idealna prilika za suradnju s turističkim zajednicama pojedinih mjesta. Lako bi se moglo istražiti odakle neke manifestacije potječu, kako su utemeljene, te se na temelju iskustva može saznati što znače ili su značile lokalnom stanovništvu i zajednici koju povezuju/su povezivali. Odgovori na ova pitanja relevantni su i za kulturnu povijest.

POP KULTURA

- *Prisjetite se što je bilo popularno u različitim periodima Vašeg života - kako ste se vi i ljudi oko Vas oblačili, što ste čitali, što ste slušali, kako ste do tih sadržaja dolazili, što ste gledali, kamo ste izlazili, kako ste se družili...*

Kategorija popularne kulture ponovno otvara mnogo prostora za anegdote koje oslikavaju pojedine periode. Odličan primjer korisnosti ove kategorije je i postojeća stranica *Leksikon YU mitologije* koja je odlično ovjekovječila pop-kulturu Jugoslavije. Bilo bi vrlo zanimljivo kad bi se mogla obraditi popularna kultura suvremene Hrvatske - posebice period masovnog korištenja interneta, budući da je velik broj šala u formatu *meme*-a kroz proteklo desetljeće dosegao širu javnost i zasigurno utjecao na način razmišljanja o brojnim kontroverznim i manje kontroverznim temama.

BLAGDANI I PRAZNICI

- *Sjećate li se kako su se obilježavali blagdani? Kako su se obilježavali praznici? Koje ste vi obilježavali/slavili i zašto - kakva je atmosfera vladala uoči praznika ili uoči blagdana, opišite kako su izgledale pripreme, kako je izgledao Vaš dan, što biste jeli, jeste li slušali glazbu, gdje ste se okupljali, jesu li postojale stvari koje su bile zabranjene, zašto, jesu li se zabrane kršile...*

Ova je tema potencijalno više usmjerena na starije generacije, pošto sam u koncepciji razmišljala o odnosu republičkih/državnih praznika i blagdana u Jugoslaviji, no vjerujem da

svatko pitanja čita za sebe, bez obzira na to kako je koncipirano, te se iz odgovora na ovakva pitanje svašta može iščitati. Dakle, osim otpora ateističkoj državi ili ljubavi i mržnji prema državnim blagdanima, mnogo se može saznati o obiteljskim dinamikama, o utjecaju obitelji na religijski nazor pojedinaca, o tradicijama koje su se štovale i koje se danas štiju. Običaj "spajanja" je zanimljiv društveni fenomen za koji bi ova pitanja potencijalno mogla pružiti izvore i demonstrirati kako se razvila kultura prazničnog putovanja, itd.

NASUMIČNA PITANJA

Niže su navedena pitanja koja se mogu pronaći na naslovnoj stranici, ona stoje zasebno, neovisno o temama, no pojedina su izvučena iz ovih do sad obrađenih pitanja. Nasumična pitanja su zamišljena kao dobar način da se posjetitelju odmah zaokupi pažnja, odnosno da mu se pruži lak način da doprinese stranici i da ga navede na razmišljanje o prošlosti. Dio niže navedenih pitanja "igra" na emocije, odnosno potencijalno pogađa neke od najdražih biografskih uspomena, npr.– prva soba, najdraža pjesma, omiljena igračka. Ova se pitanja zasebno možda ne čine pretjerano korisna, no ovisno o kontekstu povijesnih istraživanja smatram da nema ograničenja. Mislim da ona govore ponešto u kontekstu intelektualne povijesti i povijesti mentaliteta, te nam odgovori na ova pitanja mogu predstaviti percepcije suvremenog čovjeka, a možda se mogu koristiti i u svrhu drugih društvenih znanosti.

Najdraže jelo koje Vam je spremao blizak član obitelji? Najdraži recept koji ste dobili/koji se prenosi u obitelji? Najdraža knjiga koju ste dobili na poklon? Najdraža slikovnica koju je vama netko čitao ili ste vi nekome čitali? Najdraža pjesma? Prvi album koji ste poslušali? Prva ploča/CD/kazeta? Najdraže tehnološko otkriće, kako ste se s njim susreli? Prvi koncert? Najbolji koncert/festival? Najbolje putovanje/izlet? Prvo/najdraže putovanje s obitelji? Prvi školski izlet? Prvo samostalno putovanje izvan mjesta odrastanja? Kako ste izabrali smjer obrazovanja? Kako ste izabrali mjesto rada? Prvi auto koji ste kupili/koji je vaša obitelj kupila/ u kojem ste se vozili? Prvo putovanje vlakom/autobusom/tramvajem/brodom? Kako je izgledala vaša prva soba/vaš prvi privatan prostor (kada, kako, zašto)? Omiljena igračka? Što vam je kao djetetu bilo važno, što ste priželjkivali za sebe, kakvu ste budućnost sanjali? Sjećate li se nekih snova i kako su na vas utjecali? Prva ljubav? Prvi poljubac? Prvi susret sa stranom glazbom? Najdraži film iz mladosti? Najdraže kino, kazalište..? Najdraže mjesto gdje ste izlazili? Najdraža aktivnost u slobodno vrijeme? Hobi iz djetinjstva/mladosti..? Kako ste slavili rođendane? Najdraži poklon koji ste dobili / poklonili?

3.5 Problematika provjerljivosti objavljenih izvora

Digitalna baza sjećanja zamišljena je kao otvoren online arhiv koji potiče na stvaranje i istraživanje različitih vrsta izvora na temu povijesti svakodnevice, korisnicima pruža raznovrsne stupnjeve anonimizacije podataka, uz praktično neograničenu kontrolu nad sadržajem. Autor sam bira kako će se predstaviti ovisno o preferenciji, no to potencijalno stvara problem. Ako publiku pozovemo da sama piše izvore s idejom da njihove priče ostanu zapisane, javljaju se opasnosti od lažnog iskaza, šale na račun stranice ili neumjesnih komentara i tekstova. Šale i komentari razlog su iz kojeg tekstovi nisu automatski objavljeni na stranici, tako se pokušava spriječiti objavljivanje neprimjerenog sadržaja. Problem lažnog iskaza je ipak drugačije prirode, i njemu je teže doskočiti. Jedan način koji je primijenjen na stranici jest objavljivanje povijesnog konteksta uz teme i desetljeća, stoga čitatelj sam za sebe odlučuje uklapa li se tekst koji je pročitao u kontekst ili se iz njega izdvaja. Isto bi omogućila i veća količina objavljenih tekstova. Također, kada bi se omogućilo korištenje stranice poput foruma, potencijalno bi drugi korisnici mogli potvrditi istinitost nečijeg iskaza, te bi u tom slučaju bilo potrebno formirati profile, čime bi se u koncepciji mogla adresirati problematika autentičnosti i povjerljivosti iskaza.

3.6 Šifriranje podataka

Kao što je već spomenuto, pri predaji izvora svaka osoba mora označiti da predaje tekst na obradu, te da je pročitala navedenu politiku privatnosti. Pravo na povlačenje ima svatko, pod uvjetom da svojim potpisom mogu dokazati autorstvo teksta. Objavljeni podaci se obilježavaju s četiri informacije i tekstove je moguće povezati samo pod uvjetom da autor uz istu godinu rođenja unese isti potpis. Stoga su korisnici zaštićeni time da se njihovi podaci o godini rođenja i inicijalima/nadimku ne pokazuju na stranici, a godina rođenja bila bi dostupna istraživačima uz njihov izvor, u slučaju da je relevantna za istraživanje. Uz tekst se pojavljuje samo mjesto i vrijeme radnje, te se tekst na stranici kategorizira prema desetljeću u koje je upisan. Smatram da bi bilo korisno ponuditi i opciju zajedničkog čuvanja tekstova istog autora, no to zahtijeva višu razinu zaštite podataka i napredniju bazu podataka no što sam ja bila sposobna izraditi u korist ovog rada.

4. ANALIZA DIGITALNE BAZE SJEĆANJA

4.1 Objava stranice i analiza recepcije

Digitalna baza sjećanja objavljena je online, prvenstveno preko osobnih kanala – odgovor na stranicu nije bio velik, no smatram da i ovaj mali eksperiment demonstrira da je projekt praktičan za prikupljanje izvora i na većoj skali i kroz duži period smatram da bi funkcionirao jednako dobro kao ostali projekti koje sam navela u radu. U korist širenja vijesti o objavi stranice, stvoreni su istoimeni računi na Facebook-u i Instagram-u. Period nakon objave poslužio je kao faza testiranja, a prve osobe koje su na pitanja odgovorile poslužile su kao fokus grupa jer su ukazale na pozitivne i negativne aspekte stranice u svojoj primarnoj formi, te su potaknule pronalaženje praktičnih rješenja koja bi olakšala ostvarivanje ciljeva stranice - prvenstveno olakšanog prikupljanja primarnih i sekundarnih izvora. Zamijećen je pozitivan odaziv na stranicu, mlađe generacije izrazile su interes za ovakvu vrstu susreta s poviješću i volju za razgovorom sa starijim generacijama unutar obitelji.

S obzirom na to da je stranica podijeljena putem društvenih mreža, a ne kao što je originalno zamišljeno, putem prezentacije u školi, većina ljudi je stranici pristupila putem mobitela. Pri formiranju stranice, moj je fokus bio značajno usmjeren na *desktop* verziju, posebice jer sam istraživala slične projekte/web-mjesta u njihovim *desktop* formatima, te sam polazila s pretpostavkom da starije generacije pristupaju s *desktop*-a. Ipak, mobilna verzija je popularnija, i što se tiče društvenih mreža, pristupačnija.

U prvih mjesec dana postojanja, prikupljena je mala količina izvora, najviše izvora vezano je uz generacije rođene tijekom devedesetih i dvije tisućitih, stoga je za period dvije tisućitih prikupljeno najviše tekstova. Nije priložena ni jedna fotografija, niti su predani komentari korisnika. Najviše odgovora prikupila je kategorija *nasumična pitanja*, pretpostavljam zbog pristupačnosti. Nasumična pitanja su istaknuta na naslovnici, jednostavna su za korištenje i zbog toga primaju najviše odgovora. Specifična pitanja vezana uz teme iz povijesti svakodnevice zahtijevaju da se pređe na posebnu stranicu da bi se na njih odgovorilo, zbog čega pretpostavljam nisu u prvoj fazi privukla pozornost. Zbog toga je stranica dva puta izmijenjena, kako bi se korisnika uputilo na konkretne teme iz svakodnevice, te su pitanja iz originalnog formata esejskog tipa izmijenjena kako bi više sličila nasumičnim pitanjima.

Kategorija *želim citati* stvarana je postupno, nakon što su prikupljeni prvi izvori, podijeljena je prema desetljećima, a pristupiti se može samo onim desetljećima o kojima su

objavljeni tekstovi. Kao naslov teksta objavljeno je pitanje ili ključna riječ, npr. "anegdota", "prvi CD", i sl. Objavljeni su i kratki i dugi odgovori, kako bi posjetitelji mogli vidjeti na koje sve načine drugi odgovaraju, no kratki odgovori su poslužili kao upozorenje meni da pojedina pitanja prepravim kako bi se dobili detaljniji odgovori. Uz svaki tekst je objavljena lokacija koja je navedena, neovisno o tome je li riječ o *mjestu*, npr. "Krapina" ili ne, npr. "moja soba". Činjenicu da je dio sudionika odlučio svoje tekstove obilježiti nekim neobičnim ili nestvarnim mjestom radnje, kao npr. "posvuda", odlučila sam prihvatiti kao jedan aspekt slobodnog izražavanja koji je korisnicima u potpunosti dozvoljen.

Pokušaj promoviranja putem društvenih mreža urodio je plodom najviše pri objavi stranice. Smatram da za to ima više razloga, osim sporadične promocije, koja zasigurno ne pomaže doseg stranice, mnogi potencijalni korisnici spoznali su da stranica postoji, no odgodili su svoj "upis" za ubuduće, *kada će imati više vremena*. Nadalje, stranici mogu pristupiti samo ako su zapamtili njezino ime, odnosno ako ju uspiju pronaći na mom osobnom profilu ili na pripadajućim Instagram i Facebook profilima. Razlog tome je problem kupnje domene. U korist rada izabrala sam besplatnu platformu za izradu web stranica - *Wix*, te sam mogla koristiti njihovu besplatnu domenu *wixsite.com*. Domenu nisam mogla kupiti u svrhu svog diplomskog rada, stoga je doseg stranice ostao ograničen. Unatoč ovim preprekama, stranica je prikupila zanimljive sadržaje koje ću analizirati u nastavku.

4.2 Analiza stranice

Analizu stranice i prikupljenih sadržaja nastojat ću izvesti bez previše ponavljanja već poznatih informacija, prateći pitanja koja sam postavila i ostalim projektima, prvenstveno s idejom da istražim što je bilo koji drugi posjetitelj o projektu mogao pročitati pri posjetu stranici.

Prvo što posjetitelj saznaje jest činjenica da projekt poziva javnost/publiku na sudjelovanje u projektu, odnosno u formiranju arhiva. Projekt ima otvorenu vrstu pristupa, što znači da nije potrebno prijaviti se za korištenje stranice. Bilo tko može objaviti bilo što, bilo kada. Prikupljaju se tekstualni sadržaji i fotografije, neovisno jedni o drugim. Posjetitelj je upućen na to da sam kontrolira razinu anonimnosti objave, predajom teksta on se ne objavljuje automatski, autor ima pravo povući svoj tekst. Projekt je prikupljao sadržaje u korist diplomskog rada od 1.6. do 30.7.2023., no još je otvoren kao web-mjesto.

4.3 Analiza prikupljenih sadržaja

Na stranici je objavljeno ukupno dvadeset i šest prikupljenih odgovora, šest se odnose na period sedamdesetih, dva na period osamdesetih, te osamnaest na period od dvije tisućitih. Izvori variraju dužinom, svi su tekstualnog sadržaja, nije objavljena ni jedna fotografija. Najviše odgovora je vezano uz kategorije *slobodno vrijeme* i *popularna kultura*. Posjetitelji su najradije dokumentirali izlete i susrete s *lijepim* - glazbom, kinom, knjigom. Vezano uz izlete, podijeljeni su tekstovi *Prvi susret s Google Maps*, *Najbolje putovanje*, *Prvi školski izlet*, *Anegdota*, *Godišnji odmor*, *Ljetovanje* i *Autostop*. Vezano uz susrete s glazbom, podijeljeni su tekstovi *Prvi koncert*, *Najutjecajniji album*, *Najdraži poklon*, *Prvi susret sa stranom glazbom*, *Najdraži koncert*, *Walkman* te dva teksta vezana uz *Prvi CD*. Vezano uz slobodno vrijeme, još bi se mogli izdvojiti tekstovi *Prvi hobi*, *Najdraži film iz mladosti*, *Najdraža slikovnica i Najdraže kino*. Podijeljeno je i nekoliko kratkih odgovora na pitanje *Najdraže jelo koje je spremao član obitelji*, čini se da je to pitanje krivo postavljeno, pošto su ponuđeni odgovori vrlo kratko: "knedle od šljiva" i "beli žganci". Ovakvi bi odgovori bili vrlo zanimljivi kad bi ih bilo mnogo, te kad bi se mogli analizirati generacijski i prema regijama, no pošto je generalno prikupljeno malo izvora, za analizu su nešto korisniji duži i opširniji tekstovi. Ipak, kratki odgovori upućuju u *pogrešku* u definiranju samog pitanja, budući da je teško ovjekovječiti uspomene na knedle i žgance bez ideje tko ih je i zašto autorima kuhao.

U nastavku ću analizirati neke od prikupljenih izvora kako bi demonstrirala što uspomene na svakodnevicu znače pojedincima, te što se sve iz njih može iščitati kada se promatraju iz perspektive povjesničara.

Započet ću analizu s najstarije datiranim tekstovima, dakle uspomenama iz sedamdesetih. Prvi tekst koji ću analizirati bavi se temom putovanja na more i uspoređuje tri razdoblja, sedamdesete, osamdesete i dvije tisućite godine.

"Davno je to bilo..kad se 70tih išlo na more! Kretalo se u 2 sata po noći..hahaha da se izbjegne gužva... nemoguće! Kolone u nedogled, najveća brzina 40km/h, zastoji , serpentine na Velebitu, vruće u autu...nema klime, pohanci s paradajzom! Pakleno vruće, duuuug jeee put od Krapine do Murtera, 10 sati!

Murter ...nekad uska ulica - trg, uska ulica, kamene kuće zaljepljene jedna na drugu, iza njih uvalice s parkiranim barkama, slatko malo dalmatinsko mjestasce u kojem sam opala u nesvest nakon kaj smo konačno stigli .

Dopalo nam se to malo dalmatinsko mjesto idućih 10 godina.

Bila sam iz nostalgije opet 80tih, s ruksakom , na Slanici su mi popalili svu lovu ..fuj ih bilo...za moje hippy putovanje.

Bila sam 2021 sa svojom familijom, al u Tisnom, bilo nam je izvrsno! Obišle smo neke druge kamene plaže...Jezera..mmmm

Murter je bil drukčiji, skroz...jako.

...More i kamen, to je isto!"

U tekstu se spominje posjet istom otoku, no s velikim vremenskim odmakom. Autorica teksta upućuje na značajnu razliku u razvijenosti otoka, te zaključuje vrlo poetično: "More i kamen, to je isto!" Opisano je putovanje na more koje je karakteristično za sedamdesete i za automobile tog vremena – bez klime i sa značajno ograničenom brzinom, također spominje se gužva što upućuje na velik broj turista. Nažalost, putovanje iz sedamdesetih nije uspoređeno s kasnije spomenutim izletima. Unatoč tome, opisana situacija je vrlo slikovita, te je dužina putovanja oslikana činjenicom da je autorica pala u nesvijest kad je napokon stigla na destinaciju. Činjenica da se obitelj vraćala sljedećih deset godina spomenuta je u prolazu, no otvara pitanje kako su ljudi prije pronalazili mjesto za ljetovanje, te koliko su se često i zašto na isto mjesto vraćali, tko ih je i kako ugostio, što je značilo vratiti se u isti smještaj... Autorica spominje da se na otok vratila dva puta, iz osjećaja nostalgije i kasnije s vlastitom obitelji, što upućuje na emocionalnu vezanost uz mjesto koje je potpuno izmijenjeno, no čuva lijepe uspomene na djetinjstvo.

Sljedeći tekst također se bavi putovanjem i datiran je u kasne sedamdesete:

"U vrijeme moje mladosti postojao je jedan oblik putovanja koji je, čini mi se, danas potpuno nestao. Zvao se autostopiranje (evo čak mi i google ispravlja riječ jer je ne prepoznaje) i kao što sami naziv objašnjava, aktivnost se svodila na čekanje uz prometnicu prema (najčešće) moru, držanju ispružene ruke sa palcem okrenutim gore i čekanjem da neka dobra duša stane. Tehnički, možda je ispravniji naziv bio „stopiranje“ jer dobre duše su češće bili vozači kamiona nego osobnih automobila. No, sve jedno. Nije bilo nekog straha od bilo koje vrste razbojstava, jednako kako najčešće nije bilo ni klime u vozilu. Sjelo se, pitalo što studiraš, kako ide, kuda putuješ, imaš curu, da li te dole čeka, i slične teme uz koje brže prolazi vrijeme i šoferu i tebi koji si uspio uloviti prijevoz. Nije bilo baš plastičnih boca sa raznim vrstama tekućina (počele su se pojavljivati početkom osamdesetih, sjećam se na faksu kad smo

dobili uzorke takvih boca). Ja sam u to vrijeme imao jednu dlakavu četuricu napravljenu od jednog dijela bikovog tijela (da ostanem pristojan). Tako mi je žao što sam je izgubio.

I ja sam, u vrijeme još svoje slobodne mladosti, ponekad koristio dobrobiti stopiranja. Neke od tih dužih ili kraćih vožnji bolje su se urezale u pamćenje od drugih. Jedna od takvih vožnji dogodila se u Istri, negdje krajem 70tih. Na putu prema Umagu i novom bungalovskom naselju Katoru gdje su se počeli okupljati dečki iz moje tehničke srednje škole (a opet vezano uz maturalac cura iz medicinske) negdje u Buzetu pokupila me jedna žena u „peglici“ (tko ne zna koji je to auto neka progugla). Tada još nije bila neka obaveza vezanja pojasa tako da se nisam ni ja vezao kao što nije bila vezana ni ona. Izgledala je oko 15 godina starija od mene, ali je bila sva izgrebana i puna suhih krasti po licu i rukama. Bila je vesela i srdačna. Nakon uobičajenih tema i razloga putovanja otvorila je i temu svog izgleda. Veselo mi je ispričala kako ju je u tom istom autiću muž vozio na posao, ali kako baš bočna vrata nisu previše pouzdana, na jednom lijevom zavoju vrata su se otvorila i ona je ispala iz auta i sva se isprevrtala i ugruvala na crvenoj istarskoj zemlji. Nasmijala se događaju, ja pristojno također. Iz nekakvog frajerizma nisam pokušao provjeriti vrata niti sam se vezao pojansom, ali sam grčevito pratio svaki lijevi zavoj.

U Zagreb sam se vraćao vlakom, a putovanja vlakom znala su biti još uzbudljivija. Ali o tome drugi put.”

Autor teksta obrađuje nešto drugačiju vrstu putovanja na more od prethodnog teksta. Ono što je zajedničko ovim tekstovima jest činjenica da oba upućuju na to da nije bilo klime. Autor se u tekstu očito obraća mlađoj populaciji, sa šalama poput “tko ne zna koji je to auto neka progugla”. On oslikava stanje na cesti mnogo preciznije - osim što nije bilo klime navodi činjenicu da vezanje pojaseva “nije bila neka obaveza”. Navodi to kao uvod u priču o ispadanju iz auta. Kad bi stranica imala komentare i pristup većoj publici bilo bi zanimljivo saznati je li još netko iskusio ovakvu situaciju u *peglici*. Čini mi se da je razvoj sigurnosti u prometu interesantno istraživačko pitanje, za koje ovaj tekst služi kao dobar izvor i inspiracija. Nadalje, autor spominje autostop kao izumrli način putovanja, te spominje vozače kamiona kao one koji su najčešće stajali i time dobili društvo za dio puta. Navodi da nije bilo straha, što upućuje na promjenu u percepciji ove vrste putovanja, što bi također bila zanimljiva tema za istraživanje - je li opadanje popularnosti autostopa povezano sa strahom ili s većom dostupnosti jeftinog prijevoza? Osobno me ideja stopiranja kamiona asocira na tragičan slučaj otmice Antonije Bilić

iz 2011., koji je vjerujem imao značajan utjecaj na mnoge na ovim prostorima – to je možda još jedno pitanje za istražiti.¹²⁶

Želim istaknuti još jedan tekst o putovanju, no ovaj je ipak iz nešto recentnije prošlosti.

"Imao sam tu privilegiju kao dijete simultano gledati programe na satelitskoj televiziji (njemačkoj) i nesvjesno učiti strani jezik. Svi ti crtici, serije, reklame za brojne igračke (uključujući i utopijski Toys R Us) i općenito medijski prostor strane države mi je formirao neki idealni prikaz da je eto - bolje biti dijete preko granice, u nekoj drugoj državi.

Iako mi se to razmišljanje sad čini poprilično blesavim i infantilnim (imao sam 8 godina, pobogu), put u Njemačku s roditeljima u posjet rodbini vidio sam kao apsolutnu formu eskapizma, usprkos tome što nisam znao za te riječi idućih 10 godina.

2006. sam posjetio Legoland i ostao oduševljen svim kreacijama, zabavnim parkovima, detaljčićima i sadržajem, a dojmu je pomoglo totalna zaludenost nogometom za vrijeme Svjetskog prvenstva u Njemačkoj iste te godine. Savršeno vrijeme za biti bezbrižno dijete koje je uživalo u nogometu i Lego kockama i uspomena koju bi rado doživio ponovno, skoro 20 godina kasnije. "

Ovaj tekst na zanimljiv način prezentira obiteljsko putovanje u Njemačku u kontekstu (dječje) idealizacije nepoznatog. Zanimljivo je pročitati kako autor oslikava utjecaj satelitske televizije – ističe da je zahvaljujući gledanju televizije naučio strani jezik, no ujedno je formirao iskrivljenu percepciju života u Njemačkoj. Zanimljiv je način na koji autor piše o svojoj mladenačkoj interpretaciji tog nepoznatog i udaljenog svijeta. Bilo bi zanimljivo istražiti koliko se ljudi može poistovjetiti s ovim iskustvom, te je li ono specifično za djecu koja su odrasla gledajući njemačku televiziju ili bi se isti utjecaji mogli prepoznati među mladima koji su odrasli na drugim programima i tehnološkim izumima (od radija do mobitela).

S teme televizije prelazim na temu lokalnog kina:

"Kada sam bila mala u Omišu je postojalo staro ljetno kino. Bilo je to u 90ima i 2000ima. Ne sjećam se više kada su kino srušili, vjerovatno prije nekih 10, 15 godina. Danas ne volim ići u kino, tada sam obožavala. Kino je bilo otvoreno, gledali smo filmove pod zvijezdama. Najbolje se sjećam onih puta kada sam u kino išla s rodicom ili s obitelji. Karte smo kupovali ispred kina kroz rupu u zidu. Red nikada nije bio dug, mogli smo računati da stignemo na film čak i da dođemo u red kada je on već počeo, taman preskočimo najave. Kokice

¹²⁶ "Antonia Bilić," Wikipedia, pristup 25.8.2023. https://sh.wikipedia.org/wiki/Antonia_Bili%C4%87.

je iz stare mašine prodavao neki djed, naravno, ne može se u kino bez kokica. Kada bi se prošlo kroz vrata i mali natkriveni prolaz iza njih, ušlo bi se u dvoranu kina. Kino je zapravo činilo 4 zida bez krova, veliko platno na suprotnom kraju od ulaza, te puno bijelih plastičnih stolica poredanih u široke redove. Ljudi bi uvijek razmiještali stolice kako ih je volja i koristili ih za noge da im bude udobnije, ali to i je bila čar ovog kina. Postojala je i terasa na koju bi se s lijeve strane dvorane uspeo stepenicama. Ona je bila kao betonska verzija balkona u HNK, gdje su "kul ekipe" gledale film sa istih plastičnih bijelih stolica. S tog gornjeg kata kina mogao si vidjeti preko zida na Boriće, te su djeca često bacala kokice na prolaznike. Bilo je popularno nositi lasere u kino i svijetliti po platnu tijekom filma. Kada sam bila manja s obitelji bih sjedila u donjem dijelu kina, a kada sam bila malo starija s prijateljima sam išla na gornju terasu. Najdraže mjesto bilo mi je u prvom redu gore jer si tamo mogao držati noge na betonskoj ogradi. Filmovi koje se sjećam da sam tamo gledala, što su, ako se dobro sjećam, uvijek bili aktualni filmovi koji su tek to ljeto izašli: Harry Potter i red Feniksa, Step up 1, možda čak i neki nastavak Stewarta Malog."

Autorica teksta donosi jako lijep i precizan prikaz kina u Omišu. Čitatelj se lako smješta u prostor i zamišlja kako je bilo posjetiti to kino početkom dvijetisućitih godina. Usporedba iskustva u kinu iz djetinjstva i tinejdžerskog doba jako je zanimljiva i slikovita. Opisuju se uobičajena dječja ponašanja, i autoričino prerastanje perioda kad je u kino išla s obitelji i sazrela u pripadnicu "kul ekipe". Ovim primjerom dočarava se iskustvo odrastanja u manjem mjestu, a opis starog omiškog kina otvara mi nekoliko pitanja o kulturnom životu tamo, npr. kakvo kino danas postoji u Omišu, kada je staro kino nestalo, tko ima kakva sjećanja na ovo kino, koliko je dugo ovdje stajalo, kada je uopće i kako započeto to istovremeno zatvoreno i open-air kino...

Sljedeći tekst odgovor je na pitanje o najdražem poklonu. Ovo pitanje nalazi se među nasumičnim pitanjima i ne spada ni u jednu od tema iz povijesti svakodnevice, no odgovor se može svrstati u kategoriju blagdani i praznici, te obitelj.

"Najdraži poklon mi je radio koji sam dobila od tate za Božić prije nekih 10ak godina. Radio stoji na noćnom ormariću u mojoj sobi u kojoj sam odrasla i kad sam doma ga automatski upalim svako jutro. Mislim da je s godinama taj radio posta simbol mira i sigurnosti koju osjećam kad dođem u svoj grad i u svoju obiteljsku kuću. Jutra mi s njim budu nekako vedrija, a onda i cili dan bude bolji. Tako da hvala tata što si mi poklonia taj najbolji osjećaj

na svitu iako si vjerojatno prije 10ak godina tražia poklone po dućanu i slučajno naletia na taj radio ni ne sluteći što će on meni danas predstavljati."

Ovaj je zapis zanimljiv jer ne opisuje nužno radio kao predmet, već asocijacije koje taj radio budi. Autorica teksta ne piše čitatelju, već se u tekstu obraća tati s duhovitim komentaram u kojem ga zamišlja kako za nju traži poklon. Tekst se bavi ritualom i osjećajima koji taj ritual budi i zbog toga je specifičan. Osim toga, radio implicitno podrazumijeva glazbu, stoga tekst govori i o važnosti koju glazba ima za ovu osobu. Tekst je poseban iz još jednog razloga, a to je činjenica da je autorica pisala na svom narječju, te je lijepo ovjekovječila zadarski način govora i pisanja.

I idući tekst govori o osjećajima koje glazba budi, no ti se osjećaji smještaju u period sedamdesetih.

"Ovo nije prvi album koji sam slušao ali je svakako jedan od onih koji su najviše utjecali na mene kao mladu osobu. To je dvostruki koncertni album Franka Zappe i njegovog banda Mothers of Invention (evo odakle naziv Baretova banda Majke 🤪). Toliko neobična glazba i danas a kamoli za vrijeme kad je nastala - početkom sedamdesetih prošlog stoljeća. Slušao sam to danima i nisam vjerovao da to čujem, da netko ima takve ideje. Čista fantastika... I čisti užitek u nepatvorenoj glazbi..."

Tekst govori o utjecaju koji je glazba, odnosno specifičan bend imao na autora. Ovaj bi izvor bilo zanimljivo priložiti istraživanju o mladima sedamdesetih i njihovim susretima s kulturom zapada. Izvor otvara pitanja kako se glazba nabavljala, kako se dijelila, kako je na slušatelje utjecala, što je u zajednici značila... Zanimljivo je da je ovo jedini tekst koji u sebi ima emotikon, autor teksta je odlučio u svom izvoru unijeti primjedbu i prenijeti čitatelju svoje osjećaje o njoj.

Paralelno je objavljen izvor o rock koncertu u Krapini, također sedamdesetih:

"Moj prvi koncert na Hušu u Krapini grupa Inat, dečki su rasturali rock! Godina...! Hm? ... 19.. 79..možda, tu negde... možda kasnije? Obožavali smo Huš, svi smo bili gore! ... prvi rock uživo...Prve ljubavi, prvi gin-tonik

Kaj je Huš ?Stara zgrada muzeja krapinskog pračoveka, prizemlje, u prvom djelu šank sa stolovima, klupama , narančastim stolnjacima s našivenim rožicama koje prikrivaju rupe spaljene čikovima, i drugi dio sa malom pozornicom i 5 dečki koji rastruraju rock,

Pjevaju na engleskom onak kak su čuli pjesmu... učil se je onda njemački i ruski u školama, engleski je tek krenul."

Vrlo slobodnim stilom pisanja, čak razgovornim, opisan je prostor u blizini arheološkog nalazišta Hušnjakovo kao mjesto okupljanja tijekom sedamdesetih. Zanimljiv podatak u kontekstu povijesti kulture i zabave grada Krapine. Osim što je opisan dio ambijenta, zanimljiv je podatak da su izvođači pjevali pjesme "onak kak su čuli", odnosno nisu imali dostupan tekst koji su mogli naučiti, a budući da nisu poznavali jezik glazbu su interpretirali na svoj način. Ponovno se otvara pitanje dosega zapadnjačke glazbe te njezinog prodiranja u mala mjesta... S obzirom na to da sam porijeklom iz grada Krapine, ovaj bi tekst mogao poslužiti kao dobar primjer potencijala stranice. Tekst spominje mjesto koje ima svoju povijest kao lječilište, vojna baraka, đaćki dom, muzej, pivnica, restoran i arhiv.¹²⁷ Putem stranice bi se nastavno na ovaj izvor lako dokumentirao razvoj ovog lokaliteta, kao što bi se moglo istražiti i omiško kino. Pisanjem kronologije, obogaćivanjem izvora slikama, te pozivom gradu Krapini i građanima Krapine da i sami zabilježe uspomene vezane uz "Huš", nastao bi vrijedan i do sad ne zabilježen spomen na mjesto koje je važno zajednici, desetljećima je dio svakodnevice, no nije od jednake važnosti kao sam arheološki lokalitet Hušnjakovo. "Huš" kao mjesto okupljanja ostaje očuvan samo u svijesti starijih generacija stanovništva Krapine.

Prije finalne analize želim istaknuti još nekoliko prikupljenih izvora. Sljedeći izvor se također bavi glazbom, a zanimljivo je da se opisani događaj odvio relativno nedavno, zbog čega tekst primjereno oslikava korisnost stranice za bilježenje primarnih izvora iz recentne prošlosti. Tekst je u skladu s konvencijama pisanja na internetu napisan bez slova š, č, ć, i takav je objavljen na stranici, no u korist lakšeg čitanja u nastavku je djelomično ispravljena verzija:

"Najdraži koncert mi je bio kad sam išla sa najboljom prijateljicom u Mostar. Bio je neki festival ali smo mi išle samo zadnji dan. Samo što smo došli pred štand za prodaju karata, neki momak nam je prišao i dao nam jednu svoju viška jer njemu nije trebala. Već tu smo vidile da noć kreće na dobro! Tu večer su svirali Brkovi, Sars, Vojko V i neki Cunami (bosanski treper). To je bio naš prvi koncert nakon Corone i karantene (točnije u tijeku corone ali Bosna nije bila toliko striktna oko Covid mjera). Kad je Sars krenuo svirat, taj bas koji smo osjećale u prsima i cijelom tijelu. Ta iskrena sreća koja nas je preplavila i koju jednostavno nismo*

¹²⁷ Lorka Lončar Uvodić, "Kneippova Zgrada - Muzej Krapinskih Neandertalaca," mkn.mhz.hr, pristup 11.9.2023, <https://mkn.mhz.hr/hr/o-muzeju/kneippova-zgrada/>.

mogle sakrit a nismo ni pokuvale. Nismo prestale plesat do kraja, doslovno osjećaj ko da smo prvi put doživile koncert. Mislim da sam tad shvatila koliko zapravo volim koncerte!"

Osim što tekst svjedoči o modernom načinu pisanja, upućuje nas u period karantene i otvara poznatu temu o razlici u mjerama sprečavanja širenja korona virusa u Hrvatskoj u odnosu na Bosnu i Hercegovinu. Autorica teksta opisuje uzbuđenje koje su ona i prijateljica iskusile pri posjetu koncerta nakon što im je to iskustvo bilo uskraćeno. Navođenjem mjesta festivala, izvođača koji su nastupali na zadnji dan festivala, te opisom perioda tijekom kojeg se festival održao, autorica je stvorila odličan izvor za daljnje istraživanje. Naime upisom tih informacija u tražilicu, prva poveznica uputila me na članak o Mostar Summer Fest-u, pod naslovom "Cunami Flo, S.A.R.S., Vojko V i Brkovi u Mostaru napravili muzički spektakl za pamćenje".¹²⁸ Očito se s iskustvom autorice slaže i autor članka, te piše kako su se na manifestaciji okupile "hiljade građana ne samo Mostara nego i šire regije".

Za kraj ću analizirati još dva teksta, prvi se bavi najdražom slikovnicom, a drugi prvim hobijem. Ono što je ovim tekstovima zajedničko jest opis međugeneracijskih odnosa i lijepih uspomena na djetinjstvo.

"Moja najdraža slikovnica bila je Ježurka Ježić. Baka ju je čitala meni i sestri, čini se stalno. Znale smo diktirati tekst s bakom, a u nekom trenutku smo dobile CD ili kazetu Ježurke Ježić. Taj mi se zvuk urezao u pamćenje. Čim pomislim na Ježurku kreće pjesma..

Naša je slikovnica imala onu klasičnu naslovnicu i sjećam se da je bila tanka, kroz godine se toliko izlizala da smo u nekom trenutku dobile novu, s debelim koricama!"

"Moj prvi hobi bio je crtanje. Od kad znam za sebe uvijek sam nešto crtao, najčešće drvenim bojicama i flomasterima. Tu i tamo bih znao nešto naslikati, vodenim bojama ili temperama. U jednom trenu imao sam cijelu mapu ispunjenu svojim crtežima koju nažalost nisam sačuvao. Volio bih da ju nisam bacio i da mogu vidjet kako su izgledali moji prvi crteži. Sjećam se kako je moja prabaka lijepo crtala. Također sjećam se kako mi je deda pokazivao kako da neke predmete nacrtam trodimenzionalno umjesto 2D. Pokazao mi je to na primjeru čaše, a ja sam bio tako fasciniran razlikom između moje 2D i njegove 3D nacrtane čaše da

¹²⁸ "Cunami Flo, S.A.R.S., Vojko v I Brkovi U Mostaru Napravili Muzički Spektakl Za Pamćenje," [www.klix.ba](https://www.klix.ba/magazin/muzika/cunami-flo-s-a-r-s-vojko-v-i-brkovi-u-mostaru-napravili-muzicki-spektakl-za-pamcenje/210904001), pristup 25.8. 2023. <https://www.klix.ba/magazin/muzika/cunami-flo-s-a-r-s-vojko-v-i-brkovi-u-mostaru-napravili-muzicki-spektakl-za-pamcenje/210904001>.

sam to probao primijeniti i na drugim predmetima. Mislim da je svaka moja bilježnica za školu imala više crteža negoli teksta pa čak i neke bilježnice koje sam koristio na faksu."

Prvi tekst opisuje uspomenu na *Ježevu kućicu* - najprodavaniju dječju knjigu, koja je u izvoru naslovljena prema glavnom liku.¹²⁹ Spominje se zvučna obrada slikovnice – kazeta u produkciji Jugoton-a, s "klasičnom naslovnicom" hrvatskog slikara Vilka Glihe Selana. O važnosti knjige u životu autorice i njezine obitelji svjedoči činjenica da su nabavili novu knjigu jer se prva izlizala. *Ježeva kućica* je vrlo interesantna tema za istraživanje – knjiga ima dugu povijest, bila je jedna od prvih slikovnica mnogih generacija, u suvremenoj Hrvatskoj nekoliko je puta izbačena s popisa hrvatskih lektira, no vraćena je i dan-danas je popularnost ove knjige neupitna. Bilo bi zanimljivo pročitati tuđe uspomene na ovo djelo.¹³⁰

Drugi tekst opisuje odnos autora s njegovim prvim hobiem – crtanjem. Autor u tekstu iznosi da ovaj hobi ima od malena, te žali za svojim prvim uradcima, u razvoju ovog hobija ulogu su odigrali i njegova prabaka i djed. Ovaj je izvor vrlo osobnog karaktera, ne govori puno o vremenu na koje se odnosi i može zapravo biti iz bilo kojeg doba. Autoru je ovaj hobi i činjenica da ga je dijelio sa starijim članovima obitelji očito dovoljno važan da uspomenu na to podijeli. Ovime želim uputiti na ideju da iako neki izvori na prvi pogled ne otvaraju nova istraživačka pitanja, oni su važni u kontekstu životnog puta autora. Kada bi se autori vraćali na stranicu i kada bi se njihovi tekstovi spajali, bili bi stvoreni zanimljivi autobiografski izvori u obliku gotovo dnevnčkih zapisa.

Zanimljiv rezultat ovog projekta je činjenica da je posjetiteljima stranice ponuđeno 8 tema i mnogo raznolikih pitanja vezanih uz brojna područja svakodnevice. Kad se provodi oralni intervju, pitanja su pripremljena unaprijed i osoba koja vodi intervju bira smjer u kojem će on ići, ovdje ipak autor bira o čemu želi pisati. Slično kao što bi možda uspomenu na neki dio života opisao prijatelju, upisao u dnevnik ili kao što će nekad u budućnosti ispričati nekom mlađem od sebe, što je pozitivno ako se povijest svakodnevice promatra kao način da *mali ljudi* za sobom ostave svoje biografije.

Meni posebice upada u oči činjenica da je većina posjetitelja unutar svakodnevice izdvojila svoja sjećanja na glazbu i putovanja. Glazba se provlači kroz većinu tekstova, a ostatak se uglavnom dotiče putovanja, svi ostali tekstovi su u manjini naspram ove dvije teme. Putovanje je nešto što nam ne čini svakodnevicu, no ipak je jedan od sastavnica modernog

¹²⁹ "Ježurka Ježić proslavio 70. rođendan i nakon deložacije vratio se u lektiru," Večernji list, pristup 25.8.2023. <https://www.vecernji.hr/kultura/jezurka-jezic-proslavio-70-rodendan-i-nakon-delozacije-vratio-se-u-lektiru-1372137>.

¹³⁰ Ibid.

života, stoga smatram da se u proučavanju svakodnevice također može istraživati. Glazba je pak velik dio moderne svakodnevice, i činjenica da su mnogi samoinicijativno o njoj odlučili pisati svjedoči o tome da je ono što sam navela pri koncipiranju kategorije *želim slušati* istinito. Glazba izaziva emocionalnu reakciju, a time čuva uspomene i očito postaje njihov sastavni, nekad i središnji dio.

4.4 Potencijalni smjerovi za daljnji razvoj

Zahvaljujući društvenim mrežama, i uz dodatno promoviranje, doseg projekta ove vrste ima (po meni) neograničen potencijal. Na ovaj način mogu se stvarati primarni izvori, te se mogu prikupljati sekundarni. Korištenjem mogućnosti koje internetsko doba pruža, mogu se doseći sve generacije – direktno ili indirektno, te se istovremeno pitanja vezana uz teme povijesti svakodnevice mogu postaviti osamnaestogodišnjaku i osamdesetogodišnjaku (pod uvjetom da su oboje informatički i internetski pismeni ili da ima tko pisati u njihovo ime). Nadalje, putem društvenih mreža može se doseći i mnogobrojne nastavnike povijesti ili razredne nastave, te oni svojim učenicima mogu primjerom prikazati povijest svakodnevice 20. stoljeća. Osim toga, mogu učenike uputiti u proces stvaranja ili istraživanja izvora. U korist stranice bi se mogao izraditi priručnik za pisanje i istraživanje izvora – pisanih, fotografskih... Učenici bi mogli formirati sadržaje kroz projekte dokumentiranja mjesta stanovanja, bilježenja edukativnih ili zabavnih sadržaja koje prate, opisom igara ili najdražih igračaka iz djetinjstva, bilježenjem uspomena na najdraže praznike ili blagdane, te prenošenjem tradicionalnih recepata njihove obitelji. Ovo su teme koje su djeci bliske, nisu komplicirane za opisati, mogu biti zabavne, a demonstrirale bi život djeteta dvadeset i prvog stoljeća.

S obzirom na to da stranica treba poslužiti za upućivanje na slične projekte javne povijesti, što samo po sebi ima potencijala za daljnji rast, moguće je uključivanje javnosti i u druge projekte i širenje mreže javne povijesti. Nadalje, mislim da bi bilo korisno da se na stranici nudi još nekoliko izbora za posjetitelje. Bilo bi to nešto poput rubrika *Za profesore* i *Istraži svoju okolinu*. Ove bi rubrike u principu slale posjetitelje dalje, upućivale ih na slične web stranice, na manifestacije javne povijesti u njihovoj okolini, muzeje i slično. Rubrika *Za profesore* bi pobliže objasnila kako se stranica može koristiti u nastavi, ponudila bi profesorima opciju da se povratno jave sa svojim iskustvima i pitanjima. To bi omogućilo daljnje širenje stranice. Možda bi najzanimljivija inovacija bila aplikacija koja bi posudila principe postojećih društvenih mreža, kao naprimjer *BeReal*. Društvena mreža *BeReal* je još jedan odličan primjer

kako se svakodnevno formiraju izvori za povijest svakodnevice – naime, osnovni koncept jest da korisnici jednom dnevno dobiju obavijest da objave sliku, odnosno dvije slike – jednu s prednjom kamerom i jednu sa stražnjom kamerom.¹³¹ Kada bi postojao povijesni *BeReal* on ne bi tražio fotografije, već odgovore na dnevno pitanje, možda u obliku glasovne poruke – tako bi ljudi mogli poslušati poruke svojih prijatelja, očuvao bi se način govora koji uključuje narječja, popularni sleng, te naravno uspomena. Glasovnu poruku je lakše i brže snimiti no što je zaustaviti se i upisati odgovor na pitanje, tako se donekle zadržava i format oralnog intervjua, u kojem je osoba svakako manje samokritična no što je pri pisanju odgovora. Također, stranica je trenutno potpuno otvorenog pristupa, i korisno je da bilo tko može čitati i pisati. Bilo bi zanimljivo ponuditi opciju *sjećam se* kao svojevrsni komentar na objavi, a kada bi postojali profili, kao što postoje na forumima generalno, korisnici bi se mogli međusobno moderirati i tekstovi istih autora mogli bi se spajati. Zanimljivo je da na društvenoj mreži *Reddit* već postoji ogromna zajednica povjesničara pod nazivom “pitaj povjesničare”.¹³² Kategorija “pitaj povjesničare” ima gotovo dva milijuna pratitelja. Broj otvorenih tema i pitanja gdje korisnici konstantno moderiraju objave jedni drugih je ogroman. Obradene teme nisu one iz povijesti svakodnevice, niti je cilj *Reddit*-a stvarati izvore, no kroz *Reddit* se može vidjeti kako se korisnici međusobno ispravljaju i upućuju dalje. Na kraju želim zaključiti da smatram da stranica zapravo ne može postojati neovisno od zajednice, odnosno njezin je cilj postojati na internetu i biti pristupačna i otvorena, no da bi takva mogla biti, mora djelovati i u fizičkom prostoru, u suradnji s povjesničarima, profesorima, učiteljima, turističkim zajednicama, muzejima, itd. Velik broj ovdje navedenih zadataka je izvan sfere povjesničarskog posla, no smatram da je korisno na ovaj način stvoriti jedan moderan projekt javne povijesti i arhiv namijenjen istovremeno široj javnosti i društvenim znanstvenicima, te na taj način stvarati nove teme za istraživanje digitalne historije iz hrvatskog konteksta.

¹³¹ “BeReal,” Wikipedia, pristup 12.9.2023, <https://en.wikipedia.org/wiki/BeReal>.

¹³² “R/AskHistorians,” Reddit, pristup 25.8.2023, <https://www.reddit.com/r/AskHistorians/>.

5. ZAKLJUČAK

Ovim radom nastojala sam demonstrirati kako javna povijest služi kao medijator između javnosti i povjesničara. Smatram da se korištenjem javne povijesti za prezentiranje historijskih istraživanja i komuniciranje o pitanjima povijesti doprinosi razvoju funkcionalnog modernog društva, a ovim radom pokušala sam predstaviti javnu povijest i kao alat za digitalno prikupljanje primarnih izvora. Primjerima iz *javne povijesti svakodnevce* nastojala sam pokazati da se može otvoriti ne-kontroverzan, čak pozitivan dijalog.

Odličan primjer među opisanim virtualnim projektima koji ponovno želim istaknuti jest Muzej susjedstva Trešnjevka, koji djeluje u suradnji sa zajednicom i drugim organizacijama, te organiziranjem mnogobrojnih projekata sudjeluje u svakodnevnom životu, kulturno ga ispunjava i istovremeno mapira povijest kvarta. Značaj Muzeja za lokalnu zajednicu svakim projektom je sve očitiji, a povjesničari i svi zainteresirani, iz digitalnog fundusa mogu naučiti mnogo. Nadalje, činjenicu da o povijesti svakodnevce može govoriti bilo tko, te da se povjesničar u tom razgovoru pojavljuje kao relevantan sudionik jer je poznavatelj šireg konteksta dokazuje projekt Muzeja grada Požege – *Klub čitatelja vlastite prošlosti*. Muzej je ovim projektom omogućio kontakt povjesničara i zajednice, u korist pisanja lokalne historije. O požeškoj povijesnoj svakodnevici govore oni koji su ju proživjeli, a u kontekst ju smještaju profesionalci. Iz količine prikupljenih podataka i održanih sastanaka može se primijetiti interes za temu i volja za suradnjom, čime se stvaraju materijali koji imaju muzejsku vrijednost za taj kraj. Generalno smatram da je pristup navedenih projekata vrlo praktičan jer putem individualno podijeljenog sadržaja publiku na inovativan način upoznaju sa širim povijesnim okvirom.

U radu sam se dotakla izvora koji svakodnevno nastaju putem društvenih mreža, obradila sam problematiku njihove dostupnosti – kako zbog zaštite podataka, tako i količine objavljenih sadržaja, a dotakla sam se i problematike mutnih granica javnih i privatnih sadržaja. Spomenula sam postojeće sustave koji su stvoreni u svrhu olakšavanja pronalaska relevantnih izvora, no iz suvremene literature može se iščitati da se pristup ovoj vrsti izvora razlikuje i još ne postoji konsenzus. S obzirom na to da se bavim hrvatskim prostorom i temom svakodnevce, naglasak stavljam na to da bi idealno rješenje ovog problema bilo formiranje digitalnog arhiva napravljenog u svrhu prikupljanja modernih izvora u istraživačke svrhe. Osvrnula sam se na različite društvene mreže i vrste podataka koje prikupljaju, te sam obradila projekte koji su nastali u proteklih dvadeset godina. Navedeni projekti prikupljaju (ili su prikupljali)

fotografske i tekstualne izvore, te audio izvore, no ni jedan od projekata ne bavi se prikupljanjem videozapisa. Projekti demonstriraju mnogo opcija koje su otvorene (javnim) povjesničarima. Ja sam neke pokušala primijeniti pri izradi *Digitalne baze sjećanja*, no s obzirom na to da nisam primarno obrazovana za to, moje su mogućnosti imale svoja ograničenja.

Ipak, analiza navedenih projekata i komparacija sa vlastitim projektom učinila je evidentnim što se sve još može učiniti – od prikupljanja različitih vrsta izvora, mapiranja tih izvora, smještanja u trodimenzionalni prostor, povezivanja autora izvora i društvenih znanstvenika, objavljivanja istraživačkih radova izrađenih na temelju prikupljenih izvora, širenja mreže projekata, suradnje sa turističkim zajednicama, staračkim domovima, školama... Analiza je naglasila i činjenicu da se ni jedan projekt ne bavi prikupljanjem izvora vezanih uz dvadeset i prvo stoljeće, te se upravo ovaj aspekt pokazao kao specifičnost mog rada. To sam uvidjela tek nakon analize prikupljenog materijala, no to je saznanje otvorilo vrlo zanimljiv smjer i ukazalo na potencijal ovog istraživanja. Nadalje, ni jedan od ovih projekata ne radi s ciljem otvorenog arhiva, oni koji rade s ciljem stvaranja i čuvanja izvora rade to u korist "svojih" muzeja, njihovi materijali jesu otvoreni istraživačima, te javnost može pristupiti dijelu sadržaja, no sadržaj je ograničen ili pod zaštitom autorskih prava. Zbog toga smatram da bi moja web-stranica mogla nastaviti postojati kao prostor koji u svom konceptu sadrži ideju povezivanja javnosti i znanosti, kao forum gdje obje strane profitiraju odnosom – javnost dijeli svoja iskustva, povezuje se prisjećanjem i bilježenjem sličnih ili različitih uspomena, a znanstvenici imaju otvoren pristup tim uspomenu kao izvorima. U slučaju da se referiraju na izvore sa stranice, mogu povezane radove objaviti i time demonstrirati kako se izvorima bave profesionalci.

Za kraj želim još jednom istaknuti: *Digitalna baza sjećanja* je fokusirana na svakodnevicu, a svakodnevica u sebi uvijek nosi zapise o mjestu i vremenu u kojem se odvija. Kao takva je važna za lokalne povijesti, te služi kao uvod u mnoge teme - pruža uvid u promjene u mentalitetu - prodiranje novih kultura, prihvaćanje novih načina provođenja vremena, odrastanja i sl. Svakodnevica otkriva rituale, i neobičnosti te pruža uvid u ono što je ljudima važno, što su uvijek htjeli sačuvati, ili što im nikad ne bi palo na pamet da treba sačuvati. (Sve)prisutnost interneta i društvenih mreža u svakodnevnom životu omogućuje nam nesmetanu komunikaciju s javnošću, a opcija *upload* je toliko jednostavna i moćna, te smatram

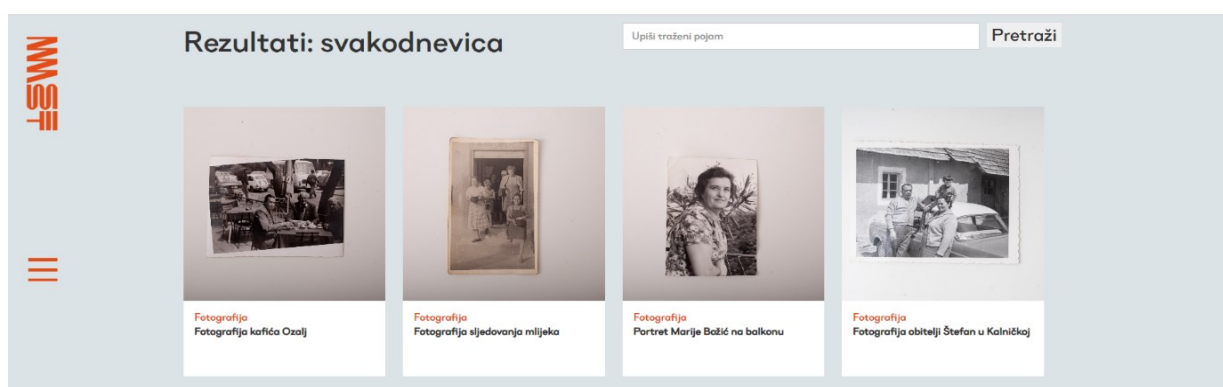
da se ove mogućnosti modernog doba trebaju koristiti u korist budućeg povjesničarskog rada i budućih povjesničara.

6. SLIKOVNI PRILOZI

Muzej susjedstva Trešnjevka¹³³

Slika 1. Prikaz izbornika fundusa

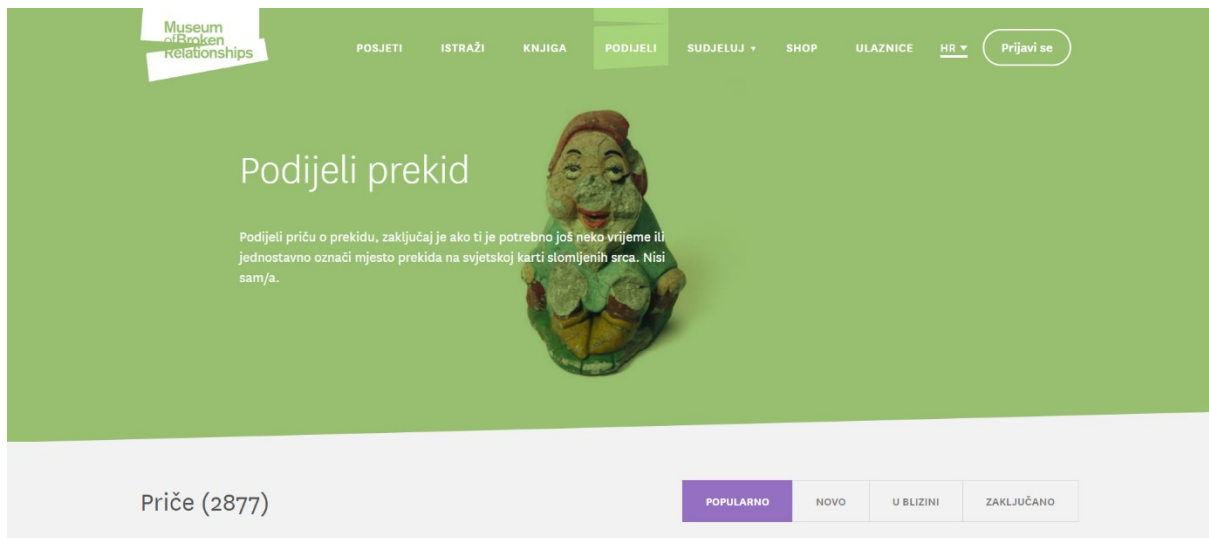

Slika 2. Galerija artefakata

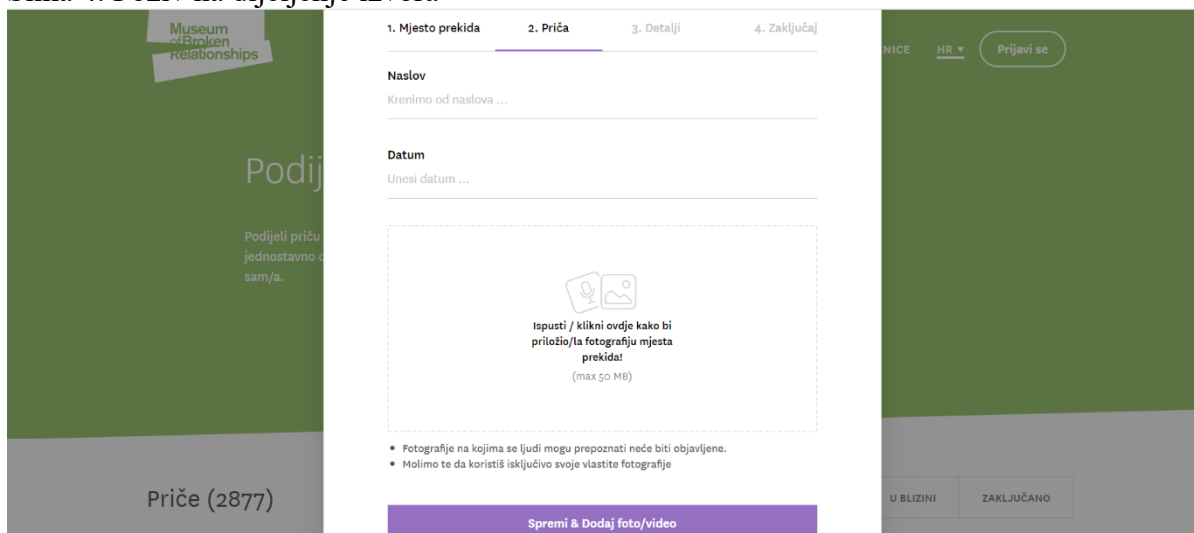

Slika 3. Primjer predanog artefakta

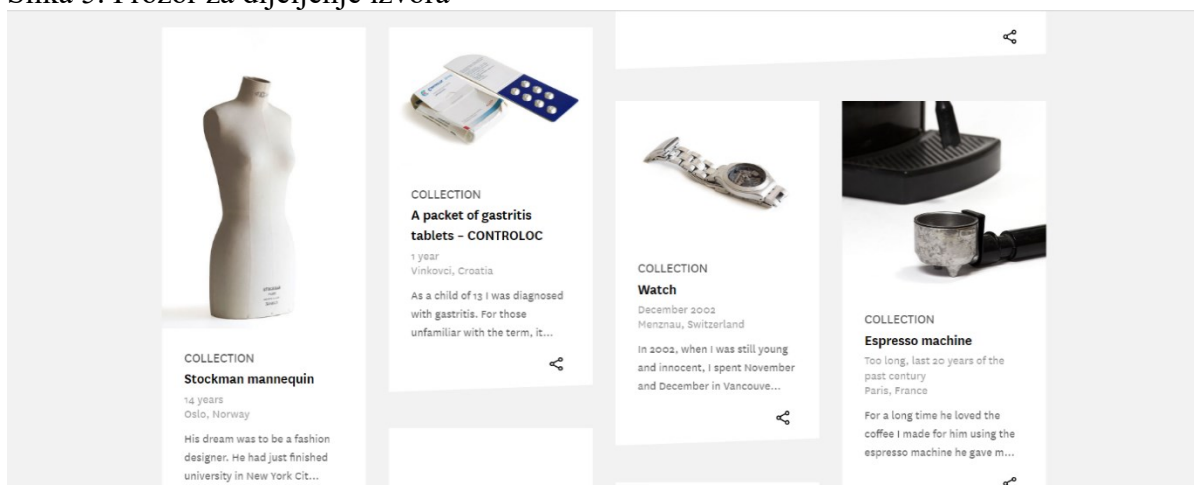
¹³³ Muzej susjedstva Trešnjevka, Rujan 2023, <https://www.muzejsusjedstvatresnjevka.org/>

Slika 4. Poziv na dijeljenje izvora

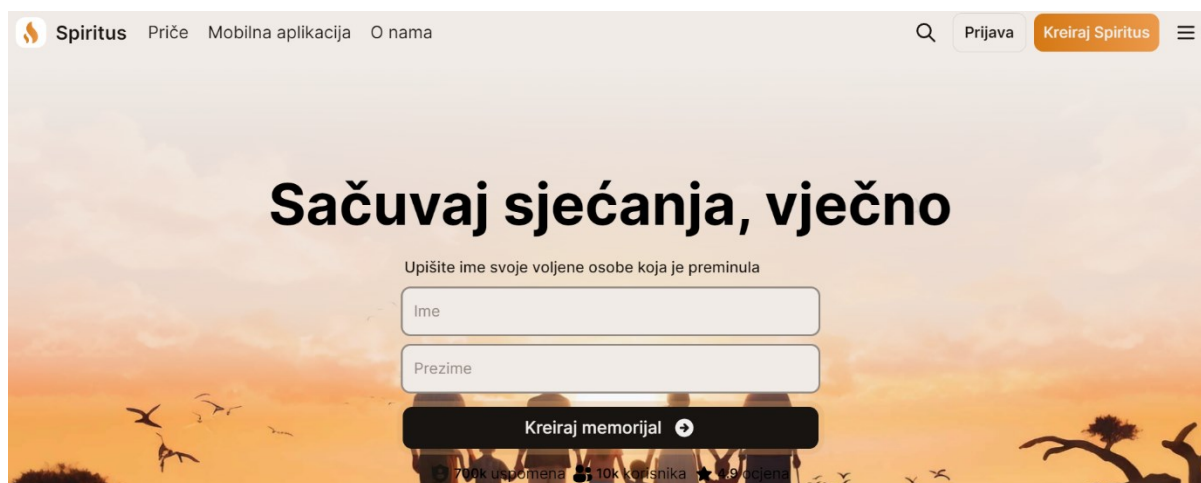

Slika 5. Prozor za dijeljenje izvora

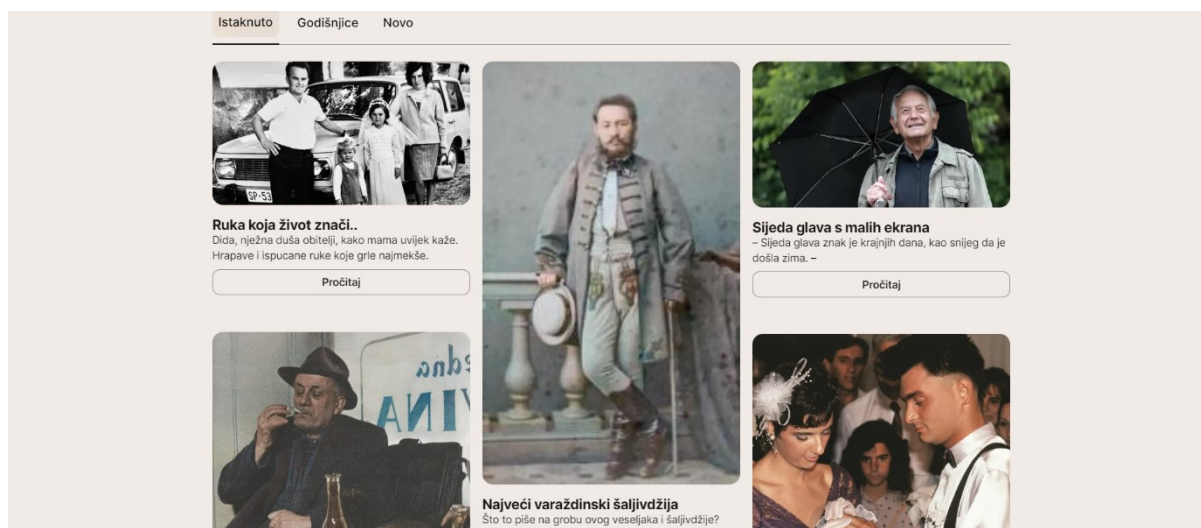

Slika 6. Primjer galerije podijeljenih priča

¹³⁴ Muzej prekinutih veza, Rujan 2023, <https://brokenships.com/>

Slika 7. Stvaranje *Spiritusa*

Slika 8. Primjer galerije "Istaknuto"

¹³⁵ Spiritus, Rujan 2023, <https://www.spiritus.app/>

Slika 9. Izbornik

Slika 10. Primjer unosa

¹³⁶ Leksikon YU mitologije, Rujan 2023, <https://www.leksikon-yu-mitologije.net/>

Klub čitatelja vlastite prošlosti¹³⁷

Slika 11. Opis baze podataka

Opći podaci

Gradski muzej Požega
Matice Hrvatske 1
34 000 Požega
www.gmp.hr
tel: 034/272-130
info@gmp.hr

Podstranice

Naslovna
Baza zbirki
Galerija
O nama
O nama
Ciljevi i misija
Nikad ispričane priče
Zajedničko čitanje prošlosti
Sastanci kluba
Kontakt

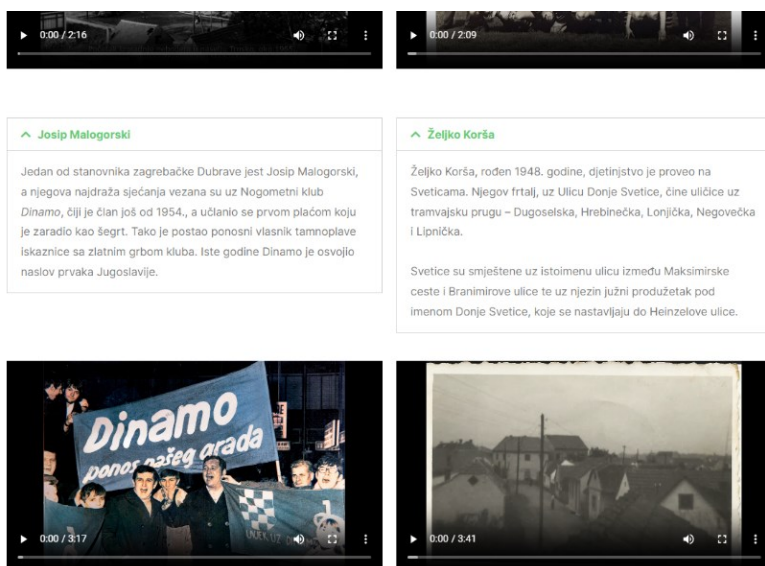
Zbirke

Vera Diklić
Blanka Zarić
Željko Hiršman
Mirko Čepelak
Damir Ronko
Vjeko Kramberger
Josip Rosipal
Ivica Ajanović
Željko Kindl
Branko i Rajka Martincić

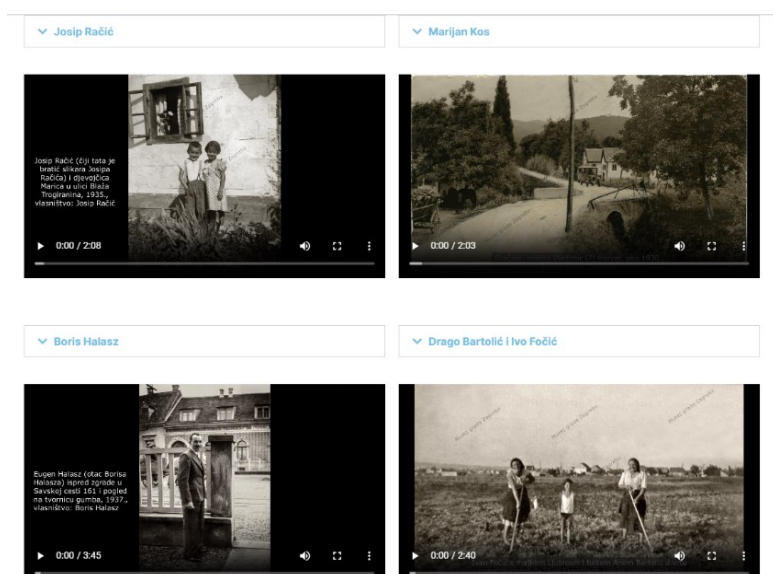
Slika 12. Izbornik

¹³⁷ Klub čitatelja vlastite prošlosti, Rujan 2023, <https://kevp.gmp.hr/>

Kvartovske priče¹³⁸

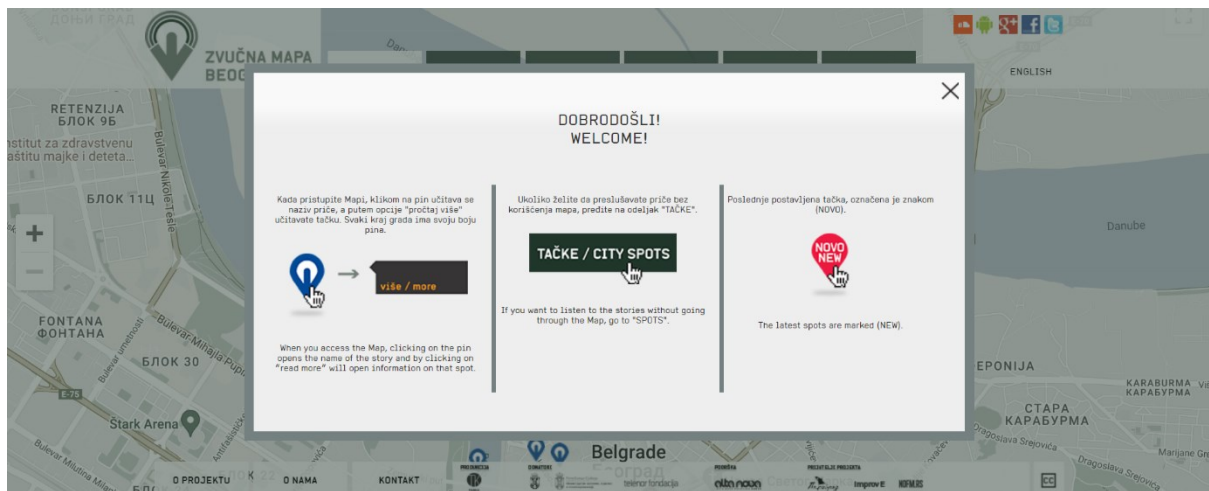
Slika 13. Primjer tekstualnih podataka koji prate audiovizualni prikaz izložbe

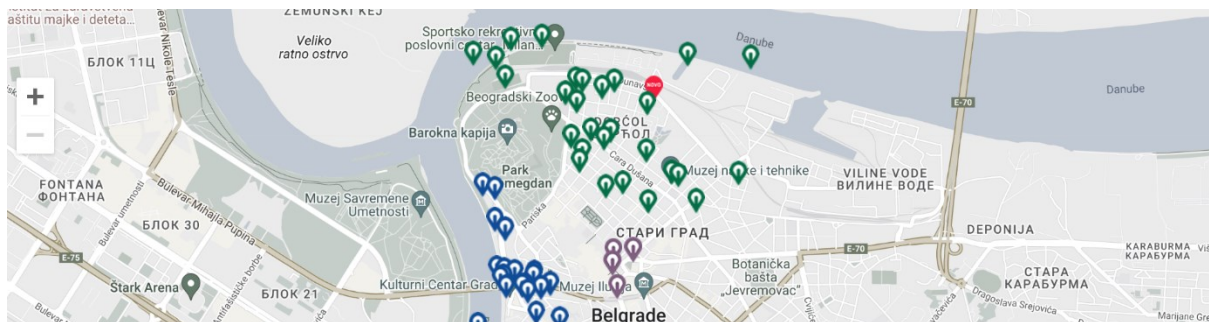
Slika 14. Prikaz stranice virtualne izložbe

¹³⁸ Projekt Zagrebački kvartovi, pristup 24.8.2023, <http://zagrebkvartovi.hr/virtualna-izlozba/>

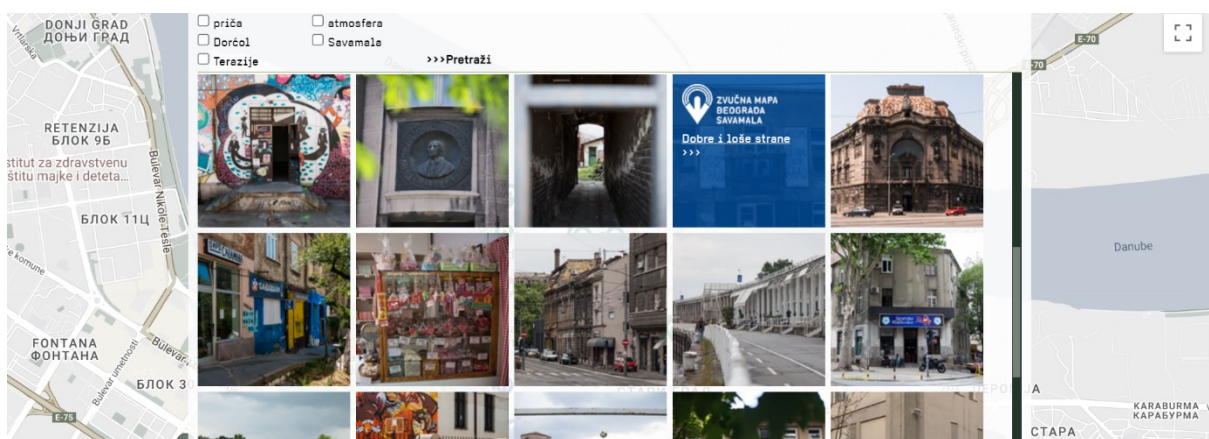
Zvučna mapa Beograda¹³⁹

Slika 15. Objašnjenje projekta posjetiteljima stranice

Slika 16. Karta opisanih lokaliteta

Slika 17. Primjer galerijskog prikaza lokaliteta

¹³⁹ Zvučna mapa Beograda, Rujan 2023, <http://www.zvucnamapabeograda.rs/>

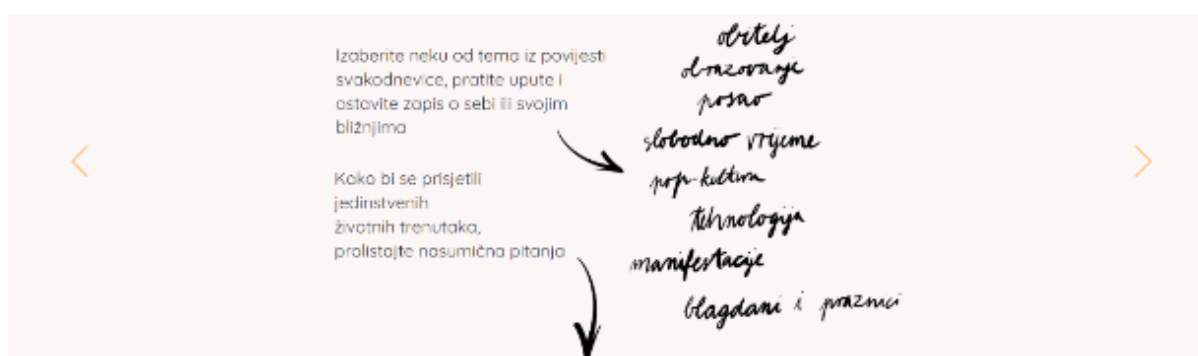
Digitalna baza sjećanja¹⁴⁰

Slika 18. Objašnjenje projekta

Slika 19. Vremenska lenta *želim čitati*

Slika 20. Prikaz tema iz povijesti svakodnevice i poziv na dijeljenje izvora

¹⁴⁰ Digitalna baza sjećanja, Rujan 2023, <https://basasjecanja.wixsite.com/baza-sjecanja>

Slika 21. Prikaz okvira za dijeljenje izvora, upute za pisanje i politika privatnosti

Slike 22. – 39. Obrnuto kronološki povijesni kontekst svakodnevice od 1920. do 2020.

1960 - 1970

U ovom periodu dolazi do znatnijeg društvenog i ekonomskog razvoja zemlje, provodi se liberalizacija labavnog javnih karata, što oblikuje potrošača na Zapad. Dolazi do pomirilačke revolucije, a čemu svjedoči pojava i početak širenja samoposluga. Krajem šestdesetih i početkom sedamdesetih postaju dostupne kreditne kartice - Diners i American Express. Jugoslaveni su od sredine šestdesetih sve češće prešli granice kako bi kupovali u inozemstvu, najpopularnije odmetliše bio je Italija, a time se uveliko razvilo američko i automobilskim prijevozom.

Radio je najpopularniji i najrašireniji izvor zabave i vijesti. Tijekom šestdesetih dolazi do probara rock glazbe, slušaju se Radio Luxemburg i Radio Beograd, te se misli okupljaju na glazbenim. Rock glazba potiče transformaciju generaciju otvaranjem taboo tema, uvlačenjem nove mode i otvorenijeg odnosa prema seksualnosti.

Od 1960. godine svaka republika ima svojistički centar u glavnom gradu, te je iste godine omogućeno izvanredno studiranje. Zvanični standard studenata je mađar, njihova prehrana, smještaj i financije predmet su sukoba u skladu.

Sredinom šestdesetih nastavlja se potpuno prijelaz na društveni pristup u odnošima na željeznici. Ono je dostiže još poznato kao razdoblje letnje revolucije. Svi se kultura putovanja i letovanje na moru, sedamdesetih se letovanje lakše nego prije više odnosi prema tuzi pristupu. Uz to se počinje formirati vikend kultura ubrzanje u slobodnom vremenu na odmor i t. U ovo doba se pojavljuje spazna vikend u obliku prirode.

1950 - 1960

Predstavlja se period "brnjenog čuša", kako u Jugoslaviji, tako i u ostalim zemljama. "Brnjeni čuša" predstavlja je sporazum od rata, ulaganja u laku industriju, te tehnološke i financijske pomoći koje dolazi iz Zapada (neposredni rezultat sukoba Tito-Staljin).

Publičkom predstavlja se uvodi obavezno osnogađivanje osnovno obrazovanje, te se djeca vođi na škole god predmet. Najveći domovinu da bi je više volio. Nastaje, u ovom periodu počinju se otvarati gradske knjižnice širom Jugoslavije. Što omogućuje široj javnosti pristup knjigama, časopisima i drugim novostima. Također se, zahvaljujući liberalizaciji, na televiziji prikazuju crteni likovi poput Mickey Mousea, Nolina Pabla, te se prikazuje špijanski papir Aldena i Obelika, Lucky Lukea, Zagora, te Alano Forda.

U ovom periodu se posebno radi na afirmaciji klasičnog i jedinstvenog. Popularna kultura, sport i umjetnost promatraju se kao elementi povijesti i kulture. Muzika su bile popularna mjesto za okupljanje oduševljenih, a bili su popularni i zabavi, sportovi, vodeni, te su organizirane mnogobrojne zabave i kulturne manifestacije, od kojih se neki održavaju i danas (npr. Dubrovačke letnje igre 1960. i Zagrebački festival iz 1953.) koji su i dalje aktivni predstave su mladima kao prilika za samostalno putovanje i upoznavanje u drugim dijelovima zemlje.

Domaći lanac je jastuk od knjige rata, no u ovom periodu nije bilo masovno prihvaćeno. Što se više prometa, većina stanovništva odanija se na javni prijevoz, budući da su automobili bili rijetki.

1940 - 1950

U Drugom svjetskom ratu dolazi do drage promjene vizije u inozemstvu, tijekom rata obnovio je političku NDH, a podizanjem Slovenija u ratu, Hrvatska postaje sastavni dio socijalističke Jugoslavije.

U ovom razdoblju radi se na obnovi ratom devastirane države i formiranju novog društva. U socijalističkoj Jugoslaviji žene dobivaju pravo glasa i postaju odgovorne članice društva. Obrazovanje postaje obavezno i dostupno svima, te se tijekom četrdesetih i pedesetih provodi proces masovnog osposobljavanja stanovništva, uvodi se i završavanje i mirovinski osiguranje i glazbeni godišnji odmor.

Nadolje, ekonomija se organizira po uzoru na SSSR, što znači da se mnogo ulaže u izgradnju tvornica, hidroelektrana, a ubrzo dolazi i do pojava kolektivizacije sela. Radi se istovremeno na obnovi i poboljšavanju infrastrukture, što je moguće zahvaljujući masovnoj mobilizaciji radne snage u obliku omladinskih radnih akcija.

Paralelno s razvojem novog društva dolazi do marginalizacije i kulturno neprijateljevanje novog generacije - bivši pripadnici vojske NDH i onih koji su smatrali samostalnim poratnim režimom. Nakon sukoba Tito-Staljin dolazi do defriranja novih republika. "Priznata država", od kojih su brojne kasnije na "Prinosu" u logoru na otoku Ugljevik i susjedni Sveti Grgur.

izliti pisati

1920 - 1940

Nakon Prvog svjetskog rata hrvatska zemlja ulazi u sastav Društva Slovenaca, Hrvata i Srba, uz iznimku Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, od 1929. Kraljevine Jugoslavije, koja, da bi se osigurala i Zadar ostaje izvan granica države (npr. 1940.).

Većina stanovništva živi u ruralnim područjima i bavi se poljoprivredom. Obrazovanje je dostupno manjini stanovništva, muškarcima prihvataju za obitelj, dok žene brinu za kućanstvo i djecu. Hrvatska ima ključnu ulogu u društvenom životu, a tradicionalne vrijednosti važni su obilježje kulturnog života. Gradovi se mlađi, industrija je u početnoj fazi razvoja, no grade se ceste i željeznice, te se provodi higienizacija sela.

izliti pisati

7. BIBLIOGRAFIJA

Izvori

Digitalna baza sjećanja. Pristup 11.9.2023. <https://bazasjecanja.wixsite.com/baza-sjecanja>

Klub čitatelja vlastite prošlosti. Pristup 24.8.2023. <https://kcvp.gmp.hr/>

Leksikon YU mitologije. Pristup 24.8.2023. <https://www.leksikon-yu-mitologije.net/>

Muzej prekinutih veza. Pristup 24.8.2023. <https://www.brokenships.com/hr>.

Muzej susjedstva Trešnjevka. Pristup 24.8.2023. <https://www.muzejsusjedstvatresnjevka.org>.

Projekt Zagrebački kvartovi. Pristup 24.8.2023. <http://zagrebkvartovi.hr/virtualna-izlozba/>

Spiritus. Pristup 24.8.2023. <https://www.spiritus.app/>

Zvučna mapa Beograda. Pristup 24.8.2023. <http://www.zvucnamapabeograda.rs/>

Literatura

Aiyer, Sriraj Janakiram. "Identifying Historical Primary Sources in Social Media for Reliable Historical Reconstruction." *Extended Abstracts of the 2018 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems*, 20. Travanj. 2018.
<https://doi.org/10.1145/3170427.3180283>.

de Groot, Jerome. *Consuming History: Historians and Heritage in Contemporary Popular Culture*. Abingdon, Oxon: Routledge, 2008.

Dobrivojević, Ivana; Duda, Igor; Mihelj, Sabina; Panić, Ana. *Nikad im bolje nije bilo? Modernizacija svakodnevnog života u socijalističkoj Jugoslaviji*. Beograd: Muzej Jugoslavije 2014. (priručnik)

Duca, Daniela. "Social Media Data in Research: A Review of the Current Landscape - Sage Ocean: Big Data, New Tech, Social Science." SAGE Ocean, 1. prosinac 2020.
<https://ocean.sagepub.com/blog/social-media-data-in-research-a-review-of-the-current-landscape>.

- Felt, Mylynn. "Social Media and the Social Sciences: How Researchers Employ Big Data Analytics". *Big Data & Society*. SAGE Publications, 29. travanj 2016. <https://doi.org/10.1177/2053951716645828>.
- Fiesler, Casey, Nicholas Proferes. "'Participant' Perceptions of Twitter Research Ethics." *Social Media + Society* 4, br. 1 (siječanj 2018): 205630511876336. <https://doi.org/10.1177/2056305118763366>.
- Gregory, Brad S. "Is Small Beautiful? Microhistory and the History of Everyday Life." *History and Theory* 38, no. 1 (February 1999): 100–110. <https://doi.org/10.1111/0018-2656.791999079>.
- Jäncke, Lutz. "Music, Memory and Emotion." *Journal of Biology* 7, br. 6 (kolovoz 2008): 21. <https://doi.org/10.1186/jbiol82>.
- Knijnenburg, Bart P., Xinru Page, Pamela Wisniewski, Heather Richter Lipford, Nicholas Proferes, i Jennifer Romano. *Modern Socio-Technical Perspectives on Privacy*. Springer, 2021.
- Lüdtke, Alf. *The History of Everyday Life: Reconstructing historical experiences and ways of life*. Princeton (N.J.): Princeton University Press, 1995.
- Port, Andrew I. "History from Below, the History of Everyday Life, and Microhistory." *International Encyclopedia of the Social Behavioral Sciences*, 2015, 108–13. doi:10.1016/B978-0-08-097086-8.62156-6.
- Steege, Paul, Andrew Stuart Bergerson, Maureen Healey i Pamela E. Swett, "The History of Everyday Life: A Second Chapter," *The Journal of Modern History*, 358-378, Vol. 80, br. 2 (Lipanj 2008) University of Chicago Press, : <https://www.jstor.org/stable/10.1086/58885>, 359
- Qin, Yao, Bahiyah Omar i Alessandro Musetti. "The Addiction Behavior of Short-Form Video App TikTok: The Information Quality and System Quality Perspective." *Frontiers in Psychology* 13 (rujan 2022). <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.932805>.

Web-stranice

Bilić Arar, Antonija. "Apsolventi filozofije prikupili 400.000 eura za aplikaciju u kojoj blockchain priče o umrlima čuva vječno." Netokracija. Pristup 24.8.2023. <https://www.netokracija.com/spiritus-digitalne-uspomene-dino-jerkovic-193960>

"Cunami Flo, S.A.R.S., Vojko v I Brkovi U Mostaru Napravili Muzički Spektakl Za Pamćenje." www.klix.ba. Pristup 25.8. 2023. <https://www.klix.ba/magazin/muzika/cunami-flo-s-a-r-s-vojko-v-i-brkovi-u-mostaru-napravili-muzicki-spektakl-za-pamcenje/210904001>.

e-Građani. "Što je opća uredba o zaštiti podataka (eng. General Data Protection Regulation - GDPR) ?." Pristup 25.8.2023. <https://gov.hr/hr/sto-je-opca-uredba-o-zastiti-podataka-eng-general-data-protection-regulation-gdpr/1868>

Foxhall, Katherine. "Data Protection and Historical Research: The Basics - Historical Transactions." Royal Historical Society. Pristup 11.9.2023. <https://blog.royalhistsoc.org/2021/04/12/data-protection-and-historical-research-the-basics/>.

Hajdarović, Miljenko. "Vrednovanje Internet stranica povijesne tematike," Historiografija.hr, pristup 30.8.2023., <https://historiografija.hr/?p=1951>

Hrvatski zvučni atlas. "Interaktivni zemljovid." Pristup 25.8.2023. <http://hrvatski-zvucni-atlas.com/interaktivni-zemljovid>

Janković, Branimir. "Javni prijepori o povijesnom revizionizmu i reviziji povijesti." *Kolumna „Javna povijest*. Historiografija.hr. pristup 30.8.2023. <https://historiografija.hr/?p=26227>

"Ježurka Ježić Proslavio 70. Rođendan I Nakon Deložacije Vratio Se U Lektiru." Večernji list. Pristup 25.8.2023. <https://www.vecernji.hr/kultura/jezurka-jezic-proslavio-70-rodendan-i-nakon-delozacije-vratio-se-u-lektiru-1372137>.

"Jugoton." 2023. Wikipedia. Pristup 25.8. 2023. <https://en.wikipedia.org/wiki/Jugoton>.

Lončar Uvodić, Lorka. "Kneippova Zgrada - Muzej Krapinskih Neandertalaca." mkn.mhz.hr. Accessed September 11, 2023. <https://mkn.mhz.hr/hr/o-muzeju/kneippova-zgrada/>.

- Montseratt, Dolores. "Prijedlog rezolucije o digitalnom jazu: socijalne razlike prouzročene digitalizacijom." Europski parlament. Pristup 30.08.2023. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-9-2022-0550_HR.html
- "Muzej prekinutih veza konačno u Zagrebu." *Globus*, pristup 24.8.2023. <https://www.jutarnji.hr/globus/muzej-prekinutih-veza-konacno-u-zagrebu-4093947>
- National Council on Public History. Pristup 24.8.2023. <https://ncph.org/>
- Pondi Web Hosting. "Cijene za registraciju i transfer domena." Pristup 24.8.2023. <https://www.pondi.hr/domena/cjenik>
- "R/AskHistorians." Reddit. Pristup 25.8.2023. <https://www.reddit.com/r/AskHistorians/>.
- "Research Guides: Primary Sources: Social Media." Social Media - Primary Sources - Research Guides at Auraria Library (CU Denver, MSU Denver, CCD). Accessed August 25, 2023. <https://guides.auraria.edu/primarysources/socialmedia>.
- Strukić, Kristian. "Kvartovske priče - pogled iznutra." Projekt Zagrebački kvartovi. Pristup 24.8.2023. <http://zagrebkvartovi.hr/virtualna-izlozba/>
- Struna - Hrvatsko strukovno nazivlje. "Digitalni jaz." Pristup 24.8.2023. <http://struna.ihjj.hr/naziv/digitalni-jaz/51209/>
- Tumblr. "Once Upon a Time in Yugoslavia." Graphic Journey through Pop Culture of Ex Yugoslavia. Pristup 25.8.2023. <https://igoyugo.tumblr.com/>.
- "Vodič Kroz GDPR Za Početnike." n.d. GDPR Informer. Accessed August 24, 2023. <https://gdprinformer.com/hr/vodic-kroz-gdpr>.
- Wikipedia. "Antonia Bilić." Pristup 25.8.2023. https://sh.wikipedia.org/wiki/Antonia_Bili%C4%87.
- Wikipedia. "BeReal," May 30, 2022. <https://en.wikipedia.org/wiki/BeReal>.
- Wikipedia. "Blok-lanac." Pristup 25.8.2023. https://en.wikipedia.org/wiki/Non-fungible_token
- Wikipedia. "Levels of privacy." Internet Privacy. Pristup 25.8.2023. https://en.wikipedia.org/wiki/Internet_privacy#Levels_of_privacy

- Wikipedia. "Muzej prekinutih veza." Pristup 24.8.2023.
https://hr.wikipedia.org/wiki/Muzej_prekinutih_veza
- Wikipedia. "Non-fungible token." Pristup 25.8.2023. https://en.wikipedia.org/wiki/Non-fungible_token
- Wise, Jason. 2022. "Instagram Reels Statistics 2022 [Updated Data & Trends] - EarthWeb." Earthweb.com. 4. ožujak 2022. <https://earthweb.com/instagram-reels-statistics/>.
- "YouTube Shorts." 2022. Wikipedia. 13. ožujak 2022.
https://en.wikipedia.org/wiki/YouTube_Shorts.
- "Yugoslavia | Redhistorymuseum | Croatia | Dubrovnik." n.d. Redhistorymuseum. Pristup 23.8.2023. <https://hr.redhistorymuseum.com/>.
- "Zbirka Stare Ambalaže Dr. Ante Rodina - Muzej Grada Zagreba." n.d. Rodin.mgz.hr. Accessed August 24, 2023. <http://rodin.mgz.hr/>.

POPIS PRILOGA

- Slika 1. Prikaz izbornika fundusa. Izvor: Muzej susjedstva Trešnjevka. Rujan 2023. <https://www.muzejsusjedstvatresnjevka.org/> (pristup ostvaren 11.9.2023.)
- Slika 2. Galerija artefakata. Izvor: Muzej susjedstva Trešnjevka. Rujan 2023. <https://www.muzejsusjedstvatresnjevka.org/> (pristup ostvaren 11.9.2023.)
- Slika 3. Primjer predanog artefakta. Izvor: Muzej susjedstva Trešnjevka. Rujan 2023. <https://www.muzejsusjedstvatresnjevka.org/> (pristup ostvaren 11.9.2023.)
- Slika 4. Poziv na dijeljenje izvora. Izvor: Muzej prekinutih veza. Rujan 2023. <https://brokenships.com/> (pristup ostvaren 11.9.2023.)
- Slika 5. Prozor za dijeljenje izvora. Izvor: Muzej prekinutih veza. Rujan 2023. <https://brokenships.com/> (pristup ostvaren 11.9.2023.)
- Slika 6. Primjer galerije podijeljenih priča. Izvor: Muzej prekinutih veza. Rujan 2023. <https://brokenships.com/> (pristup ostvaren 11.9.2023.)
- Slika 7. Stvaranje *Spiritusa*. Izvor: Spiritus. Rujan 2023. <https://www.spiritus.app/> (pristup ostvaren 11.9.2023.)
- Slika 8. Primjer galerije "Istaknuto". Izvor: Spiritus. Rujan 2023. <https://www.spiritus.app/> (pristup ostvaren 11.9.2023.)
- Slika 9. Izbornik. Izvor: Leksikon YU mitologije. Rujan 2023. <https://www.leksikon-yu-mitologije.net/> (pristup ostvaren 11.9.2023.)
- Slika 10. Primjer unosa. Izvor: Leksikon YU mitologije. Rujan 2023. <https://www.leksikon-yu-mitologije.net/> (pristup ostvaren 11.9.2023.)
- Slika 11. Opis baze podataka. Izvor: čitatelja vlastite prošlosti. Rujan 2023, <https://kcvp.gmp.hr/> (pristup ostvaren 11.9.2023.)
- Slika 12. Izbornik. Izvor: čitatelja vlastite prošlosti. Rujan 2023, <https://kcvp.gmp.hr/> (pristup ostvaren 11.9.2023.)
- Slika 13. Primjer tekstualnih podataka koji prate audiovizualni prikaz izložbe. Izvor: Projekt Zagrebački kvartovi. Rujan 2023. <http://zagrebkvartovi.hr/virtualna-izlozba/> (pristup ostvaren 11.9.2023.)

- Slika 14. Prikaz stranice virtualne izložbe. Izvor: Projekt Zagrebački kvartovi. Rujan 2023. <http://zagrebkvartovi.hr/virtualna-izlozba/> (pristup ostvaren 11.9.2023.)
- Slika 15. Objašnjenje projekta posjetiteljima stranice. Izvor: Zvučna mapa Beograda, Rujan 2023, <http://www.zvucnamapabeograda.rs/> (pristup ostvaren 11.9.2023.)
- Slika 16. Karta opisanih lokaliteta. Izvor: Zvučna mapa Beograda, Rujan 2023, <http://www.zvucnamapabeograda.rs/> (pristup ostvaren 11.9.2023.)
- Slika 17. Primjer galerijskog prikaza lokaliteta. Izvor: Zvučna mapa Beograda, Rujan 2023, <http://www.zvucnamapabeograda.rs/> (pristup ostvaren 11.9.2023.)
- Slika 18. Objašnjenje projekta. Izvor: Digitalna baza sjećanja, Rujan 2023, <https://bazasjecanja.wixsite.com/baza-sjecanja> (pristup ostvaren 11.9.2023.)
- Slika 19. Vremenska lenta *želim čitati*. Izvor: Digitalna baza sjećanja, Rujan 2023, <https://bazasjecanja.wixsite.com/baza-sjecanja> (pristup ostvaren 11.9.2023.)
- Slika 20. Prikaz tema iz povijesti svakodnevice i poziv na dijeljenje izvora. Izvor: Digitalna baza sjećanja, Rujan 2023, <https://bazasjecanja.wixsite.com/baza-sjecanja> (pristup ostvaren 11.9.2023.)
- Slika 21. Prikaz okvira za dijeljenje izvora, upute za pisanje i politika privatnosti. Izvor: Digitalna baza sjećanja, Rujan 2023, <https://bazasjecanja.wixsite.com/baza-sjecanja> (pristup ostvaren 11.9.2023.)
- Slika 22. Povijesni kontekst 2000. - 2020. Izvor: Digitalna baza sjećanja, Rujan 2023, <https://bazasjecanja.wixsite.com/baza-sjecanja> (pristup ostvaren 11.9.2023.)
- Slika 23. Povijesni kontekst 1990. - 2000. Izvor: Digitalna baza sjećanja, Rujan 2023, <https://bazasjecanja.wixsite.com/baza-sjecanja> (pristup ostvaren 11.9.2023.)
- Slika 24. Povijesni kontekst 1970. - 1990. Izvor: Digitalna baza sjećanja, Rujan 2023, <https://bazasjecanja.wixsite.com/baza-sjecanja> (pristup ostvaren 11.9.2023.)
- Slika 25. Povijesni kontekst 1960. - 1970. Izvor: Digitalna baza sjećanja, Rujan 2023, <https://bazasjecanja.wixsite.com/baza-sjecanja> (pristup ostvaren 11.9.2023.)
- Slika 26. Povijesni kontekst 1950. - 1960. Izvor: Digitalna baza sjećanja, Rujan 2023, <https://bazasjecanja.wixsite.com/baza-sjecanja> (pristup ostvaren 11.9.2023.)

Slika 27. Povijesni kontekst 1940. - 1950. Izvor: Digitalna baza sjećanja, Rujan 2023,
<https://bazasjecanja.wixsite.com/baza-sjecanja> (pristup ostvaren 11.9.2023.)

Slika 28. Povijesni kontekst 1920. - 1940. Izvor: Digitalna baza sjećanja, Rujan 2023,
<https://bazasjecanja.wixsite.com/baza-sjecanja> (pristup ostvaren 11.9.2023.)

Primjena povijesti svakodnevice u javnoj povijesti – formiranje digitalne baze sjećanja

Sažetak

Ovaj rad bavi se odnosom povijesti svakodnevice i javne povijesti u digitalnom kontekstu. U radu su analizirani virtualni projekti koji prezentiraju sadržaje povijesne tematike te ujedno, zahvaljujući direktnoj i uspješnoj komunikaciji sa širom javnosti, produciraju primarne izvore za povijesno istraživanje. Rad se dotiče tema iz digitalne historije te adresira neka od otvorenih pitanja budućnosti struke s fokusom na "digitalno rođene podatke". U kontekstu povijesti svakodnevice osvrće se na utjecaj i ulogu društvenih mreža u produkciji digitalnih izvora, te problematiku istraživanja istih. Drugi dio rada bavi se projektom izvedenim u korist istraživanja. Uvodom u tematiku, koncepciju i izvođenje projekta dolazi se do analize pristupa i prikupljenih materijala. Ovime se nastoji demonstrirati potencijal virtualnih projekata u svrhu historijskih istraživanja. Rezultati istraživanja uključuju pozitivan odaziv na digitalni projekt javne povijesti te ukazuju na mogućnost dokumentiranja suvremenog života i svakodnevice kroz prikupljanje izvora koji se bave dvadeset i prvim stoljećem. Zaključno ovaj rad demonstrira mogućnosti koje suvremene tehnologije pružaju (javnim) povjesničarima u korist daljnjeg razvoja javne i digitalne povijesti u Hrvatskoj.

Ključne riječi: javna povijest, povijest svakodnevice, digitalna historija, oralna historija, povijesno iskustvo, virtualni projekt, digitalni arhiv sjećanja

The Use of the History of Everyday Life in Public History - Creating a Digital Database of Memories

Abstract

This paper deals with the relationship between the history of everyday life and public history within a digital context. The paper analyses virtual projects that present historically themed content and simultaneously, thanks to direct and successful communication with the public, produce primary sources for historical research. It touches on topics regarding digital history and addresses some relevant questions about the future of the field by focusing on the issue of "digital-born" data. In the context of the history of everyday life, it reflects on the effect and role of social media in producing digital sources and the problematics of researching them. The second part of the paper deals with a project that has been conducted for the sake of this research. The introduction to the topic, concept, and execution of the project leads to the analysis of the chosen approach and the collected materials. This aims to demonstrate the potential of virtual projects for the purpose of historical research. The results of this inquiry include a positive response to a digital project of public history and point to the possibility of documenting contemporary everyday life through the collection of sources dealing with the twenty-first century. In conclusion, this paper demonstrates the opportunities modern technologies provide to (public) historians in favour of further development of public and digital history in Croatia.

Key words: public history, history of everyday life, digital history, oral history, historical experience, virtual project, digital archive of memories